

SVOBODNA BESEDA

januar 2017

cena 3 eur

Letnik III

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

15 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

Kolumna / Jože Poglajen

**Zidovi
nespametnega
sprenevedanja**

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

**Dražgoše
so pojem
junaštva**

STRAN 7

Aktualno / Milan Gorjanc

**Maščevanje
na Krškem
polju**

STRAN 10 - 11

Tradicionalna spominska prireditev v Dražgošah

»Partizani ne potrebujejo sprave«

»Vsi ljudje bi bili že zdavnaj 'spravljeni', če bi se o drugi svetovni vojni govorilo pošteno in na podlagi dejstev, ne pa z lažmi in sejanjem sovraštva. Partizani, ki so se bojevali za svobodo in boljše življenje, ne potrebujejo nobene 'sprave', ki bi jih enačila s tistimi, ki so se bojevali za okupatorja.« To je bila ena najbolj udarnih misli iz govora zgodovinarja dr. Martina Premka, ki smo ga letos slišali na tradicionalni slovesnosti v Dražgošah v spomin na znamenito dražgoško bitko in njene strahotne posledice.

// BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

Vzelo hladnem, a sončnem vremenu je približno 4000 ljudi prišlo v partizanske Dražgoše, te vsako leto pomenijo uvod v številne spominske slovesnosti, ki bodo čez leto potekale po vsej Sloveniji in v zamejstvu v spomin na dogodke iz druge svetovne vojne. V Dražgošah so se letos spomnili 75. obletnice dražgoške bitke in 60. obletnice prireditev Po poteh partizanske Jelovice. Prav slednje, športno-rekreativni pohodi, vsako leto pritegne več ljudi, med njimi je vse več mladih. Letos so našli približno tisoč pohodnikov, ki so se v to vasico podali

ku vojaške zgodovine v Pivki. V svojem govoru, ki so ga poslušalci prekinjali s spontanimi aplavzom, je nanizal zgodovinska dejstva o vstaji v Poljanski dolini in poteku dražgoške bitke in se v zvezi s tem dotaknil potvarjanja zgodovine in prizadevanj za »spravo«. (več na strani 7, govor je v celoti objavljen na spletni strani www.svobodnabeseda.si)

Med udeleženci slovesnosti so bili tudi predsednik države Borut Pahor, podpredsednik vlade Dejan Židan, poslanci Alenka Bratušek, Luka Mesec in Miha Kordež, posebej toplo pa sta bila pozdravljena prvi predsednik države

iz različnih smeri. Med njimi je bilo 352 pohodnikov, ki so izbrali najdaljšo, približno 12 ur dolgo pot po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni do Dražgoš.

Med pohodniki na najdaljši poti je bil tudi letošnji slavnostni govornik, zgodovinar dr. **Martin Premk**, kustos v Par-

Milan Kučan in častni predsednik ZZZB NOB Slovenije Janez Stanovnik.

Za kulturni program so poskrbeli Orkester Slovenske vojske, baritonist Tone Habjan in harmonikar Nejc Jemec, recitator Miloš Šmid in učenci podružnične šole Dražgoše. Program je povezoval

Drago Štefe, predsednik organizacijskega komiteja, in Martin Premk, slavnostni govornik

Andrej Kokot. Posebno prijetno razpoloženje pa so ustvarile pevke skupine Kombinat s svojimi pesmimi upora, s katerimi so kljub mrazu ogrele poslušalce. »Če nas vseh skupaj ne bi tako zeblo, bi kar pele,« so dejale pevke po končani prireditvi. Zaradi mraza je celo grozilo, da bodo članom orkestra Slovenske policije zamrznila glasbila, zato so jih pospravili na toplo.

Posebno pohvalo si vsako leto zasluži-

Delegacija ZZZB NOB Slovenije med polaganjem venca

jo organizatorji, ki poskrbijo za celotno prireditev, tudi za okrepčilo ob prireditvenem prostoru in predvsem za nemoten promet. V to gorsko vasico, kamor vodi vijugasta in ozka cesta, se ta dan namreč pripelje tudi po 40 in več avtobusov, številni kombiji in številna osebna vozila, pa vedno vse poteka strpno in nemoteno. Številni redarji, gasilci in vaščani Dražgoš naredijo vse, da se ljudje pri njih počutijo dobro, v prireditve se vključujejo tudi domačije ob pohodnih poteh. Organizacijski komite prireditve vodi Drago Štefe, pomaga tudi občina Železniki, tako župan Anton Luznar kot Drago Štefe sta tudi letos pozdravila in nagovorila udeležence prireditve.

Dražgoška bitka je potekala od 9. do 11. januarja 1942, ko so se borci Cankarjevega bataljona zaradi izrazite nemške premoči iz vasi umaknili na Jelovico. Okupatorji so se nad vasjo strahotno maščevali, ustrelili so 41 domačinov, približno 80 so jih odpeljali v koncentracijska taborišča, vas pa zravnali z zemljo. ●

Zakaj ima 8. februar tudi ZZB za svoj praznik

// PIŠE: **Matjaž Kmecl**, podpredsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije

Dovolj znano je, s kolikšno skrbjo in ljubeznijo je slovensko partizanstvo med drugo svetovno vojno gradilo svojo ilegalno državo tudi na področju kulture: od gledališča in radia do glasbenih ansamblov in znanstvenega inštituta, od kulturno-umetniških skupin v borčevskih enotah do brezštevilnih skrivnih tiskarn, ki niso tiskale samo politično obveščevalnih biltenov, temveč so si »privoščile« celo umetniške, danes bi rekli bibliofilske tiske, za kakršne bi komajda lahko verjeli, da so nastali v vlažnih, skrajno skromnih bunkerjih – rodila jih je lahko samo izjemna pripadnost slovenski kulturi, jeziku in izročilu. Takšen je bil na primer umetniški natis Prešernove Zdravljice ob stoti obletnici njenega rojstva. Zelo znan je tudi podatek, da so literarni zgodovinarji zbrali in naštel 12.000 pesmi iz takratnega časa, da je v tistih zagatnih letih pisal pesmi skoraj vsak uporniški Slovenec. In tako naprej.

Če kdo danes hrupno sprašuje za vrednote OF, jih lahko vsaj nekaj ključnih najde že kar v teh dejstvih. Narodnoosvobodilni boj je bil pač tudi boj za slovensko kulturo, jezik in samobitnost; za ohranitev vsega tistega, kar so nam v zakladnico naše samozavesti, ustvarjalnosti in poguma skozi dolga stoletja shranili naši predniki. Nekako tako kot vsak umni kmet za varnost svojega gospodarstva hrani najboljši gozd za morebitne hude čase, hranimo tudi mi spomin na kmečke upore, na Trubarjevo oznanjevalsko ljubezen do 'ljubih Slovencev', na Prešerna in njegovo Zdravljico, na vse tiste nekdanje Slovence, ki so ohranjali svoje slovenstvo tudi za ceno največjih stisk in odrekanj. Tako hranimo in negujemo v svoji zavesti spomin na narodnoosvobodilni, partizanski boj, ko se je sicer vsa Evropa s prenekaterimi slovenskimi ljudmi vred potuhnila pred surovostjo nacifašizma.

Po osamosvojitvi leta 1991 smo se pridružili svetovnemu gospodarskemu in političnemu sistemu, ki je neusmiljen do vsega majhnega in krhkega, kakršen je pač po številu duš tudi naš narod. V njem štejejo velike številke in velik denar. Vse, kar ni to, prepustijo propadu in izginotju – še posebej če ne stojijo za takšno rečjo pogumni, trdni in samozavestni ljudje.

Ob letošnjem kulturnem prazniku moramo pomisliti, da smo morda že nevarno blizu takšnemu trenutku. Preveč Slovencev bi zaradi sprotih političnih koristi ta hip zatolklo celotno našo zakladnico preteklosti v nič. Včasih so takšno usodo trpeli Trubarjevi protestantje, celo tudi kmečki puntarji in vsi poznejši nosilci njihovega izročila; danes se je na njihovem mestu znašel partizanski boj. Zmeraj pa je bil način rušenja vnaprej znan – poiskati bolj ali manj obrobne 'okvare' in jih potem do onemoglosti napihovati v videz osrednje, vse prekrivajoče pomembnosti.

Toda naj rečemo: ljudje božji, ki ste pri tej работi, pomislite, da se igrate s temeljno snovjo slovenskega obstoja – tudi če hodite na prešernovske proslave sedet v prve vrste in četudi še tako zanosno pojete himno o svobodnih narodih in ljudeh!

Zdi se, da pač neizogibno prihaja čas, ko bomo morali spet misliti predvsem na nove velike preizkušnje, na nove žrtve in na odgovornost novih slovenskih rodov do izročila prednikov in do nadaljnje prihodnosti.

ZZB NOB je eden od varuhov našega duhovnega in vrednotnega zaklada, zato razume kulturni praznik tudi kot svoj praznik – ne kot dan, ki je prazen, temveč kot dan, ki je simbolno nabit z odgovornostjo. Navsezadnje so ga prvič slovesno praznovali že med vojno, med NOB, ko so vsenaokrog še padale žrtve: za svobodo, za lastni jezik in kulturo. ●

SVOBODNA BESEDA

6 – 7: Kolumni

Jože Poglajen: Zidovi nespametnega sprenevedanja

Martin Premk: Dražgoše so pojem junaštva

8: Komentar

O slovenskem demografskem skladu

10 - 11: Aktualno

Maščevanje na Krškem polju

12 - 13: Naš pogovor

Blaž Štangelj

14 - 17: V metežu zgodovine

Aktivisti so umirali zaradi izdajalcev

Spomini na akcije VDV bataljona

Zmaga mrtvega bataljona

20 – 25 Reportaže

Z drevesom v potovalki čez mejo

Upor je ljudstvu vrnil ponos

Spomin na Pohorski bataljon

Heroj Jože Kavčič

26 – 30:

Dogodki

42: Vabila

Fotografija na naslovnici:

Pevke skupine Kombinat v Dražgošah

(Foto: Jožica Hribar)

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorna urednica: Jožica Hribar

telefon: (01) 434-46-17

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,

Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17

romana.jemec@zbb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,

trimesečna naročnina: 9 evrov

ISSN 2463-8218.

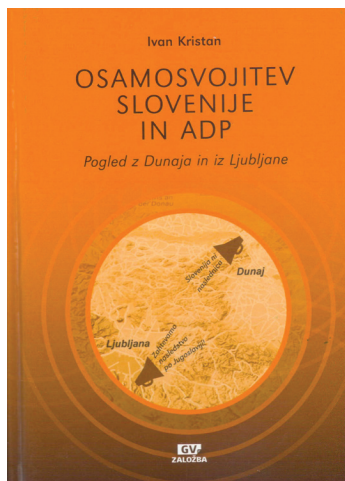
Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Ivan Kristan: Osamosvajanje Slovenije in ADP

Dr. **Ivan Kristan**, ustavni pravnik in prvi predsednik državnega sveta, je pri založbi Gospodarski vestnik izdal novo knjigo z naslovom *Osamosvajanje Slovenije in ADP, pogled z Dunaja in iz Ljubljane*. Knjigo je širši javnosti, med njimi so bili tudi nekdanji diplomati, poslanci in politiki, predstavil v prostorih državnega sveta, kjer jo je na pot pospremil Mitja Bervar, predsednik državnega sveta. V knjigi je poudarek na osamosvojitvi s časovno točno določenim datumom, to je 25. junij 1991. V knjigi je tudi zajeto nasledstvo Slovenije po Jugoslaviji glede Avstrijske državne pogodbe (ADP), avtor pa opozori na dogajanje v zvezi z notifikacijo, saj bi osamosvajanje brez nje ostalo samo politična parola za predvolilno propagando. Če je avtor v svoji prvi knjigi z naslovom *Osamosvajanje Slovenije: pogled iz Ljubljane in Beograda* predstavil pogled na osamosvajanje iz Beograda, je tukaj v ospredju pogled z Dunaja, kar pomeni, da je osrednje vprašanje knjige nasledstvo ADP.

Knjiga je nastala kot izraz protesta proti neprofesionalnemu odnosu profesionalnega kadra na zunanjem ministrstvu do vprašanja v zvezi z ADP. Notifikacija te pogodbe je pomembno ustavnopravno vprašanje, saj je potrebna za prevzem suverena položaja Slovenije v razmerju do Avstrije, kakršnega je na podlagi te pogodbe imela Jugoslavija. Z notifikacijo bo torej dosežena polna državna osamosvojitve Slovenije, piše avtor. Knjiga je razdeljena na dva dela: v prvem delu je zgoščeno obravnavan razvoj slovenske države v petih obdobjih, navedeni so akti, ki so neposredno privedli do osamosvojitve 25. junija 1991. Drugi del knjiga pa je posvečen poosamosvojitvenemu razvoju in dogajanju po 25. juniju 1991.

Vandalizem nad mestnimi drevesi

Praznične dni konec minulega leta je zaznamoval nov primer vandalizma nad drevesi v Ljubljani. Neznanci so znova poškodovali drevje v javnem sadovnjaku na Grbi in na Poti spominov in tovarištva (PST) v Kosezah. S tem napadom so povzročili za približno 10.000 evrov škode. V Mestni občini Ljubljana so dejanje ostro obsodili in primer vandalizma prijavili policiji. Ob tem so znova poudarili, da imajo drevesa za mestno okolje neprecenljivo vrednost, saj proizvajajo ki-

sik, dušijo hrup, nam dajejo senco, filtrirajo, ohlajajo in vlažijo ozračje ter posledično povečujejo kakovost bivanja.

To je bil že tretji lanskoletni primer poškodovanja dreves v javnem sadovnjaku MOL na Grbi, ki je bil posajen jeseni leta 2015. Drevesa so neznanci tokrat poškodovali med 24. in 26. decembrom, v višini približno enega metra od tal so polomili še preostali del sadik v nasadu. Prvič se je podobno zgodilo v noči z 21. na 22. avgust, ko je bilo v južnem delu sadovnjaka polomljenih 17 sadik jablane in 11 sadik hrušk, v severnem delu pa razen aronije vseh preostalih 21 sadik oreha, kostanja, skorša, murve, nešplje, kakija in asimine. Drugič je bil sadovnjak poškodovan v noči s 27. na 28. november, ko je bilo v južnem delu sadovnjaka polomljenih 16 sadik okrasnih jablan, tri sadike jablan, tri sadike hrušk in sadika kutine, v severnem delu pa tri sadike okrasnih jablan.

Neznanci je v noči s 26. na 27. december 2016 polomil tudi drevesa ob PST. Uničenih je 19 lip, ki jih je zeleni prestolnici Evrope 2016 jeseni ob 110-letnici delovanja podarila Semernarna Ljubljana. Škoda je ocenjena na približno 8.000 evrov.

Vir: Mestna občina Ljubljana

Partizanska bolnica Franja obdržala ZED

Partizanska bolnica Franja je obdržala znak evropske dediščine (ZED), ki je od leta 2011 ukrep Evropske unije in temelji na medvladni pobudi iz leta 2006. Uveden je bil s sklepom Evropskega parlamenta in Sveta Evrope, njegov namen pa je krepitev občutka pripadnosti evropskih državljanov, zlasti mladih, Evropski uniji na podlagi skupnih vrednot, elementov evropske zgodovine in kulturne dediščine ter spoštovanju nacionalne in regionalne različnosti in krepitevi medkulturnega dialoga. V ta namen znak poudarja simbolno vrednost in večja prepoznavnost spomeniških območij, ki so imela pomembno vlogo v zgodovini in kulturi Evrope in/ali pri oblikovanju Evropske unije. Prvi znaki so bili tako podeljeni aprila leta 2014, iz Slovenije je znak dobila samo Partizanska bolnica Franja. Pomemben kriterij za

pridobitev znaka je poleg evropske dimenzije območja tudi kakovosten projekt s predvidenimi dejavnostmi, s katerimi se ta dimenzija poudari.

V letu 2016 je potekalo prvo ocenjevanje, kako in v kakšni meri območja uresničujejo načrtovane projekte in s tem izpolnjujejo kriterije, predvidene za nosilce znaka. Vsa območja so morala izdelati in komisiji do konca februarja 2016 predložiti pisna poročila o izvedenih dejavnostih ter pripraviti plan do leta 2020, ko bo potekalo naslednje ocenjevanje. Na podlagi zbranih podatkov je komisija pripravila poročilo, ki poleg zbranih dejstev vključuje tudi priporočila posameznim območjem, kaj bi bilo treba popraviti oziroma izboljšati do naslednjega ocenjevanja. V zvezi s Partizansko bolnico Fra-

nja so sklenili, da je kljub omejenim virom dosegla odlične rezultate v komunikacijskih dejavnostih in različnih izobraževalnih programih, ter priporočili, da bi za še boljše rezultate kazalo kadrovske okrepiti ekipo, ki skrbi za to območje.

Vir: Mestni muzej Idrija

Obisk delegacije ANPI - VZPI goriške pokrajine

V sredo, 4. januarja, je delegacija Associazione Nazionale partigiani d'Italia – Vsedržavnega združenja partizanov Italije (ANPI - VZPI) za Goriško pokrajino obiskala Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica. Povod tokratnega prijateljskega obiska je bila predstavitev novoizvoljenega predsednika in članov vodstva sosednje borčevske organizacije. Delegacijo je vodil Ennio Pirroni, novi predsednik, v njej pa so bili Mario Lavrenčič, podpredsednik, Patrick Zulian, član vsedržavnega vodstva ANPI - VZPI, Anna Di Gianantonio, predsednica organizacije v Gorici, Vito Primožič in Mirko Primožič, dosedanji predsednik te organizacije. Delegacijo je sprejel Vladimir Krpan, predsednik našega območnega združenja, s člani ožjega vodstva.

V daljšem prijateljskem pogovoru so izmenjali ocene o aktualnih gospodarskih, političnih, varnostnih in drugih vprašanjih, ki zadevajo prebivalstvo našega območja in

širše. V tem okviru je bila izražena zaskrbljenost zaradi upočasnjenega razvoja gospodarstva, povečane nezaposlenosti, zlasti mladih, ter vse številnejših posameznikov in družin, ki živijo pod mejo revščine. Poudarjeno je bilo, da tak položaj desničarska in populistična gibanja izkoriščajo za uveljavljanje svoje politike in interesov. Ta gibanja, italijanska in slovenska, se še niso odrekla poskusom oživljanja ideologij, ki so bile premagane že v drugi svetovni vojni. Sogovorniki so se strinjali, da se morajo organizacije, ki delujejo v prid uveljavljanja vrednot protifašističnega boja, tesneje povezovati in se bolj usklajeno upreti blatenju in potvarjanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja, ki so ga skupaj bojevali in v njem zmagali slovenski in italijanski partizani. Delegaciji sta si izmenjali programe letošnjih jubilejnih proslav in drugih dogodkov, s katerimi bosta borčevski organizaciji počastili spomin in potrdili aktualnost vrednot boja proti nacifašizmu.

Ob koncu srečanja je predsednik Vladimir Krpan v imenu glavnega odbora ZZB za vrednote NOB Slovenije izročil Vitu Primožiču, dolgoletnemu županu Občine Sovodnje, znane mu goriškemu gospodarstveniku in aktivnemu članu ANPI – VZPI, srebrno plaketo ZZB NOV Slovenije (na sliki). Visoko priznanje mu je bilo dodeljeno za njegovo požrtvovalnost pri uveljavljanju vrednot NOB in utrjevanju prijateljskih vezi in sodelovanja ob meji.

Štefan Cigoj / foto: Miloš Lozič

Digitalna zbirka

Spomeniki NOB na Ptujskem

V sodelovanju s Knjižnico Ivana Potrča je nastala digitalna zbirka Spomeniki NOB na Ptujskem. Z avtorjem in popisovalcem Stankom Lepejem (ZB za vrednote NOB Ptuj) jo je pripravila strokovna sodelavka in vodja domoznanskega oddelka knjižnice Mira Petrovič.

Najdete jo na spletnem naslovu:

<http://www.kamra.si/sl/digitalne-zbirke/item/spomeniki-nob-na-ptujskem.html>

Spominska znamenja NOB so najbolj množično zastopana skupina javnih spomenikov v slovenski zgodovini. Tudi na ptujskem območju je po drugi svetovni vojni nastalo veliko spomenikov, posvečenih spominu na dogodke in osebnosti iz tega časa. Tako kot drugod po Sloveniji je največ spomenikov nastalo v 50. in 60. letih 20. stoletja. Večina so jih postavile Zveze borcev in udeležencev NOB. Sledijo jim občine oziroma država, delovne organizacije in društva; včasih so obeležja postavili tudi svojci padlih. Ker je precej spomenikov nastalo brez projektne dokumentacije, je za marsikateri spomenik danes težko ugotovljati, ob kakšnih priložnosti je bil postavljen in kdo so bili njegovi avtorji.

Skrb za spomenike so v 70. letih 20. stoletja uredili s tako imenovanimi družbenimi dogovori, ki so bili običajno regionalnega značaja, saj jih je podpisalo več občin. Na ptujskem območju je bil takšen dogovor sklenjen leta 1982 za območje tedanje občine Ptuj; dogovoru je priložen tudi register grobišč, grobov in spomenikov z njihovo točno lokacijo in kratkim opisom.

V evidenci Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, v katerem njegovi prizadevalni člani vse do danes na terenu spremljajo stanje spomenikov, je naštetih 112 spomeniških enot. Med njimi je največ kamnitih plošč z vklesanimi napisi, manj pa je znamenj, doprskih kipov in arhitekturnih spomenikov. Največjo umetniško vrednost med slednjimi imata Lackov spomenik, ki je do leta 1992 stal v središču Ptujja, in spomenik Slovenskogoriški četi v Mostju iz leta 1959.

V samostojni Sloveniji so po letu 1991 ponekod postavili skupna spominska obeležja vsem žrtvam prve in druge svetovne vojne; na ptujskem območju jih najdemo na Destrniku, v Dornavi in v Žetalah. Še pogosteje pa se je zgodilo, da so obstoječe spomenike prestavili na novo lokacijo ali jih odstranili; nekatere so prenesli v muzejske depoje, drugi so bili dokončno uničeni ali se je za njimi izgubila sled. Tako neodgovorno ravnanje je izraz pomanjkanja individualne in družbene pietete do tistih, katerim v spomin so postavljeni. Skrb za njihovo ohranitev ne bi smela biti vprašljiva, in to ne glede na večplasten odnos, ki so ga spomeniki NOB deležni v današnji družbi.

V tej digitalni zbirki so predstavljeni vsi pomembnejši spomeniki in znamenja v 16 občinah na ptujskem območju.

Vir: www.kamra.si

Doprski kip narodnega heroja Dušana Kvedra Tomaža, avtor Viktor Gojkovič

Jože Poglajen

Zidovi nespametnega sprenevedanja

Zadnje čase smo vsi s politiki na čelu doktorirali iz teme, ali so spremembe zakona o tujcih, s katerimi bi beguncem prepovedali prestop slovenske meje, v nasprotju z določili slovenske ustave in mednarodnih konvencij ali ne. Na čelu fronte tistih, ki zatrjujejo, da je s tem zakonom glede človekovih pravic oziroma pravic beguncev vse v redu, je predsednik vlade Miro Cerar, človek torej, ki je bil ves čas zraven, ko so slovensko ustavo pisali ali jo spreminjali. Avtorstvo te sporne novele zakona o tujcih gre sicer pripisati ministrici za notranje zadeve Vesni Györkös Žnidar. Vesna je tudi pravnica, še več, preden jo je Cerar postavil za policijsko ministrico, je bila odvetnica, menda specializirana za človekove pravice. Ironično, mar ne?

Na drugi strani pravniških barikad so se znašli del pravniške stroke, nevladni varuhi človekovih pravic in za krono še generalni sekretar Sveta Evrope Thorbjörn Jagland in evropski komisar za človekove pravice Nils Muižnieks. Prvi Cerarja svari, naj v zvezi z begunci ne naredi napake, ki bi Slovenijo pripeljala pred Evropsko sodišče za človekove pravice, komisar pa je predsedniku parlamenta Milanu Brglezu izrazil zaskrbljenost zaradi namena v zvezi z begunci prezreti mednarodne konvencije in celo določila lastne ustave.

Na političnem prizorišču so se zoper Cerarja in Györkösovo dosledno postavili v opozicijski Združeni levici. Na drugi strani so vladni predlog zakona pričakovano strumno podprli (tudi opozicijski) esdeesovci in (novi) krščanski demokrati. Mimogrede, SDS je tudi tista, ki skrivajoč se za masko civilnih iniciativ organizira vlaganje zahtev za razpisovanje lokalnih referendumov o tem, ali sme država v nekem skladišču urediti sprejemni center ali v drugi hiši naseliti begunsko družino, ki je dobila azil. Tovrstne akcije so dobile tudi že bolj nasilen epilog. Za začetek nekateri hočejo prav po slovensko ustrahovati šolske ravnatelje, ki so v šolo sprejeli nekaj otrok beguncev, tako da jim prerežejo pnevmatike na avtu. Zgodovina nas očitno zaman uči, da od tod do prerezanega vratu ni več daleč.

V vladajoči koaliciji so sicer veliko in pogosto govorili o ustavnopravnih vidikih, nič ali zelo malo pa so povedali, kako se nameravajo vprašanja beguncev zares lotiti. Če desničarje k

podpori tega za begunce skrajnega zakona vodita nestrpnost do vsega, kar se ne sklada z idealizirano podobo (krščanskega) Slovenca, in nekaj, kar je daleč od krščanske usmiljenosti, politiki sredinskih in celo levih strank mencajo predvsem zaradi javnega mnenja. Ankete namreč kažejo, da bi beguncem vstop v državo prepovedalo več kot dve tretjini vprašanih. Se pravi dve tretjini volivcev. Volitve pa so lahko kmalu.

Na dlani je, da se tudi zato izmikajo odgovornosti. Vlada to prelaga na poslance, ti pa vsaj po tihem računajo, da bo namesto njih odločilo naše ustavno ali za njim evropsko sodišče. To je vir vsega sprenevedanja. Še več, težko se je znebiti občutka, da so ta na videz pravniška natezanja zgolj pesek v oči, da bi prikriji, kako je naša strankarska elita v resnici nezmožna kar koli pametnega storiti, ko se bo začel nov val beguncev z Bližnjega vzhoda. Da bodo begunci še dolgo časa oblegali poti v Evropo, pa je realnost, pred katero si ne gre zatiskati oči. Namesto pravniško črkarske vojne bi bilo za začetek koristneje za nas vse skupaj takoj pripraviti in uveljaviti kontingentni načrt, realni okvir,

koliko beguncev je Slovenija sposobna prevzeti in jim ponuditi, kar jim po mednarodnih konvencijah gre.

Ko bi to brez sprenevedanj imeli pod streho, pride na vrsto iskanje odgovorov na preprosto vprašanje: kako bosta slovenska policija in bolj ali manj zgolj za patroliranje po Afganistanu in Kosovu usposobljena in opremljena vojska preprečili prehod meje kolonom na desettisoče beguncev? Bodo na otroke in ženske streljali, prednje polagali mine, jih pomendrali s

tanki? Vsekakor je največja abotnost misliti, da jih bo ustavilo, če bodo policisti pred njihovim nosom mahali z novelo zakona, ki jim prepoveduje vstop v državo.

Vsaj en odgovor bi moral biti že nekaj časa jasen: begunskega vala Slovenija sama ne more ustaviti ali preusmeriti. Od naših politikov bi zato pričakovali več konkretne iniciative, več pobud in tudi zahtev v smeri denimo ustanovitve meddržavnega »balkanskega« kriznega štaba v okviru EU ali mimo nje. Štab, ki bi mu podelili ustrezna pooblastila in sredstva, da jih uveljavi. Nobenega zagotovila ni, da bi to odpravilo vse zagate, a je zagotovo bolje kot čepeti na ograjenem domačem dvorišču in mahati z zakonom, ki ne more biti drugega kot zgolj mrtva črka na papirju.

Martin Premk

Dražgoše so pojem junaštva

Za Slovence so Dražgoše že med vojno postale pojem upora in junaštva, pa tudi trpljenja in nedolžnih žrtev. Upora, ki se je tudi po umiku in vseh udarcih, ki jih je Cankarjev bataljon doživel po bitki, še nadaljeval. Tudi nihče od narodnih herojev, voditeljev gorenjske vstaje in dražgoške bitke, ni dočakal svobode, ampak so vsi – Stane Žagar, Lojze Kebe, Jože Gregorčič in Jaka Bernard – še isto leto žrtvovali svoje življenje. Toda ime Dražgoše je že med drugo svetovno vojno odmevalo tako po Sloveniji kot po svetu predvsem kot pojem upora in junaštva. Dražgoše so postale pojem junaštva, ki mu v takratnem času ni bilo primere v osrčju Evrope, čeprav se je v težkih in okrutnih časih zdel nemogoč. Zmagoviti boj, začet v Dražgošah, se je nadaljeval, pripeljal je do slovenske partizanske vojske in ta je bila leta 1945 del zmagovitega zavezništva, ki je premagalo nacizem in fašizem. Partizanski boj je pripeljal do osvobodene domovine, ki je takrat prvič postala tudi država. Slovenski partizani so ob koncu druge svetovne vojne skupaj z jugoslovanskimi sami osvobodili svojo domovino, osvobodjena je bila tudi dolgo zatirana Primorska.

Zato smo dolžni spoštovati narodnoosvobodilni boj in se ga spominjati. Posebno Dražgoš, ki so nam še vedno zgled boja in upora, primer tega, kako so se Slovenci enotno uprli in zmagali takrat, ko je bilo najtežje. Danes tisti, ki zgodovino zlorabljujejo in spreobračajo za politične namene, lažejo, da so bili Slovenci med drugo svetovno vojno »razdvojeni«. Velika večina Slovencev je med drugo svetovno vojno podpirala Osvobodilno fronto in boj proti okupatorju. Velika večina Slovencev je takrat sovražila fašiste in nacistične ter njihovo nasilje. Skupaj z nemškimi silami, če pogledamo natančno, se je med vojno bojeval le dober odstotek prebivalstva, ki se je pridružil domobrancem, in še to na samo določenih območjih Slovenije, predvsem tam, kjer je imela oblast ljubljanska škofija, kar ne more biti naključje. Vsekakor pa Slovenke med drugo svetovno vojno niso mogle biti »razdvojene«, saj jih v domobranksko vojsko niso jemali. Ali poznamo kakšno domobranksko poveljnico ali domobranksko zdravnico? Slovenke so se bojevale samo v partizanski vojski, ki se je bojevala tudi za njihovo enakopravnost, za to, da so lahko odšle na volišča, česar v Kraljevini Jugoslaviji niso smele.

Slovenci se nacizmu in fašizmu tudi niso uprli sami, ampak v zavezništvu z vsemi narodi, ki jih sta jih teptala. Pozablja se, da so se skupaj z našimi partizani bojevali tudi skoraj vsi drugi narodi sveta, ki so bili pahnjeni v drugo svetovno vojno. Skupaj s slovenskimi partizani so se bojevali tudi na naših tleh vsi narodi Jugoslavije, za-

sužnjenih držav Evrope in zavezniških držav vsega sveta. Veliko jih je pri nas tudi žrtvovalo svoje življenje, med drugimi narodni heroji Azerbajdžanec Mihajlo, Poljak Tomo, Čeh Matejka.

Danes je govora tudi o »različnih pogledih« na dogajanje med drugo svetovno vojno, a v vojaškem pogledu je bila druga svetovna vojna v Sloveniji enaka kot drugod po svetu. Proti nacizmu in fašizmu, proti največjemu zlu v zgodovini človeštva, se je bojevalo zavezništvo ZDA, Velike Britanije in Sovjetske zveze pod vodstvom Churchilla, Roosevelta in Stalina. Nasproti so stale »sile osi«: Nemčija, Italija in Japonska. V Sloveniji ni bilo nič drugače. Edina mednarodno priznana zavezniška vojska je bila slovenska partizanska vojska kot del jugoslovanskih partizanov pod vodstvom maršala Tita, ki jo je priznala tudi kraljevina Jugoslavija kot svojo vojsko. Vsi drugi so bili pod poveljstvom nemških ali italijanskih oboroženih sil, domobranci pod neposrednim poveljstvom SS ali gestapa.

Danes se o teh dejstvih molči, ta najbolj preprosta dejstva o drugi svetovni zamolčijo tudi najvišji predstavniki države, ko jim gre za lastno korist. Dogodke iz druge svetovne vojne brez sramu zlorabljujejo za politične boje, ki se skrivajo za neko »spravo«.

Vsi ljudje bi bili že zdavnaj »spravljeni«, če bi se o drugi svetovni vojni govorilo pošteno in na podlagi dejstev, ne pa z lažmi in sejanjem sovraštva. Partizani, ki so se bojevali za svobodo in boljše življenje, ne potrebujejo nobene »sprave«, ki bi jih enačila s tistimi, ki so se bojevali za okupatorja.

Če se že mora kdo »spraviti«, se morajo spraviti sami s seboj samo tisti, ki so prisegli Hitlerju, oziroma se morajo sprijazniti s tem, da so se med drugo svetovno vojno bojevali za nacističnega okupatorja in ne za svobodo.

Partizanski boj je Slovincem pokazal, kaj vse zmorejo ljudje, če jih povezuje želja po svobodi, pravici in boljšem življenju, da se lahko zmagata tudi takrat, ko je najtežje, če ljudje sodelujejo in si med seboj pomagajo. Zato se partizanskega boja ne da izbrisati, vedno bo ostal pojem boja za svobodo, ljubezni do domovine in do svojega naroda. V Dražgošah se je takrat začela pot, ki je vodila v zmagoviti boj za svobodo, do slovenske vojske in slovenske države. V Dražgošah se je pokazalo, da lahko skupaj vedno zmagamo, četudi nasproti stoji mogočen in okruten sovražnik. V Dražgošah se je pokazalo, da se Slovenci ne bodo uklonili, da bo še večje nasilje rodilo še večji upor. Dražgoše so postale pojem vztrajanja na svoji zemlji v osrčju Evrope. Dražgoše so pojem poguma, odločnosti, predanosti in junaštva. Zato so nesmrtni, zato se jih spominjamo in jih spoštujemo.

O slovenskem demografskem skladu

dr. France Križanič

Finančna kriza po septembru leta 2008 je znova pokazala, da trg brez intervencije države ne bi deloval tako, da bi zagotavljal gospodarsko rast ali pa vsaj vzdrževanje dosežene ravni blaginje v razvitih narodnih gospodarstvih. Okrevanje po tej krizi pa kaže, da bodo potrebne precejšnje spremembe v načinu, kako se izvaja državna intervencija na trgu. Za zdaj je videti, kot bi država delovala v korist najbogatejših ljudi in koncentracij kapitala v velikih multinacionalkah. Del tega procesa je tudi izsiljevanje Slovenije, kaj vse mora prodati kapitalskim centrom iz tujine.

Če je na globalni ravni jasno, da bodo morale gospodarsko razvite države uvesti univerzalni državljanski dohodek (danes najbolj smiseln predlog, kako zagotoviti vsaj kolikor toliko pošteno razdelitev bruto domačega produkta), v mednarodni trgovinski menjavi pa bo treba preprečiti davčni, socialni in okoljski dumping (onemogočiti navidezno ustvarjanje konkurenčnosti dagnega narodnega gospodarstva na račun njegovega domačega sektorja, na račun socialne varnosti njegovih prebivalcev ali pa na račun uničevanja okolja), ima Slovenija tudi problem, kako preprečiti, da bi naše narodno gospodarstvo zdrknilo na periferijo. Pri tem ima pomembno vlogo zaščita stabilnega lastništva strateških podjetij – naravnih monopolov, komunikacijske, finančne, turistične, transportne in energetske infrastrukture ter multinacionalk, nastalih in razvitih v Sloveniji. Institucija, ki lahko zagotovi tako stabilno lastništvo, je demografski sklad.

Po Adamu Smithu tvori kapital premoženje (prihranke), od katerega si človek obeta donose. To so sredstva, ki jih potrebujemo pri ustvarjanju novih dobrin. V produkcijsko funkcijo, ki kaže način tega ustvarjanja, se kapital vključuje skupaj z delom, naravnimi danostmi, znanjem in podjetništvom (produkcijski faktorji). Lastništvo kapitala je lahko odločujoče povezano z angažmajem drugih produkcijskih dejavnikov ali pa tudi ne. Ekonomska geografija pri tem loči proizvajalce, ki so vezani na dano območje zaradi specifičnih znanj prebivalstva (izkušenj, pridobljenih v daljšem obdobju) ali pa naravnih danosti, ter proizvajalce, ki se prosto gibljejo po svetu in delujejo tam, kjer imajo najnižje stroške in bližino trga (tako imenovana »footloose industry«). Slednji imajo razvojne in upravljavske centre (z zaposlenimi s prejemi srednjega razreda) pretežno v državah, kjer so nastali in se razvili. Ko v tujini prevzamejo podjetje z lastno strukturo, jo razgradijo (hitro po prevzemu ali pa po prehodnem obdobju). Da bi se pred tem zavarovala, si morajo podjetja, zanimiva za prevzem (tako imenovane »prevzemne tarče«), zagotoviti stabilno lastniško strukturo z dolgoročnim investitorjem, kakršen bi v slovenskem primeru moral biti demografski sklad.

Demografski sklad je smiselno oblikovati tako, da služi že sedanji generaciji upokoencev, ki so kapital za podjetja, vklju-

čena v ta sklad, tudi akumulirali. Sklad mora zajemati kapital v strateških podjetjih, obenem pa tudi drugo državno premoženje, ki sodi med portfeljske investicije (manjši deleži podjetij, ki lastniku ne dajejo kontrole pri upravljanju podjetja in jih ima samo za pridobivanje finančnega dobička).

Za portfeljske investicije različnih skladov veljata zakonska prepoved koncentracije lastništva v posameznem vrednostnem papirju in zahteva po boniteti vrednostnega papirja v lasti sklada. Demografski sklad bo premoženje iz tega naslova plasiral po vsem svetu. Srednjeročno lahko domnevamo, da se ta sredstva ne bodo zmanjšala, dolgoročno pa bodo izpostavljena različnim gospodarskim in političnim turbulencam (inflacija, gospodarska kriza, politične krize večjega obsega ipd.).

Demografski sklad je smiselno oblikovati tako, da služi že sedanji generaciji upokoencev, ki so kapital za podjetja, vključena v ta sklad, tudi akumulirali.

Za strateške naložbe (tam, kjer bo imel demografski sklad dovolj velik lastniški delež, da bo lahko sodeloval pri upravljanju) naj veljata prepoved prodaje in pravilo 50 odstotkov reinvestiranega neto poslovnega presežka (investicijski potencial bo precej večji, saj vključuje tudi sredstva, zbrana iz naslova amortizacije), preostalih 50 odstotkov poslovnega presežka (glede na potencialno strukturo demografskega sklada gre v normalnih razmerah povprečno za okoli 300 milijonov evrov na leto) pa se nameni za krepitev pokojninske blagajne – na primer za kritje stroškov regresa upokoencev ipd.

Smiselno je, da se v Demografski rezervni sklad Republike Slovenije kot strateške državne naložbe vključijo:

- a) NLB in Abanka (s pridržkom, da ostane lastnina kot rezerva za vračilo verjetno protipravno odvetnega premoženja nekdanjim delničarjem in lastnikom podrejenih obveznic), SID, DUTB;
- b) Zavarovalnica Triglav, Zavarovalnica Sava, KAD z Modro zavarovalnico;
- c) Telekom, DARS, Slovenske železnice, Luka Koper, Pošta Slovenije;
- d) HSE, GEN, ELES, vseh pet podjetij za distribucijo električne energije, Petrol, Geoplin – Plinovodi;
- e) Krka, Gorenje, Talum;
- f) HIT in druge igralnice v državni lasti, hotelska veriga Sava, Terme Olimia in smučišče Kanin
- g) ter državno gozdno podjetje.

ZZB za vrednote NOB Maribor

Dr. Marjan Žnidarič:

Kdo je bil na pravi strani

»Na pravi strani so bili tisti, ki so spoznali, da se je treba okupatorju upreti, ko so postali jasni njegovi načrti, da je treba slovenski narod ponemčiti ali uničiti. In če kdo misli, da je bil na pravi strani, ker je pomagal tistemu, ki je narodu stregel po življenju in po njegovih koreninah ... potem prav gotovo ni bil na pravi strani. Še posebej ko je postalo po letu 1943, po kapitulaciji Italije, znano in povsem jasno, kaj se je dogajalo, ko je bila znana na primer usoda Pohorskega bataljona, ko so vedeli za nemške zločine, za streljanje talcev, za interniranje in izgnance, pa so še kljub temu sodelovali z okupatorjem.«

To so misli, ki jih je v okviru svojega predavanja o partizanskih enotah na Slovenskem v letu 1941 izrekel dr. **Marjan Žnidarič**, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Maribor. Predavanje je bilo del niza decembrskih dejavnosti mariborske borčevske organizacije iztekaajočega se leta 2016.

»O drobnostih se lahko še kdo pogovarja, a je treba povedati, da so se tako pač odločili in da je treba zgodovino jemati takšno, kot je bila, čeprav jo bo vedno vsak razlagal po svoje, ker pač vsak zastopa svoje interese. Zavedam se, da Cerkev (in še kdo) ne bo nikoli priznala napake prav zato, ker ima slabo vest, ki pa jo ima povsem po nepotrebnem. Če prebiramo nekatere spise pokojnega škofa dr. Vekoslava Grmiča, ki se je pogosto dotikal tematike NOB, je iz njih mogoče razbrati stališča Cerkve. V svojih predavanjih pa je pogosto poudarjal, da bi bilo še več mrtvih in pobitih, če bi zmaga nasprotna stran. Ko gre za povojne poboje, je očitno, da večini, ki je bežala, tega ni bilo treba. Zakaj so bežali, če niso bili krivi? Nikogar ne bi ustrelili kar tako. Morda bi to veljalo za starešine, morda bi kdo dobil nekaj let zopora ... Zakaj se je to zgodilo, bi morali povprašati tiste, ki so jih nahujskali, da so bežali iz domovine,« razmišlja dr. Marjan Žnidarič.

Kot zgodovinar in dolgoletni muzealec ter eden najboljših poznavalcev narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, še posebej na Štajerskem, je dr. Marjan Žnidarič orisal začetke organiziranega partizanskega odpora in nastanek prvih

Dr. Marjan Žnidarič:
»Cerkev ne bo nikoli priznala napake prav zato, ker ima slabo vest.«

partizanskih enot v letu 1941, s posebnim poudarkom na območju okupirane slovenske Štajerske. »Oboroženi odpor je dolgoročno posegel v usodo slovenskega naroda, saj je bila to v takratnih razmerah, ob takratni konstelaciji moči in razvoju druge svetovne vojne na evropskih tleh edina alternativa, ki je Slovincem zagotavljala nadaljnji narodnostni obstoj. Tega se moramo zavdati in to je temeljno sporočilo za prihodnost,« je dejal dr. Marjan Žnidarič. ●
A. Š.

Ob obletnici zločina na Frankolovem

Ne pozabimo nedolžnih žrtev

Žrtve, ki jih je povzročil nacifašizem na Stranica, si zaslužijo posebno skrb in nepozabni spomin. V prvem grobu je pokopanih šestdeset talcev, v drugem grobu, oddaljenem malo više, pa štirideset talcev, med njimi je pokopan tudi moj brat Stanislav Gorenšek, doma iz Lipe na Frankolovem.

Med drugo svetovno vojno je bila v Rožni dolini pri Šmartnem kurirska postaja S-30, kjer so se redno zbirali kurirji, si izmenjavali pošto in večkrat tudi počivali. Neko noč so jih obkolili nemški vojaki. V spopadu so kurirji pobegnili, mojega brata pa so Nemci pri odskoku skozi okno zajeli in zvezanega odvedli v celjski Stari pisker, od tam pa 12. februarja 1945 na obešanje v Stranice. Oče Jurij Gorenšek je v spomin na talce v dva lesena križa vklesal besede: »Večno venčaj vas slava!«

V muzeju na Stranica so izobešene fotografije talcev, izdelan je lesteneč iz vrvi in voziček, s katerim so domačini vozili žrtve v dva grobova. Jablane, na katere so Nemci obešali talce, so se popolnoma posušile. Svojci smo na Stranica leta 1994 ustanovili Društvo 100 frankolovskih žrtev, v katerem se redno

srečujemo in obujemo spomin na tragičen in strahoten dogodek, ki ne sme biti nikoli pozabljen. ●

Marjanca Gorenšek - Lakota

Umik okupatorskih in kvizlinških enot iz Jugoslavije

Maščevanje na Krškem polju

Po zlomu nemške obrambe pred Karlovcem leta 1945 se nemške enote niso mogle organizirano umakniti na nove položaje na Sotli. V največji naglici so se umikale proti Avstriji. V dolini Save so jih dohitele enote 2. armade JA. Tako je 4. krajiška divizija v naskoku zavzela most pri Brežicah in njeni dve brigadi sta po levem bregu pohiteli proti Krškemu, medtem ko je 6. brigada zavzela most v Krškem in presekala umik bežečim nemškim in ustaškim zločincem. Sočasno je 10. krajiška divizija dohitela bežečo 373. nemško legionarsko divizijo Tiger in jo prisilila k predaji med Leskovcem, Rako in Kostanjevico.

// PIŠE: Milan Gorjanc

Da bi mogli dojeti dogajanje med 10. in 13. majem 1945 na Krškem polju, je treba poznati izvor in sestavo enot obeh strani ter njihovo početje od jeseni 1943 v BiH pa do predaje na Krškem polju. Zajeta je bil 373. legionarska divizija Tiger, v kateri so bili poleg poveljnikov od čete navzgor in ključni specialisti Nemci. Navadni vojaki ali »kanonenfuter«, kot so jih imenovali, so bili po narodnosti Hrvati in Bošnjaki iz BiH, predvsem iz zahodne Bosne oziroma Bosanske krajine. Operativno območje 373. divizije je bilo omejeno z rekami Savo, Uno in Bosno, na jugu pa z Dinarskim gorovjem – oziroma sta bili to Bosanska krajina in osrednja Bosna. Poleg varovanja vitalnih komunikacij je divizija vodila nenehne boje s enotami 5. korpusa NOVJ, predvsem z enotami 4. krajiške divizije. Sodelovala je v več neuspešnih hajkah proti partizanom, še posebej v sedmi sovražni ofenzivi, ko je z naglim prodorom rešila ostanke nemških desantnih sil iz desanta na Drvar. Po vsaki neuspešni hajki se je nad srbskimi civilisti znesla s pobijanjem nedolžnih ljudi in požigom vasi.

5. korpus NOVJ so sestavljale 4., 5., 10. in 11. krajiška divizija, ki so aprila leta 1945 vstopile v 2. armado JA. Operativno območje 5. korpusa je zajemalo Bosansko krajino in Osrednjo Bosno in njegova osrednja nasprotnica je bila poleg ustaških in domobranskih sil NDH tudi 373. legionarska divizija, v velikih sovražnih ofenzivah pa še 7. SS-divizija, 369. legionarska divizija ter druge povsem nemške enote. 4. krajiško divizijo so sestavljale 6. krajiška brigada, v kateri so bili borci z

Srbski otroci v taborišču Jasenovac

območja Podgrmeča med Uno, Sano in Grmečem, ter 8. krajiška brigada, v kateri so bili borci iz Cazinske krajine in porečja Une, predvsem srbske narodnosti; v 11. krajiški brigadi pa so bili predvsem borci z območja Kozare. 10. krajiško divizijo so sestavljale 7. krajiška brigada s širšega območja Mrkonjić grada in Šipova, 9. krajiška brigada z območja Kupreškega polja in 17. krajiška brigada z območja Prozorja, Konjic, Jablanice.

Politični oddelek nemškega veleposlaništva v Zagrebu je zbral podrobne podatke o zločinih ustašev nad pravoslavnim prebivalstvom v NDH od maja 1941 do 4. maja 1942, iz katerega predstavljamo nekaj zločinov na območju Bosanske krajine.

Zločini domačih krvnikov

»Največ žrtev v okolici Krupe na Uni so zmetali v tako imenovano Črno jezero, ki leži približno štiri kilometre južno od Krupe, večje število pa so jih vrgli v kraške jame. Žrtve so zakopane na različnih krajih in do zdaj je znanih 750 ljudi v Hrvaškem Domu v Krupi, približno 850 ljudi v breznu na hribu Risova Greda, medtem ko je približno 850 ljudi zakopanih na kraju z imenom Govedarica.«

»... Število žrtev v zahodni Bosni ocenjujemo na približno 55.000 moških, žensk in otrok.«

»V tem pokolu v glamoškem okraju je bilo ubitih, zaklanih in zažganih in pometanih v bre-

zna od 800 do 900 moških, žensk in otrok.«

Enega največjih pokolov so ustaši izvedli na kraju Garavica, od štiri do pet kilometrov zahodno od Bihaća. Nemci so zapisali: »Po pripovedih ustašev in očenah meščanov Bihaća naj bi samo na Garavicah ubili več kot 10.000 ljudi, ustaši pa so se hvalili, da so jih ubili 12.000. V breznu pri vasi Zavalje (4 km jugovzhodno od Bihaća – op. av.) so vrgli 860 žrtev.« Žal je ustaško število resnično. Pokol na Garavicah je trajal skoraj mesec dni.

Pooblaščen predstavnik vrhovnega poveljstva Wehrmachta v NDH, nemški general Edmund Glaise von Horstenau, je v svojih spominih zapisal nekaj strahotnih ustaških zločinov.

»Pri Slavonski Požegi je koncentracij-

sko taborišče, ki se imenuje ustaško izseljenško taborišče. Upravnik je nekdanji katoliški duhovnik, zdaj vidni ustaš Kljajić ... Med vsakodnevnim mučenjem je neki ujetnik poskusil odvzeti mučitelju puško. Ko so o tem obvestili poveljnika taborišča Kljajića, je ta ukazal, naj vse ujetnike pobijejo z ognjem iz mitraljezov z dumdum naboji. Celo uro je trajalo streljanje z vrat barak. Kakšne so bile videti barake, se ne more opisati. Zidovi so bili poškrabljeni s krvjo, z njih so viseli koščki mesa in možganov, tla pa so bila pokrita z razmrcvarjenimi telesi.«

Ob uradnem obisku taborišča v Jasenovcu se je general Edmund Glaise von Horstenau zgrozil: »Odšli smo v tovarno, ki so jo spremenili v koncentracijsko taborišče. Strahotne razmere. Nekaj moških, mnogo žensk in otrok, brez obleke spijo na goli zemlji, kašljajo, stokajo in jokajo.« Ob vstopu v prostor, kjer je na slamnatem podu sedelo

Spomenik žrtvam Kozare, delo kiparja Dušana

približno petdeset otrok, ki so bili goli in pol jih je že umrlo, je general zapisal. »To je vrhunec strahot na Hrvaškem od poglavnika, ki smo ga mi postavili.« O svojih izledkih je s poročili nenehno zasipal nemškega veleposlanika v Zagrebu in vrhovno poveljstvo Wehrmachta v Berlinu.

Pobiti otroci Kozare

Največji zločin pa so ustaši skupaj z Nemci storili junija in julija 1942 na območju med Savo, Uno, Sano in Vrbasom, na območju Kozare, Knežpolja in Podkozarja. Pobili so več kot 35.000 civilistov, v taborišča pa so odpeljali 68.000 civilistov, od katerih je bila ve-

čina ubita na zverinski način – s klanjem ali udarcem z batom. Preživeli so samo tisti, za katere je nemški general Glaise von Horstenau zahteval, da jih odpeljejo na delo v Nemčijo. Poseben krvni davek so plačali otroci Kozare – od aprila leta 1941 do aprila 1945 so ustaši in Nemci v 219 kozarskih vaseh ubili 11.194 otrok. Najmlajši so bili še v plenicah in zibelkah, najstarejši so imeli 14 let.

373. legionarska divizija Tiger se je organizirano predala, še preden jo je dohitela 10. krajiška divizija. Nadaljevanje pohoda so onemogočili borci 6. krajiške brigade 4. divizije, ko so zav-

Število žrtev v zahodni Bosni ocenjujemo na približno 55.000 moških, žensk in otrok.

zeli most v Krškem in položaje na Trški gori nad Krškim. Poveljnik divizije, general Gravenstein, je menil, da bodo partizani obravnavali divizijo kot čisto nemško. Toda srečali so se znanci iz časov pred vojno, sovaščani, sošolci, mogoče celo nekdanji prijatelji. Nemce so odvedli v zbirno taborišče v Samobor. Usoda legionarjev Hrvatov in Bošnjakov je najverjetneje zapečatena v protitankovskem rovu pri Mostecu ali pa še v neznanih grobiščih v Krakovskem gozdu.

4. krajiška divizija je precej ustašev zajela med Sevnico in Krškim ter na Bizeljskem in pod Bohorjem. Prav tako je 3. udarna divizija svoje ujetnike predala 4. krajiški diviziji, ki naj bi jih odvedla v taborišča. Množični grobovi od Loke pri Zidanem Mostu pa vse do Mosteca pričajo, da so ujetniki postali žrtve maščevanja že na poti do taborišč.

373. legionarska divizija Tiger sicer ni izvedla množičnih pomorov srbskega prebivalstva, tudi moštvo hrvaško-muslimanskega rodu ni sodelovalo v množičnih pobojih. Toda bili so v službi okupatorja, ki je omogočil ustašem – Hrvatom in Bošnjakom – zverinstva nad srbskim prebivalstvom Bosanske krajine.

Nimam namena opisovati ustaških zločinov, treba pa je vedeti, da je skoraj vsak borec krajiških partizanskih enot imel nekoga od bližnjih sorodnikov, ki so bili žrtve pobesnelih ustašev. Zanje je bil krivec teh zločinov vsak Hrvat ali Bošnjak v ustaški, domobranski ali nemški uniformi. Iluzorno bi bilo pričakovati milost pri zmagovalcih do zajetih sovražnikovih vojakov. ●

NEMA PRIPOVED

*O domovina, tisočkrat teptana,
o domovina, tisočkrat izdana,
zasramovana, zatajena,
v sovražnih krempljih izgubljena!*

*So hrbet obrnili ti bogovi,
ob zid so priklenili te okovi,
zakrile so ti zalo lice
laži, ostudne neresnice.*

*A ko enkrat bila je polna mera,
na dan privrela je v pravico vera,
in ne meneč se za številne žrtve
in ne da kdaj bi šteli mrtve,
vihar zagnali tvoji so sinovi,
da uresničili bi se jim snovi
in volja do svobode in pravice,
enakosti, poštenja in resnice.*

*O domovina, tisočkrat teptana,
s krvavih travnikov pobrana,
si zasijala v priborjeni slavi
in v svoji praznični opravi
si pela srečna in vznesena,
po več stoletjih končno potešena.*

*A domoljubje je odtlej beseda,
ki je povsod vsevprek v rabi,
po nepotrebem, da ti že preseda,
in z lažnim patosom, da bes te grabi.*

*Ni malo jih, ki svoje govorance
s skrbjo za narod okrasijo,
imajo se za vzvišene poslance,
ki nad blaginjo domovine bdijo.*

*So domoljubi in so »domoljubi«,
tu priča smo razliki hudi:
kdor s srcem domovino ljubi,
z jezikom se o tem ne trudi.*

*V ljubezni najmanj štejejo besede
in patrioti padli le molčijo;
ozri se kdaj na spomenike blede:
molče o tej ljubezni govorijo.*

Bojan Podgoršek

Blaž Štangelj, zgodovinar, raziskovalec partizanskih bolnišnic

Preseneča me, da so partizanske bolnišnice pozabljene

Blaž Štangelj je eden tistih mladih zgodovinarjev, ki z zanimanjem raziskujejo obdobje druge svetovne vojne. Sam pravi, da je med njegovimi kolegi za ta polpretekli čas drugače od splošnega prepričanja kar precej zanimanja, le v javnosti se o tem malo sliši. Njega so najbolj pritegnili partizansko zdravstvo in partizanske bolnišnice. Poleg nekaj seminarskih nalog in diplome s to tematiko so kar trije njegovi obsežni članki o partizanskih bolnišnicah v Kočevskem Rogu dosegli tudi na spletnih straneh.

// POGOVARJALA SE JE: **Jožica Hribar** // FOTO: **osebni arhiv**

Kako to, da se mlad zgodovinar odloči raziskovati obdobje druge svetovne vojne in še posebej partizansko zdravstvo?

Ko sem bil še majhen, morda sem hodil v prvi ali drugi razred, smo bili s sestro in očetom v Kočevskem Rogu pri ledeni jami in v Bazi 20. Tedaj smo videli tudi kažipot za partizansko bolnico. Takrat bolnice nismo obiskali, zdelo pa se mi je zanimivo in neverjetno, da je bila bolnišnica nekje v gozdu. Iz Baze 20 sem si najbolj zapomnil motor za proizvodnjo elektrike in bunker 44, ki je v bližini Baze 20. K zanimanju za drugo svetovno vojno je gotovo pripomoglo tudi pripovedovanje moje prababice Terezije Kralj iz Bele krajine. Bila je civilistka in je tako kot druge vaščanke delovala v Skoju, zbirala potrebščine za partizane, pekla kruh za ranjence v Gradcu, prenašala pošto, sodelovala pri partizanskem petju ... Njen (zdaj že pokojni) mož Lojze Kralj je bil zaprt v raznih italijanskih zaporih, po italijanski kapitulaciji se je vključil v 15. brigado, nato pa je od pomladi 1944 delal v kleparski delavnici v Mašlju pri Črmošnjicah. Ta je bila del partizanskih radijskih delavnic 99d.

Poleti pred zadnjim razredom osnovne šole sem bil pod vodstvom strokovnega sodelavca Dolenjskega muzeja, Jožeta Sajeta, v Bazi 20 in sem šel sam še do dva kilometra oddaljene in ohranjene bolnice Jelendol. Nato sem imel v devetem razredu osnovne šole pri zgodovini seminarsko nalogo na temo Baze 20 in partizanskega zdravstva. Z razlago in literaturo mi je pomagal tudi Jože Saje. Potem sem začel brati literaturo o partizanskem zdravstvu in Kočevskem Rogu med drugo svetovno vojno in spoznaval organizacijo bolnic oziroma postojank v Kočevskem Rogu, ki so bile povezane pod skupno upravo in skupnim imenom Slovenska centralna vojno

partizanska bolnica (SCVPB). Zanimalo so me točne lokacije bolnic in kaj je danes od njih ostalo.

Posebej pa ste se začeli zanimati za skoraj neznano bolnišnico Jelenbreg.

Zakaj?

V knjigi *Partizanski Rog* avtorja Janka Jarca, ki je v prvi izdaji izšla leta 1967, je zapisano, da so še vidne sledi šestih

sliši veliko, vendar je v gozdu že razdalja 50 metrov velika, če iščeš ostanke, ki kažejo na obstoj bolnice, in so manjše velikosti in v listju na tleh. Treba je iti tik ob njih, saj jih iz večje razdalje ne opaziš. Lokacijo bolnice Jelenbreg mi je uspelo najti 27. aprila 2010. To je bil četrti dan iskanja oziroma hoje po terenu. Tedaj sem bil dijak drugega letnika biotehniške gimnazije v Novem mestu.

stavnj bolnice Jelenbreg. Točne lokacije bolnice Jelenbreg mi nihče ni znal pokazati, zato sem se odločil, da ta kraj poiščem. Hodil sem po gozdnem terenu in bil pozoren na morebitne ostanke, ki bi kazali na obstoj bolnice Jelenbreg. Pri tem sem si pomagal s topografsko karto in kompasom, ki sem se ju naučil uporabljati, posebno pa je bila potrebna orientacija v naravi. Prvič sem bil na terenu 27. oktobra 2009. Tedaj so bili z mano še trije prijatelji, preostale dneve pa sem hodil sam. Prehodal in pregledal sem približno pol kvadratnega kilometra gozdnega terena. Na hitro se to ne

Kako ste v listju in rastju sploh opazili ostanke bolnice?

Najbolj opazni ostanke, ki kažejo na obstoj bolnice, so kosi opeke ter izravnani teren in delni vkopi, kjer so stale barake. Opeka je ostanek štedilnika in krušne peči. Poleg tega pa na obstoj bolnice Jelenbreg kažejo tudi drugi predmeti, na primer kovinski deli sanitetnih nosil, kljuke za žleb, tečaj vrat, koščki stekla ... Že med iskanjem lokacije sem začel zbirati podatke o bolnici Jelenbreg. Lokacijo sem tudi pokazal Jožetu Sajetu, ki me je usmeril v Muzej novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani,

v katerem hranijo fotografije partizanskih bolnic, in do svoje sodelavke, kustosinje Marjete Bregar v Dolenjskem muzeju, kjer sem si tudi ogledal nekaj fotografij bolnice Jelenbreg in dobil kopije kronike bolnice. Bregarjeva pa me je usmerila v Arhiv Republike Slovenije, kjer hranijo arhivsko gradivo partizanskih bolnic.

Januarja leta 2010 sem bil prvič v fototeki Muzeja novejše zgodovine Slovenije in sem začel pregledovati fotografije partizanskih bolnic, ki kažejo nekdanjo te bolnice. Mesec dni pozneje sem začel pregledovati arhivsko gradivo bolnice Jelenbreg v Arhivu Republike Slovenije, kar sem razširil še na druge bolnice v Kočevskem Rogu. Največ arhivskega gradiva sem pregledal med poletnimi počitnicami, ko sem se iz Novega mesta v Ljubljano vozil s sorodnikom Markom Klobčarjem. Kot začetniku pri raziskovanju v arhivu mi je arhivistka Biserka Remškar podala uporabne osnovne informacije in napotke o raziskovalnem delu v arhivu ter o razvrščenosti arhivskega gradiva.

Niste pa se ustavili le pri arhivskem gradivu, temveč ste začeli iskati tudi preživele ranjence iz teh bolnic.

V drugi polovici leta 2010 pa sem po priporočilu dr. Marije Makarovič začel tudi zbirati spomine vseh, ki so bili kakor koli povezani s partizanskimi bolnicami, največ za območje Kočevskega Roga. Raziskovanje partizanskega zdravstva je tako že v dijaških letih postalo moje zanimanje in delo v prostem času. Leta 2012 sem se vpisal na študij enopredmetne zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Raziskovanje partizanskih bolnic pa sem nadaljeval, prav tako terensko delo v Kočevskem Rogu. V letih 2014–2016 sem našel še nekaj lokacij bolnic, in sicer novembra leta 2014 lokaciji bolnice Spodnje Lašče in Zgornje Lašče, aprila 2015 lokacijo bolnice in porodnišnice Spodnji Hrastnik in aprila 2016 lokacijo postojanke Draga, ki je bila namenjena za bolnico, niso je pa za to uporabljali.

Prvo bolonjsko stopnjo študija sem končal septembra 2016 z diplomsko nalogo z naslovom *Bolnica Jelenbreg – postojanka Slovenske centralne vojnne partizanske bolnice* pod mentorstvom dr. Mitje Ferenc.

Objavili ste tudi dva članka o partizanskem zdravstvu na spletni strani Muzeja za novejšo zgodovino – kako se je začelo to sodelovanje?

V fototeki Muzeja novejše zgodovine

Slovenije (MNZS) sem bil kar nekajkrat, ko sem pregledoval fotografije partizanskih bolnic in fotografije tekočega fonda druge svetovne vojne. Iskal sem tudi fotografije prababice in pradedu iz časa druge svetovne vojne in jih tudi našel. Prababica Terezija mi je povedala imena oseb na fotografiji in te podatke sem nato dal v MNZS. Pri iskanju fotografij in informacije mi je največ pomagala kustosinja Andreja Zupanec Bajželj, z informacijami tudi Ivo Vrničar. Leta 2015 so na spletni strani (blogu) fototeke objavljali različne članke na temo druge svetovne vojne. Ker so me od obiskov v fototeki poznali, so mi ponudili, naj napišem dva članka na to tematico. Pisal sem o partizanski bolnici in porodnišnici Spodnji Hrastnik v Kočevskem Rogu. Za to sem se odločil, ker se mi zdi urejena porodnišnica v Rogu med drugo svetovno vojno fenomen, ki je premalo poznana.

Glavni razlog za odločitev pisanja o bolnici in porodnišnici Spodnji Hrastnik pa je bil, da mi je uspelo aprila 1915 najti prej pozabljeno točno lokacijo te bolnice. Poleg najdenih predmetov in izravnanih prostorov, kjer so stale barake, so najboljši dokaz za točnost lokacije zeleni kosi pečnic peči iz porodnišnice. Upravnica dr. Božena Grosman v spominih piše, da je bila peč zelene barve, vzorec na najdenih kosih pečnic pa se sklada z vzorcem peči iz porodnišnice na fotografijah, ki jih hrani Muzej novejše zgodovine Slovenije. Članka sta dostopna na spletni strani fototeke Muzeja novejše zgodovine Slovenije.

Kaj vas je pri raziskovanju zdravstva med drugo svetovno vojno najbolj presenetilo?

Presenetile so me izvrstna organizacija partizanskega zdravstva, konspiracija partizanskih bolnic ter humanost in požrtvovalnost zdravnikov, zdravstvenega in pomožnega osebja. Ti so v nam danes nerazumljivih razmerah skrbeli za ranjence in bolnike ter delali iz nemogočega mogoče. Nekateri nekdanji ranjenci se spominjajo tudi izjemnega tovarštva. Presenetila pa me je tudi pozabljenost partizanskih bolnic v Kočevskem Rogu, celo do te mere, da so pozabljene točne lokacije. Na tem območju je skupno delovalo 24 bolnišnic, ne vse v istem času in ne v celotnem obdobju druge svetovne vojne. Od teh sta ohranjeni samo dve, Jelendol in Zgornji Hrastnik.

Moja diplomatska naloga je prva obsežnejša predstavitev bolnice Jelenbreg. V njej sem na osnovi arhivskega gradiva

obravnava in argumentiral npr. graditev objektov, preskrbo s hrano in vodo, umrle v bolnici in njeno pokopališče, zdravnike, osebje, konspiracijo, rojstvo dveh otrok, bolnico v času nemške ofenzive v oktobru leta 1943 ... Napačna se mi zdi miselnost, da je o partizanskih bolnicah že vse napisano. Meni se postavljajo različni pomisleki in vprašanja, na katera v literaturi ne najdem odgovorov oziroma ni argumentiranih odgovorov.

Ali vaše kolege na fakulteti zanima obdobje druge svetovne vojne? Kako vi, že v samostojni Sloveniji rojeni državljan, gledate na tisti čas?

Zanimanja študentov zgodovine so različna, vsekakor pa je to snov pri predmetih iz sodobne zgodovine. Po občutku bi rekel, da se študenti zgodovine zanimajo tudi za čas druge svetovne vojne. Slišal sem za nekaj naslovov diplomskih nalog na temo druge svetovne vojne. Zanimanje in radovednost vzbujata tudi zdravstvo med drugo svetovno vojno. Sklepam namreč po tem, ker me kar pogosto kdo kaj zanimivega vpraša o mojem raziskovanju in temi, ki jo obravnavam. Prav tako je bilo vidno zanimanje kolegov, ko sem predstavljal dve seminarski nalogi na temo partizanskih bolnic v Kočevskem Rogu. Približno 20 študentov se je junija lani udeležilo tudi ekskurzije na Kočevsko, ki smo jo ob vodstvu Jožeta Sajeta končali v bolnici Jelendol v Kočevskem Rogu. Ekskurzijo je pripravil dr. Mitja Ferenc.

Raziskovanje partizanskih bolnišnic boste torej nadaljevali?

Trenutno nadaljujem študij zgodovine na drugi bolonjski stopnji. Raziskovalno ostajam pri temi partizanskega zdravstva, nameravam še naprej zbirati podatke po muzejih, arhivih in na terenu. Tudi magistrska naloga bo najverjetneje o eni izmed partizanskih bolnišnic v Kočevskem Rogu. Rad pa bi zbral tudi čim več pričevanj udeležencev partizanskega zdravstva. To počnem v prostem času, zato mi raziskovalno delo občasno zaradi študijskih obveznosti nekoliko zastane. Zato se obračam na bralce Svobodne besede, ki morda še poznajo koga, ki je bil kakor koli povezan s partizanskim zdravstvom (ranjenec, bolnik, dojenček, mati, osebje v bolnicah itd.) v Kočevskem Rogu in je pripravljen povedati svoje spomine ali pa hrani kakšne predmete ali fotografije iz tistega časa, da se mi oglasi na e-naslov blazstangelj@gmail.com ali na telefonsko številko 031/ 417-634. ●

Delovanje aktivistov OF v šentpeterskem rajonu

Aktivisti so umirali zaradi izdajalcev

Izteka se leto, posvečeno 75. obletnici ustanovitve OF, ki je povezala Slovenke in Slovence različnih svetovnonazorskih pogledov v boju proti okupatorju in se zelo hitro razširila na vse konce naše domovine, tudi v novomeško okrožje, v katero je spadal šentpeterski rajon. Kratek pregled dogajanja na območju sedanjega Otočca (v nadaljevanju Šentpeter) in okoliških vasi predstavlja prispevek aktivistov OF iz šentpeterskega rajona k uspehu partizanske vojske med NOB.

// PIŠE: Jožica Jožef Beg

Čeprav je bila OF v Šentpetru ustanovljena že zgodaj – spominska plošča na stari otoški šoli navaja 15. julij 1941, je delovanje aktivistov OF v največjem naselju rajona oteževala nenehna navzočnost okupatorjeve vojske in njihovih podreptnikov. Kljub temu so šentpeterski aktivisti zavzeto sodelovali pri organiziranju odpora proti okupatorju v celotnem okolišju, naravnost herojsko pa je bilo dejanje Draga Florjančiča - Petrece in Jožeta Florjančiča - Korošca, ki sta januarja in februarja leta 1942 skozi Novo mesto, polno sovražne vojske, peljala na Frato puške in strelivo za Novomeško četo. Brez podpore civilnega prebivalstva bi partizani gotovo težko napredovali in pri tem je bil prispevek aktivistov zelo pomemben.

V prvih mesecih leta 1942 se je okrepilo delovanje OF v okoliških vaseh, tudi zaradi dejstva, da so višje ležeče vasi obvladovali partizani, s katerimi so domačini dobro sodelovali. K temu naj bi med drugim pripomogel partizanski politični miting, ki so ga 19. marca 1942 pri cerkvi na Trški gori po maši priredili borci 2. čete 1. dolenjskega partizanskega odreda z namenom, da bi med ljudmi okrepili vlogo OF in zavedanje o nujnosti boja proti okupatorju.

Partizani in aktivisti OF so se počutili varne v višje ležečih vaseh rajona. Na Golušniku so se redno shajali v hiši Franca Rifija (15. septembra 1942 je bil tam ustanovljen železniški komite KPS Novo mesto). Konec leta 1943 je v vasi krajši čas delovala čevljarstva delavnica. V gozdu med Golušnikom in zaselkom Karlovci je bil v letih 1943 in 1944 bunker, ki je služil kot skladišče za strelivo in obleko.

Zavetje partizanskim delavnicam in bunkerjem je dajal gozd med Srednjim

Grčevjem in Trebelnim: le tri kilometre od naselja je delovala ciklostilna tehnika, tam je imel svoj bunker štab novomeškega okrožja. Od septembra leta 1942 do začetka leta 1943 je bila na tem terenu bolniška četa, ki jo je vodil Franc Šporar iz Herinje vasi, poleti 1943 pa so v oglarski koči bivali štirje čevljarji in popravljali obrabljeno obutev za partizane. Zlasti leta 1943 se je v Srednjem Grčevju pogosto drževala Gubčeva brigada, ki je imela v vasi šivalnico. Partizani so našli zatočišče tudi v gozdu pri Štravberku, kjer so taborili, na začetku leta 1943 pa je bila v vasi na Vovkotovem skednju zasilna bolnišnica, vendar so jo po štirinajstih dneh preselili v Gornje Grčevje.

Povezovanje aktivistov

OF je živahno delovala v vaseh, ki so bližje sedanjemu Otočcu. Aktivisti iz Novoga mesta so prinašali pošto – letake in

časopise, orožje, perilo in sanitetni material za partizane na javke, ki so bile v Herinji vasi pri Francu Jožefu, v Zagradu pri Francu Beceletu in na Pahi v hiši Jožeta Šklandra. Ta je bil tudi pomočnik Alojza Gregorčiča, sekretarja podokrožja OF Šmarjeta, ki je bil eden izmed organizatorjev OF v šentpeterskem rajonu.

Aktivisti so se povezovali na vseh ravneh in so delovali tudi politično. Nedvomno je bil eden izmed najpomembnejših dogodkov zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju. Šentpeterski rajon so zastopali France Becele,

Večina aktivistov je izgubila življenje zaradi izdaje, najbolj zavrženega dejanja, ki ga je zmožen le človek. In za izdajo ni opravičila.

Jože Kramar, Anton Kraševac, Viktorija Medved, Alojz Rifelj, Alojz Strajnar in Franc Židanek. Med udeleženci je odmeval nastop Franca Beceletu, ki je bil po govoru izvoljen za člana častnega predsedstva kočevskega zbora. Marija Becele iz Zagrada in Ana Florjančič iz Šentpetra sta 16. oktobra 1943 zastopali ženske šentpeterskega rajona na ustanovnem zborovanju AFŽ v Dobrniču.

Spominski park Golušnik (Foto: Jožica Jožef Beg)

Vojna je od civilnega prebivalstva zahtevala veliko žrtev in odpovedi. Gorele so vasi: junija 1942 so italijanski vojniki zažgali Šentpeter, Črešnjice in Jelše, jeseni leta 1942 je gorelo v Zagradu, na Pahi, v Golušniku ...; leta 1944 je bil požgan Mačkovec, gorelo je na Rifljevi domačiji v Golušniku. Tudi ljudje iz šentpeterskega rajona so polnili okupatorjeve zapore in taborišča. Avgusta 1942 so pobrali prvih trinajst domačinov iz rajona za internacijo; skupaj jih je bilo v italijanskih in nemških taboriščih približno trideset, nekateri se od tam niso vrnili. Največja tragedija pa se je nedvomno zgodila 24. septembra 1942, ko je zaradi izdaje izgubilo življenje večje število aktivistov OF. Istega dne so Italijani pri bližnjem Starem gradu ustrelili dvanajst talcev iz novomeških zaporov, s čimer so se maščevali za smrt oficirja, ki ga je iz Beceletove jame smrtno ranil Alojz Gregorčič. V jami je dan prej končal svojo življenjsko pot Vinko Paderšič

Meri Becele
(fotografijo hrani arhiv Dolenjskega muzeja)

- Batreja, ki ni podlegel prepričevanju izdajalca, naj se preda, in se je bojeval do zadnjega diha. V šolski kroniki NOB je tako opisan zadnji boj Vinka Paderšiča - Batreje: »Batreja je dva dni vzdržal v nenakem boju. Začelo mu je primanjkovati orožja. Italijani so dobili iz Novega mesta plinske bombe in začeli spuščati v jamo plin. Boril se je do zadnjega naboja. Z zadnjim si je vzel življenje. Živega Italijani niso mogli dobiti v roke. Mrtvega je iz jame prinesel izdajalec.«

Izdaje, aretacije, streljanja

Med isto sovražnikovo akcijo so zajeli aktivistki Meri Becele in Fani Virant, ki sta spali v zidnici v bližini Zagra-

da. Skupaj s tovariši iz jame so ju gnali mimo Beceletove domačije, ki so jo pred tem požgali. Dogodke, povezane z Beceletovo jamo, je natančno popisal Slavko Dokl v knjigi Zadnji boj Vinka Paderšiča v Beceletovi jami, manj pa je znano, da bi moral biti med žrtvami tudi Jože Škländer s Pahe. Šklandrova hči Silvestra Jožef je v svojih rokopišnih spominih zapisala, da je oče zavrnil Gregorčičev predlog o umiku v jamo in raje zbežal v hrib. Italijani so jim požgali dom in družina se je morala skrivati po zidanicah. Po Gregorčičevi smrti je Škländer prevzel njegove naloge, pri tem pa mu je pomagal Miha Janc s Trške Gore. A ne za dolgo. 18. decembra 1942 sta bila izdana in sta se pridružila seznamu drugih žrtev; Jožeta Šklandra so nad Šmihelom pri Novem mestu še napol živega zametali s kamenjem.

Jeseni 1943 je bil na Trški Gori zverinsko ubit simpatizer OF Franc Eršte iz Srednjega Grčevja. Domobranci so decembra 1943 močno pretepli in nato ustrelili učitelja Karla Jakopca, rojenega 25. novembra 1894 v Kopru. Služboval je po raznih krajih v Sloveniji; po nemški zasedbi je pribežal v Šentpeter, kjer je učil in vneto delal za OF. 18. decembra 1943 so ga domobranci aretirali in odpeljali na Lešnico, kjer so ga pretepli in nato še isti dan ustrelili v gozdu pri Novem mestu (Ločna). Oropano truplo so našli šele dva meseca pozneje. Leta 1944 so v vinogradih pri Pahi domobranci ubili aktivistki – obveščevalki Frančiško in Jožefo Škländer. Kot aktivist je marca 1945 izgubil življenje Alojz Blažič iz Kotov.

Večina aktivistov je izgubila življenje zaradi izdaje, najbolj zavržnega dejanja, ki ga je zmožen le človek. In za izdajo ni opravičila. Danes si nekateri prizadevajo izničiti veličino narodnoosvobodilnega boja in oblatiti boj proti okupatorju; zmanjšujejo pomen izdajstva in ga zamegljujejo z izgovorom, da so se bojevali proti komunizmu. Pa vendar – izdaja je izdaja: italijanski humanist Dante Alighieri je izdajalce poslal v zadnji, deveti krog pekla, kralj Kreon iz Sofoklejeve tragedije je izdajalcu odrekel pravico do pokopa. Na koncu je sicer svojo neetično odločitev preklical in skušal napako popraviti. Človeško je, da mrtve pokopljemo in gremo dalje, v tem se prav gotovo vsi strinjamo. Nikakor pa ne smemo potvarjati resnice in nekdanjih izdajalcev častiti kot junake. Ker niso bili junaki, temveč strahopetci, uboge pare, ki so stopile ob bok sovražniku in se obrnile proti svojim rojakom. ●

MRTVI PA ŠE NAPREJ MOLČIJO

*Joj, kako težka je prst,
ki na meni leži,
poln lobanjski svod je imam
v grapi, kjer ležim
napol pokopan!*

*Vso noč smo gazili sneg,
zjutraj, ko se je razkadil dim,
so nas potisnili v breg
in vžgali po nas iz vseh lin;
v imenu Boga in vere,
v imenu Kristusovih ran
so se režali:
»Pogine naj partizan!«*

*V postojankah pa so denarce šteli!
O, bratje,
se sprašujem vse dni,
le kje ste svoja srca imeli,
ko goltam to blato
in v njem strnjeno kri!*

Jože Sevljak

ZA KOGA

*Za koga smo se lačni in bosi
preganjali po gozdovih,
za koga smo s tablami okrog vratu
stali pred sovražnimi puškami,
za koga umirali v silovitih juriših,
prezebali v snežnih zametih,
nosili mrtve sodruge iz barak,
da so z njimi kurili peči krematorijev?
Za koga so iz teles padlih partizank
izrezovali mrtve novorojence,
iz slovenskih vasi izganjali naše ljudi,
nam kradli otroke?
Za koga, vas vprašam!*

*Vi pa vztrajno trdite,
da bi moralo biti vse po starem;
da bi viničarji še naprej garali
po tujih vinogradih,
da bi najemniki obdelovali tujo zemljo
in delavci polnili mošnjičke izkoriščevalcem!
Ne bi se smeli postaviti zase,
za boljše življenje nas in naših otrok,
še bolj bi morali upogibati hrbte
in verjeti samo v resnico križa in žegnane vode!*

*To je glavna zamera, kajne, draga gospoda?
Povejte to na glas, če si upate!*

Jože Sevljak

V Mozirskih planinah

Spomini na akcije VDV-bataljona

Po uspešnih akcijah v revirjih januarja leta 1945 je 1. bataljon 3. brigade VDV na začetku februarja odšel čez Savinjo in Mozirske planine proti Graški gori. Štab 3. brigade je ocenil, da je napočil čas za strukturne in kadrovske spremembe v brigadah, kot je načrtoval štab divizije. Predvideno je bilo, da bi se to zgodilo na Graški gori.

// PIŠE: **Tone Tratnik**

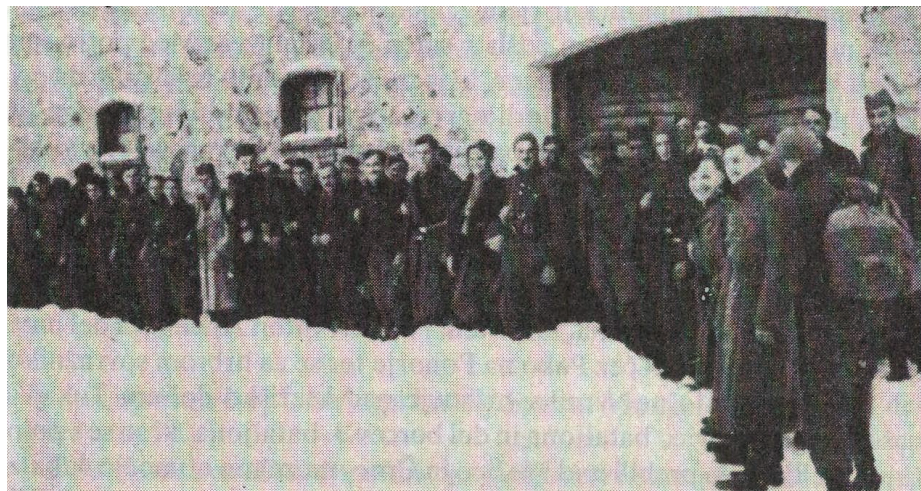
Šestega februarja smo se tam zbrali 1., 3. in 4. bataljon, 2. bataljonu ni uspelo priti. S kakršnimi koli strukturnimi spremembami ni bilo nič, tudi zato ne, ker je že dan prej sovražnik sprožil močno ofenzivo. Nemci so se odločili za neprekinjeno ofenzivo proti enotam NOV na Štajerskem, da bi na območju predvidene predalpske fronte izvedli totalno čiščenje in uničenje partizanskih enot. V tej ofenzivi je poleg policijskih enot sodeloval tudi okrepljeni polk Trenck. Na tem območju pa sta bili tudi Tomšičeva in Bračičeva brigada.

Kako sem sam doživel Graško goro? Ko smo prišli na Graško goro, smo morali zaradi začetka ofenzive takoj na položaje, čeprav smo bili skoraj popolnoma izčrpani. Že med decembrsko ofenzivo na osvobojeno ozemlje je bil namreč prav 1. bataljon najbolj izpostavljen. Bilo je izjemno mrzlo, gazili smo po visokem snegu. Vse tri dni sem bil na položaju. Kot kurir v štabu bataljona sem moral pogosto do komandirjev čet na položajih. Zelo me je bilo strah sovražnikovih krogel. Borci so bili sicer v svojih zaklonih, jaz pa sem bil izpostavljen. Vendar sem imel srečo. Sovražnik je na vsak način hotel zavzeti naše položaje, a mu ni uspelo. Da Nemcem na Graški gori ni uspelo, je zasluga omenjenih treh bataljonov 3. brigade VDV.

Po tridnevni bojih s številčno močnejšim sovražnikom je brigada premraženih in lačnih borcev, vendar brez večjih izgub, krenila v tri smeri: 3. bataljon proti Paškemu Kozjaku, 4. bataljon preko Menine v Revirje, mi v 1. bataljonu pa čez zahodne predele Mozirskih planin proti Zgornji Savinjski dolini. Tu smo se delno oskrbeli s hrano in strelivom, potem pa smo se vrnili proti Graški gori in Plešivcu. Tokrat smo padli v še močnejšo ofenzivo. Na to območje je

namreč prišla še 14. divizija Galicien, tako je v tej ofenzivi sodelovalo več kot 20.000 sovražnikovih vojakov.

11. marca 1945 je bataljon zavzel položaje vzhodno od Medvednjaka proti Mozirski koči. Dva dneva sicer nismo bili v direktnem stiku s sovražnikom, vendar smo bili pod udarom topniškega ognja s Poljan nad Rečico. Bataljon je imel na-

Borci 1. in 3. VDV-bataljona pri Ravnjaku v Kotu nad Prevaljami pod Uršljo goro 10. marca 1945

logo, da na vrhu Medvednjaka zamenja Bračičevo brigado, vendar je zaradi slabe komunikacije zašel v velike težave. Greben na vrhu Medvednjaka je namreč že zasedel sovražnik. Bili smo popolnoma obkoljeni. Ko smo prišli pod vrh, je sovražnik udaril z vso močjo in ni bilo možnosti za kakršno koli obrambo. Snega je bilo do pasu, spustili smo se po snežni drči. Tu smo padli pred sovražnikovo kolono, ki je prodirala navzgor. Bataljon je bil razbit. Posamezne skupine borcev so bile prepuščene same sebi. Zahvaljujoč izkušnosti borcev so ostale te skupine bojno sposobne in se jim je uspelo prebiti iz sovražnikovega obroča.

Bil sem v skupini dvajsetih borcev. Pritajili smo se v zaplati gozda in opazovali sovražnika, ki se je že pomikal navzdol,

od zgoraj pa je proti nam prihajala še ena večja skupina. Že je hotel vodja naše skupine dati znak za napad, ko je sovražnik krenil mimo. Pritajili smo se do večera in v temi krenili navzgor, ne vedoč, kje je sovražnik. Prišli smo do neke kmetije, pregledali območje in previdno vstopili. Za mizo so sedeli naš komandant bataljona Benjamin Žižmond in še dva borca. Na kmetiji smo se zadržali do ranega jutra, ko smo krenili proti Teru, se čez dan prikrili in šli zvečer čez sedlo navzdol proti Dolu - Suhi in nato do Šmihela nad Mozirjem.

Okoli 20. marca se je skoraj celoten bataljon zbral v Šentandražu. V štabu brigade so bili do takrat prepričani, da je bil 1. bataljon uničen. Ob tem naj dodam, da kljub izredno težkim razmeram v decembrski in februarско-marčevski ofenzivi ni bilo niti enega primera de-

zerterstva. Med naloge VDV-ja je namreč spadalo tudi odkrivanje ubežnikov in njihovo vračanje v enote.

Pa še to: zakaj se je znašel naš 4. bataljon 14. marca na Menini planini, kjer je skupaj s Šladrovo in Zidanškovo brigado odločilno vplival na izid bitke, ki jo je v knjigi *Past na Menini planini* opisal Franc Sever - Franta? Kot je zapisano zgoraj, so v štabu brigade mislili, da je bil 1. bataljon uničen 11. marca na Medvednjaku, zato je štab v revirje poslal 4. bataljon, ki je šel na poti tja čez Menino planino. Tako v Mozirskih planinah kakor tudi na Menini se je potrdilo, da so bili borci VDV izjemno izkušeni in zato sposobni bojevati se in preživeti tudi v najhujših razmerah. V čast mi je, da sem bil eden od njih. ●

Spominska slovesnost na Goreljku

Zmaga mrtvega bataljona

Pri spomeniku na Goreljku na Pokljuki je 10. decembra lani potekala spominska slovesnost v počastitev 73. obletnice boja 3. bataljona Prešernove brigade. Za spomenik je naredil načrt arhitekt Edo Ravnikar, ploščo so izdelali v Livarni Železarne Jesenice, besedilo na spomeniku je prispeval pesnik Matej Bor, odkritje pa je bilo leta 1956. Leta 1974 so spomenik nadgradili s skulpturo pisatelja in kiparja Toneta Svetine. Slavnostni govornik na tokratni slovesnosti je bil Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije.

// PIŠE: **Martin Gorišek** // FOTO: **Dušan Bavčar**

Slovesnosti se je med drugimi udeležil tudi tedaj preživel borec 3. bataljona Prešernove brigade **Marjan Malc**. Svojo pesem pa je na slovesnosti recitiral pesnik Franc Ankrst. Kulturni program so izvedli člani Gledališča 3 B iz Bohinjske Bistrice, nekaj pesmi pa so zapeli člani pevskega zbora Lip Bled. Slovesnosti je prisostvovala tudi garda Slovenske vojske.

V največji vojni vihri po propadu italijanske armade se je 3. bataljon legendarne Prešernove brigade pripravljal na svoj najdaljši in najtežji pohod na Koroško. Oskrbeli so se z vsem potrebnim, zaradi lažje gibljivosti so imeli borci samo lahko orožje. Prejeli pa so tudi zastavo, ki jo je dobil najboljši borec, in krenili so na dolgo pot. Da bataljon ne bo prispel na cilj, je vedel samo eden, ta je smeje se pozdravljaval in stiskal roke borcem in jim želel srečno pot – v smrt. To je bil

vedel, kaj je nemškimi vojakom ukazano in zakaj nosi zeleno vetrovko in rdeče boksaste škornje. On je krivec za smrti številnih partizanov, za smrt ranjencev Vojkove brigade, za pokol cerkljanske politične šole in še bi lahko naštevali.

Zaradi nenehnega sneženja so borci hiteli z roba Jelovice v Bohinjsko Bistrico, prebredli so Savo in se preko Senožeti spustili v Zgornjo Bohinjsko dolino in čez Jereko na Koprivnik. Med potjo so se v Čejnici oskrbeli z živežem, saj je bil komandant Dren domačinom poznan kot dober in pošten. Borci so se na Koprivniku razporedili po hišah in kljub utrujenosti za naslednji dan pripravljali z domačini miting, vendar so pozneje prekinili priprave in bataljon je moral zaradi možnosti izdaje in požiga vasi, kot je zatrjeval Gaber, sekretar okrožnega komiteja partije, takoj na tri kilometre oddaljeno Pokljuko. Na Pokljuki jim je

fant iz Gorjuš, ki je na sani vrgel vrečo soli, obarvano rdeče, vrečo pa je strgal, da je obarvana sol kazala smer, ki je Nemce vodila do partizanske krvi. Ker je imel slabotnega voliča, pa tudi sam je bil slaboten, so mu raztovorili opremo in ga poslali domov, vendar je takoj odšel na Nomenj povedat Nemcem, da so partizani na dogovorjenem mestu. Nemci so ga kljub izgovoru, da je pot dobro označena, preoblekli v podoficirsko uniformo in ga postavili na čelo kolone za vodnika.

Partizani so po dolgi prehojeni poti legli in zaspali ne sluteč nevarnosti. Sovražnik jih je obkolil z dveh strani. Kljub maskirnim oblekam jih je stražar opazil, vendar je zmotno mislil, da so partizani, saj so tudi sami uporabljali takšna oblačila, pa še Gaber jim je zagotovil varnost. Ko so se Nemci odkrili, je stražar šele opazil čelade in proti njim ustrelil, kar je bil znak za preplah. Utrujeni partizani so opazili, da so obkoljeni, nemški prevajalec pa jih je pozival k predaji. Odgovor je bil ogenj iz vsega orožja. Ker Nemcem juriš na hotel ni uspel, so z zažigalnimi minami zažgali leseno streho, zaradi česar so ognjeni zublji zajeli celoten hotel, ki je bil prav tako iz lesa. Začel se je strašna agonija v gorečem hotelu, ki je trajala pet ur. Bitka je dobila neslutene razsežnosti groze in junaštva, saj je sovražnik napadel s 500 možmi, s seboj so imeli sto mul in težko oborožitev. Borci so se raje odločili za smrt, kot da bi omadeževali obraz revolucije.

Nemci niso hoteli ranjenih borcev. Naročili so Obadovemu fantu, da je ob pregledu bojišča pobijal ranjene, med njimi tudi svoje sošolce. Za tako opravilo in izdajo je dobil 150 mark in 200 cigaret, pozneje pa je bil postavljen pred ljudsko sodišče, kjer je prejel zasluženo kazen. Eden izmed ranjencev je imel okoli prsi ovito zastavo, našli so jo aktivisti iz Koprivnika in jo zatem prestreljeno izročili bataljonu. Junaški boj in smrt od 30 do 40 partizanov, enajst ranjenih, ki so jih Nemci odpeljali s seboj, ter enajst pogrešanih borcev 3. bataljon Prešernove brigade uvrščajo med največje junake revolucije, saj je dokazal visoko zavest. Boj so vodili mladi komunisti in skojevci, ki so se odločali zelo zrelo, s svojo smrtjo pa so zmagali, saj niso dovolili sovražniku, da jih zajame in jih – kot je imel v načrtu – javno ustrelji v Kranju. To je velika moralna zmaga – mrtvega bataljona. ●

dolgoletni sodelavec nemškega gestapa in pri njem tudi izšolan, ki se je infiltriral v partizanske vrste. Pisal je povelje komandi brigade z nalogami za 3. bataljon, pri tem pa zelo natančno nakazal smer poti, prostore za počitek in večdnevne odmore v vasi Koprivnik. Samo on je

dal na voljo depandanso hotela Lovca z Bleda z namenom, da borci spravi na čim manjši prostor, da bi jih Nemci lahko uspešno zajeli. Tedaj je bilo meter in pol snega, zato so domačini s konji pomagali pri prevozu opreme, pa še pot v snegu so naredili. Zadnji v koloni je bil Obadov

Ob 100. obletnici rojstva **Borisa Raceta - Žarka**

Odkrili doprsni kip na Kozini in v Trstu

V spominskem parku spomenika NOB na Kozini so 20. novembra lani slovesno odkrili doprsni kip Borisu Racetu - Žarku, v Hrpeljah rojenemu partizanskemu prvoborcu, graditelju Tiskarne Slovenija, v kateri se je od leta 1944 tiskal Partizanski dnevnik, in najvidnejšemu povojnemu voditelju med Slovenci v Italiji. Enak kip so dva dni prej postavili v Trstu, na tržaškem sedežu SKGZ. Kip, ki ga je izdelal akademski slikar Klavdij Palčič, je ob stoti obletnici Racetovega rojstva postavila Slovenska kulturno-gospodarska zveza iz dežele Furlanije - Julijske krajine v sodelovanju z Občino Hrpelje - Kozina in z medobčinsko ZZB za vrednote NOB Sežana.

Kot je ob odkritju poudarila županja Občine Hrpelje - Kozina Saša Likavec Svetelšek, si občina šteje v čast, da ima zdaj nov trajni spomenik v spomin na velikega človeka, ki je bil s svojimi dejanji v NOB in z dolgoletnim bojem za pravice Slovencev v Italiji zgled trem povojnim generacijam, to pa naj bo tudi prihodnjim.

Predsednik SKGZ **Rudi Pavšič** je opisal Racetovo življenjsko pot od trenutka, ko je v Ljubljani med prvimi vstopil v ilegalo, dokler ga ni aretirala in zaprla italijanska okupacijska oblast. Po razpadu Italije se je vrnil v partizane in bil odgovoren za graditev partizanskih tehnik na Primorskem. Njegovo najpomembnejše delo je postavitve Tiskarne Slovenija v grapi pod Vojskarsko planoto, kjer so od leta 1944 do konca vojne tiskali Partizanski dnevnik. Po vojni je bil Boris Race - Žarko kot markantna osebnost

več desetletij v ospredju javnega življenja med Slovenci v Italiji. Bil je soustanovitelj Slovenske kulturno-gospodarske zveze, osrednje manjšinske organizacije, in več kot dvajset let njen predsednik. Vse življenje je posvetil prizadevanjem za uveljavitev Slovencev v Italiji in vseskozi krepil odnose manjšine z matično domovino.

Slavnostni govor ob odkritju kipa je imel prvi predsednik Republike Slovenije, **Milan Kučan**. Na Raceta se je spomnil kot na sijajnega človeka, ki je zvest izkušnji in načelom NOB posvetil glavino svojega življenja boju za uza-konitev pravic Slovencev v Italiji. Dal je težko izmerljiv prispevek k rasti in razvoju manjšine. Kučan je svoje misli namenil tudi današnjemu položaju v Evropi in svetu, v katerem se sposobnost političnega sporazumevanja vse pogosteje umika rožljanju z orožjem. Odločno je zavrnil vojne kot metode za odpravljaj-

nje konfliktov v svetu. Ti so rešljivi le z demokratičnim sporazumevanjem in dialogom, za tako stališče pa bi se morala opredeliti tudi slovenska politika, je dejal prvi slovenski predsednik.

Doprsni kip sta odkrili Racetovi vnukinji, Ana Godnik pa je povezovala kulturni program, v katerem je pravo razpoloženje z bojno pesmijo ustvaril Tržaški partizanski pevski zbor pod vodstvom Pije Cah. ●

Besedilo in foto: D. U.

OZB Nova Gorica

Prva seja sveta

Na začetku novembra je Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica sklicalo prvo sejo sveta te organizacije, ki je njen posvetovalni organ, na seji pa se je zbralo devetnajst uglednih članov in nekaj gostov. Naloga sveta je dajati organom območnega združenja mnenja, pobude in predloge o programskih zadevah društva ter oblikovati predloge stališč v zvezi z družbenimi in političnimi pojavi v družbi. V razpravi je bila podana vrsta mnenj in zanimivih predlogov, ki jih navajam

v strnjeni obliki. Proslav v spomin na pomembne dogodke iz pretekle zgodovine se udeležujejo največ samo člani naše organizacije. Mladih je na proslavah malo, najbrž zato, ker mladina zelo malo ve o polpretekli zgodovini, zato je taki dogodki običajno ne zanimajo.

Mediji nas omenjajo le pri največjih proslavah, pa še to zelo omejeno, medtem ko dajo veliko pozornost dogodkom, ki jih prireja desnica oziroma domobrantska stran. Poleg tega naših

mnenj in stališč mediji večinoma ne objavljajo. Revija Svobodna beseda berejo le naši člani, pa še med temi ni veliko naročnikov. Dogajajo se provokacije in širijo se neresnice o partizanskem gibanju, odziv naše organizacije ZB pa je zelo mlačen ali ga sploh ni. Predlagamo, da intelektualno jedro ZZB sproti pripravlja odgovore na vse objavljene neresnice o zgodovini NOB.

RKC v Sloveniji je zelo dejavna in posega celo na politično področje, zato se postavlja vprašanje ločenosti Cerkve od

Izšla je nova knjiga

Na Primorskem leta 1941

Po uspešni objavi zbornika *Vstala, Primorska*, si v novem življenju, *O Primorski v letih 1945–1990* (prva izdaja september 2011, druga izdaja april 2012) se je Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica odločilo, da v počastitev 75. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda objavi podobno zasnovani zbornik *Na Primorskem leta 1941*. Avtor zasnove knjige in njen urednik je dr. Branko Marušič.

Vsebina knjige, ki prinaša v največji meri že objavljeno gradivo 46 avtorjev, razpršeno v periodičnih in drugih publikacijah, je razdeljena na sedem poglavij. Ponatisi so dobesedni, v celoti ali pa v odlomkih. Poleg uvoda, ki ga je napisal starosta slovenskih partizanov in tudi primorski partizan Janez Stanovnik, sestavljajo uvodno poglavje prispevki treh zgodovinarjev: Iva Juvančiča, Toneta Ferenca in Branka Marušiča. Njihova besedila, posvečena dogajanju leta 1941 na Primorskem, so bila napisana v razponu skoraj šestih desetletij in se v njih zrcali podoba časa, v katerem so nastajala. To velja tudi za nekatere prispevke, ki so ponatisnjeni v naslednjih poglavjih.

Drugo poglavje prinaša spomine ljudi, ki so obravnavani čas doživljali v tedanjih vojnih razmerah, v italijanski vojski, internacijah in zaporih, pa tudi kot organizatorji partizanskega odpora. Naslednji del zbornika vsebuje objave nekaterih dokumentov. Omeniti velja, da

je na voljo precej arhivskega gradiva, poleg vojaških in policijskih arhivov so pomembni tudi občinski arhivi – z njihovo uporabo se vojni čas prav lepo izrisuje v vseh svojih posebnostih. Za ozemlje Primorske je malo neposrednega gradiva o začetnem delovanju Osvobodilne fronte. Najpomembnejši viri ostajajo zato spomini udeležencev. V četrtem poglavju je predstavljen izbor člankov zgodovinarjev in drugih piscev; pri nekaterih objavah so spomini dopolnjeni z uporabo arhivskega gradiva. Peto poglavje je namenjeno pregledu nastajanja in delovanja organizacije OF po posameznih predelih in krajih Primorske. Sledijo odmev leta 1941 v književnosti, nato kronologija tega leta in nazadnje seznam piscev, ki so bili uvrščeni v zbornik.

Urednik dr. Branko Marušič je pripravil zanimivo branje o letu 1941 na Primorskem, kjer so bile razmere povsem drugačne kot drugod po Sloveniji. Primorska je bila del italijanske države, Primorci pa pod dvajset let trajajočim

fašističnim terorjem, ki je prepovedal uporabo slovenskega jezika in slovenskih imen. Zato je bilo politično gibanje primorskih Slovencev v bistvu antifašistično, ki ni slonelo toliko na idejni in razredni, ampak na narodnostni osnovi. Zbrano gradivo na zelo zanimiv način prikaže tedanje razmere in je lahko poučno branje za vse povojne generacije.

Knjigo je mogoče dobiti na sedežu Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, Kidričeva 9, 5000 Nova Gorica. Cena je 20 evrov, za člane ZB pa 15 evrov. ●

Miloš Lozič

NA PRIMORSKEM LETU 1941

Ob petinsedemdesetletnici
Osvobodilne fronte slovenskega naroda

države. Dejstva, da je bila RKC s svojimi podjetji soudeležena pri finančnem polomu v Sloveniji, se ne omenja več, Cerkev pa zahteva nova finančna sredstva na račun »svojih« gozdov.

Spregovorili smo tudi o knjigi Martina Breclja *Anatomija političnega zločina*, ki govori o umoru Stanka Vuka in Danice Tomažič (sestre narodnega heroja Pinka Tomažiča) marca leta 1944 na Tržaškem. Knjiga temelji na izjavi neke gospe, ki hoče ostati anonimna. Avtor

razvije teorijo in nato izpelje sklepe o tragičnem dogodku, čeprav o tem dogodku ni neposrednih dokazov. Vprašanje je, ali se je ta dogodek zgodil tako, kot ga opisuje avtor, da naj bi zločin zagrešila VOS. O tem je pred leti izšla knjiga Fulvija Tomizze: *Mladoporočenca iz ulice Rosseti*, ki pa zločin pripiše domobrancem oziroma četnikom.

Ugotavljamo, da smo na podeželju člani ZB premalo dejavni, zato je treba poskrbeti za boljšo organiziranost v

nekaterih krajevnih organizacijah ZB. Politične dogodke moramo spremljati, o njih zavzeti stališče in zahtevati spoštovanje vrednot. Prevladalo je mnenje, da je v naš svet treba vključiti več žensk, saj ženske predstavljajo velik del našega članstva. Nekatere so bile v preteklosti nosilke pomembnih javnih funkcij, zato lahko veliko prispevajo k učinkovitemu delu naše organizacije.

Miloš Lozič

Prvo drevo je iz Auschwitza na Petanjce prišlo leta 1963

Z drevesom v potovalki čez meje

V nedeljo, 29. januarja, se bodo v Centru urbane kulture v Šiški v Ljubljani ob dnevu spomina na žrtve holokavsta poklonili spomenu na vse žrtve druge svetovne vojne. V Ljubljani pa smo obiskali članico ZZB, ki je daljnega leta 1963 z območja koncentracijskega taborišča Auschwitz v Slovenijo prva prinesla drevo, natančneje brezo, ki so jo zasadili v Vrtu spomina in tovarštva na Petanjcih. Brezo je prinesla Slavka Jerman.

// PIŠE: Jožica Hribar // FOTO: Osebni arhiv

Pred leti je hud veter prizadel tudi drevesa v Vrtu spominov in tovarštva in brezo podrl, a v arhivih Ustanove dr. Vaneka Šiftarja, ki Vrt upravlja, skrbno beležijo vsa drevesa in tam smo brezo našli vpisano pod številko 539. V vrtu imajo še nekaj dreves iz Auschwitza ali so bila posajena v spomin na to zloglasno taborišče, a tisto prvo brezo je dr. Vaneku Šiftarju, ustanovitelju Vrta, pred več kot pol stoletja prinesla **Stanka Jerman**.

»Leta 1963 sem potovala v Čenstohovo na Poljskem k Terezi, prijateljici mojega brata, poznala sta se preko društva esperantistov. Namenili sva se na pot po Poljski, najin prvi cilj je bil Krakov. Na postaji, kjer sva prestopali, sem opazila napis Oswiecim – 10 km. Ime mi je bilo znano, ko pa sem Terezo vprašala, katero mesto je to, je nervozno odgovorila le: »Ne, ne, tam ni lepo!« Na moje vztrajanje sva se vendarle odpravili v Auschwitz. O tem taborišču sem doma veliko slišala, saj smo bili zavedna družina, moj stric je umrl v Gonarsu, tudi v šoli smo se o tem učili. Grozote, ki sem jih videl tam, so me pretresle. Precej barak so tedaj že porušili, spomnim se ogromnih zabojev, v katerih so bili lasje, oblačila, kovčki, igrače, proteze, očala ... vodnik nam je povedal, da bodo uredili muzej.

Tedaj sem se spomnila, da sem nekaj mesecev prej v TV 15 (*glasilo ZZB, predhodnik današnje Svobodne besede, op. ur.*) brala, da v Petanjcih nastaja vrt, v katerem Vanek Šiftar zbira drevnine z zgodovinskih prizorišč. Porodila se mi je ideja, da tako drevo prinesem v Slovenijo in v Vrt kot simbolni spomin na vse, ki so za vedno ostali v tuji zemlji. S Terezo sva šli do upravnika, ki je bil navdušen nad idejo, ko sem mu povedala, da sva iz Slovenije. Njegov vrtnar je kar na lopati prinesel dve drevesi, brezo in topol, in

Slavka Jerman ob »svoji« brezi v Vrtu na Petanjcih leta 1973

Poljakinja Tereza je »zakrivila« prihod breze v Slovenijo.

Slavka Jerman s fotografijami in spomini

mi svetoval, naj zaradi lažjega transporta izberem brezo. Kar od tam sem dr. Šiftarju na Petanjce napisala pozdravno pismo in mu povedala, da bo breza nanj čakala pri meni v Ljubljani.

S Terezo sva drevesce zaupali v oskrbo njenemu očetu v Čenstohovi, midve pa sva nadaljevali potovanje po Poljskem. Drevesce sem, skrbno zavito in shranjeno v potovalki, srečno prinesla čez poljsko in nato še čez jugoslovansko mejo in ga posadila pri nas doma v Zadobrovi. In nekega dne se je pri nas doma oglasil dr. Vanek Šiftar in že na vratih dejal: 'Prišel sem po brezo!' Moje presenečenje je bilo popolno. Dr. Šiftarja sem namreč poznala, ko sem delala na sodišču v Lendavi, on pa je bil sodnik v Murski Soboti, a njegovega imena nisem niti v sanjah povezala z Vrtom. Naše snidenje je bilo res prisrčno!« pripoveduje Slavka Jerman.

Naša sogovornica je brezo in Vrt v Petanjcih seveda obiskala, v Auschwitz pa se ni več vrnila. »Kar sem videla tam, me je zelo pretreslo. Rojena sem leta 1932, živeli smo v Zadobrovi, med vojno sem hodila v šolo v mesto Ljubljana. Vsak dan sem morala čez blok, mimo stražarjev, saj smo živeli zunaj žice. Bolj kot Italijanov in pozneje Nemcev smo se namreč bali naših, domobrancev. Zelo dobro se spomnim, kako so ob ofenzivi Italijani po določenih hišah pobirali moške in jih odpeljali v Gonars, in kakšen strah in nezaupanje sta se nasečila med ljudi.«

Slavka Jerman je vodstvu Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija predlagala, naj navežejo stike z muzejem v Auschwitzu in od tam pripeljejo še kakšno drevo. Kot nam je povedal Marjan Šiftar, podpredsednik Ustanove, so že navezali stike. ●

Kračice 1941 – rojstvo OF za Kanalsko

Upor je ljudstvu vrnil ponos

Boj Primorcev proti fašizmu je z Osvobodilno fronto (OF) dobil vsenarodni značaj. Na Kanalskem je v zaselku Kračice nad Kanalom 23 narodno zavednih aktivistov že 25. novembra 1941 na predlog Antona Veluščka - Matevža ustanovilo okrožni odbor OF za kanalsko območje. To je bil odbor na najbolj zahodnem območju slovenske narodnostne meje. Sklepi so kmalu obrodili sadove: po vaseh in zaselkih kanalskega Kolovrata in drugod se je začela širiti mreža zaupnikov in odborov OF. Kmalu so nastale prve partizanske skupine, ki so začele akcije proti okupatorju.

// BESEDILO IN FOTO: Jani Alič

Spomin na pomemben zgodovinski dogodek in na rodoljube, ki so začeli upor, ki je primorskemu ljudstvu vrnil nacionalni ponos, končal 25-letno fašistično zatiranje Primorcev in združil večji del slovenskega ozemlja in življa v domovino Slovenijo, so počastili v polni športni dvorani osnovne šole v Kanal. Zbrane, med njimi je bil tudi Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, so pozdravili predsednik kanalske borčevske organizacije Franko Pavlin, župan občine Kanal Andrej Maffi in predsednik krajevne skupnosti Kanal Ivan Križnic. Krajevna skupnost, ki si je 25. november 1941 izbrala tudi za krajevni praznik, je ob tej priložnosti prejela spominsko listino ZZB za vrednote NOB, ki jo je Kanalcem podelil Vladimir Krpan, predsednik območnega odbora ZB Nova Gorica.

Harmonikarji društva Hram

Osnovnošolke o domovini

*Slovenija,
ti si moj dom!
Pretakala se vojske je kri,
umrlo mnogo je ljudi.
A Soča drla je naprej,
so streli švigali prek njenih mej.
So tvoja tla postala bojišče
za mnoge zadnje prenočišče.*

*Moja domovina je tam,
kjer radi se imamo,
plešemo in se igramo.
Tam je moja domovina,
kjer doma je moja družina.*

Slavnostni govornik je bil **Milan Kučan**, prvi predsednik samostojne države Slovenije. Orisal je boj Primorcev proti fašizmu in med drugim dejal: »Z mrežo odborov OF je bila v težkih razmerah okupacije vzpostavljena ljudska oblast, edinstvena v okupirani Evropi. Primorci so vstopali v partizanske enote in marsikje po Sloveniji so predstavljali njihovo najpogumnejšo bojno jedro. S svojim bojem so okrepili zahtevo iz točke programa OF po priključitvi slovenskega Primorja matični domovini.« Milan Kučan je spomnil tudi na 25-letnico samostojne slovenske države, spregovoril o aktualnem dogajanju doma in po svetu ter na koncu poudaril, da moramo odgovorno in zrelo sprejeti svojo preteklost: »Takšno, kot se nam je

zgodila, da si dovolimo različne poglede nanjo in da to ne bo ovira, da ne bi združili moči v skupne napore za varno prihodnost vseh. Tako kot nam je uspelo pri zgodovinskih odločitvah pred 75 in pred 25 leti.«

V kulturnem programu so prevladovali mladi. Gledališko društvo Kontrada je uprizorilo del sestanka na Kračicah pred 75 leti, harmonikarji glasbenega društva Hram, ki jih je vodil Andrej Plešničar, pa so obiskovalce ogreli s pesmima Hej, brigade in Na juriš. Nastopili so tudi pevka Marjetka Popovski in člani Kulturnega društva Triglav. Piko na i je

dodal učenec Osnovne šole Kanal Aleks Pavlin z uvodno Zdravljico in pesmijo Vladimirja Čadeža Moje Sanje. Učenke devetega razreda Maja Laščak, Manca Velišček in Tea Simonič pa so zbranim prebrale del razmišljanj o svoji domovini, njenih lepotah in zgodovini, ki so jih ob 25. obletnici osamosvojitve Slovenije zapisale v šolskem glasilu Mostiček.

Ob koncu so se s kratkim koncertom predstavili še člani Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič iz Trsta. Sceno v dvorani so popestrili številni praporščaki primorskih veteranskih organizacij, iz cvetja narejen napis OF in skulptura partizana, ki jo je iz lesa izdelal nekdanji partizan Briško-beneškega odreda, danes 93-letni Franc Jerončič iz Melinkov na kanalskem Kolovratu. ●

Slovesno v Slovenski Bistrici, Rušah in na Osankarici

Spomin na Pohorski bataljon in opomin vsem nam

Nekaj sto pohodnikov se je pri Treh žebljih na Osankarici v soboto, 7. januarja, udeležilo spominske slovesnosti ob 74. obletnici zadnjega boja Pohorskega bataljona. Slovesnost v spomin na krvave dogodke v času druge svetovne vojne vsako leto pripravijo Mestna občina Maribor ter občine Ruše, Zreče, Oplotnica, Slovenske Konjice in Slovenska Bistrica skupaj z domoljubnimi in veteranskimi organizacijami. Za kulturni program na Osankarici so tokrat poskrbeli učenci Osnovne šole Pohorskega odreda Slovenska Bistrica, slavnostni govornik pa je bil minister za kulturo Anton Peršak.

// ZBRALA: Jožica Hribar

»» **T**o je zgodba, ki kaže, kot kaže celotna zgodovina NOB, da so naši predhodniki v odločilnih trenutkih, ko gre za nohte in je ogrožen naš obstoj, znali strniti vrste in se upreti,« je povedal Anton Peršak. In dodal, da to ni edini tak primer iz zgodovine, saj se je podobno zgodilo tudi pred 25 leti, čeprav nas morda včasih obhaja dvom, pa je prepričan, da bi se znali ponotiti tudi danes. Peršak je tudi spomnil, da smo bili Slovenci ob koncu druge svetovne vojne del zavezniške koalicije, ki je premagala nacizem in fašizem, na temelju tega izročila pa sta nastali tudi Evropska unija in slovenska država.

Večer pred slovesnostjo na Osankarici pa je bilo praznično v Slovenski Bistrici, kjer so v spomin na padec Pohorskega bataljona pripravili slavnostno

Minister Tone Peršak med nagovorom na Osankarici (Foto: Filip Matko Ficko)

akademijo, katere osnovni moto je bil »Na Štajerskem (je tekel narodnoosvo-

bodilni boj) nekoliko drugače.« Gost večera je bil dr. **Marjan Žnidarič**, zgodovinar in predsednik ZZB za vrednote NOB Maribor, z njim se je pogovarjal novinar Mirko Munda. V pogovoru sta predstavila razmere na Štajerskem pred drugo svetovno vojno in na njenem začetku, poudarila prihod Hitlerja v Maribor in opozorila na to, da so bile v tem delu Slovenije precej drugačne razmere za razvoj odpora proti okupatorju. Med drugim so k temu pripomogli tudi množična izseljevanja prebivalstva v države tretjega rajha in v Srbijo, množični izgoni duhovnikov in še druge posebnosti. V kulturnem dnevu

prireditve so nastopili učenci Osnovne šole Gustava Šiliha Laporje.

Prisrčni nastop učencev Osnovne šole Pohorskega odreda Slovenska Bistrica pri spomeniku pri Treh žebljih (Foto: Filip Matko Ficko)

Isti večer pa je slavnostna akademija potekala še v kulturnem domu v Rušah, kjer so ob spomin na zadnji boj Pohorskega bataljona počastili tudi svoj krajevni praznik. V povsem polni dvorani so obiskovalci spremljali program Moškega pevskega zbora Slave Klavora, Folklorne skupine KUD F. Sornika Smolnik ter učencev Osnovne šole Janka Glazerja in dijakov Gimnazije in Srednje kemijske šole iz Ruš. Slavnostni govornik je bil **Stane Kocutar**, odgovorni urednik Radia Maribor. Tudi on je spomnil na zgodovinsko dejstvo, da okupacija Slovenije ni bila navadna vojna, saj smo bili namenjeni iztrebljanju, a smo se pogumno in z velikimi žrtvami uprli. ●

Ob stoti obletnici rojstva narodnega heroja Jožeta Kovačiča

Spoštovani in cenjeni borec in komandir

Ob stoti obletnici rojstva narodnega heroja Jožeta Kovačiča so v vasi Vnajnarje pod Jančami v Mestni občini Ljubljana, na kraju, kjer je 24. maja 1942 končal svoje mlado življenje, postavili nov spomenik v spomin temu pogumnemu borcu. ZZB za vrednote Grosuplje, KO ZB Stična, in ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, KO ZB Janče-Prežganje, sta ob odkritju pripravili spominsko slovesnost, na kateri je bilo tudi zelo veliko Jožetovih sorodnikov, saj je izhajal iz številne družine.

// BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

O svojem stricu je spregovoril nečak Tone Kovačič.

OF, sprejet je bil v partijo in postal je član okrožnega komiteja KP Grosuplja. Po aretaciji brata Slavka se je umaknil v ilegalo, a so ga konec oktobra leta 1941 s pomočjo izdajalcev ujeli v Stične, vendar jim je pobegnil. Izbire ni bilo več – vstopil je v Stiško četo, ki se je decembra 1941 priključila 2. štajerskemu bataljonu. Sodeloval je v bitkah v okolici Litije, na Pugledu pa je v zimi 1941-1942 že postal komandir čete in se proslavil

Pri spomeniki so se zbrali številni sorodniki narodnega heroja.

O življenju Jožeta Kovačiča je spregovoril njegov nečak Tone Kovačič, ki je za svojega strica povedal, da je bil idealist. »O njem sem vedno slišal same dobre stvari, povedali so mi, da je bil idealist, bojeval se je za ideale lepšega življenja in za domovino,« je med drugim dejal. Jože Kovačič se je rodil 24. novembra 1916 v Stični v kmečki družini kot sedmi od osmih otrok, imel je dva brata in tri sestre. Glede na veliko

število otrok je moral zgodaj od doma, in čeprav je osnovno šolo končal z odliko, na nadaljevanje šolanja ni bilo mogoče misliti. Postal je vajenec v trgovini z železnino in kmetijsko opremo, kjer se je seznanil s sindikalnimi idejami, hkrati pa je bil tudi navdušen športnik in planinec. Ko je zbolel za tuberkulozo, je izgubil službo, preživljal se je s prodajo kmetijskega orodja in bil med ljudmi zelo cenjen in spoštovan. Takoj po začetku vojne se je pridružil aktivistom

v številnih bitkah z Italijani. Ko so borci 2. grupe odredov 19. maja 1942 krenili čez italijansko-nemško mejo in se skušali pri Litiji prebiti na Štajersko, je Jože postal komandant bataljona, a te dolžnosti ni nikoli opravljal.

Pri vasi Tuji Grm pod Jančami se je 2. grupa odredov 21. maja ostro spopadla z Nemci, Jože Kovačič pa je bil ranjen. Na položaju je kljub temu zamenjal padlega mitraljezca, a ga je zadela še druga

krogla. Borci so se zaradi sovražnikove premoči odločili za vrnitev na italijansko zasedbeno stran. Ker je bil Kovačič zelo težko ranjen, bitke pa vse težje, so ga borci skrili v grmovje pod smreko pri Vnajnarjih, sami pa so se umaknili z obljubo, da se vrnejo ponj. Zaradi občutne sovražnikove premoči vrnitev ni bila mogoča, povsem izčrpanega Kovačiča je 24. maja našel vaški fantiček. Ranjenec ga je prosil, da mu je sezul čevljev, na puško zavezal vezalko in se oddaljil. Jože Kovačič se je z zadnjimi močmi ustrelil.

Leta 1961 so na kraju njegove smrti postavili prvi spomenik in posadili tri smreke, ki so zrastle v mogočna drevesa. Spomenik so pozneje obnovili, tokrat pa sta obe borčevski organizaciji združili moči in ga postavili na novo. Po narodnem heroju Jožetu Kovačiči nosi

Friderik Hrast - Fric iz Stične se spominja: »Jožeta sem pred vojno dobro poznal, njegov oče je hodil zvečer k nam in pripovedoval, kaj se dogaja. Bil sem na ulici tisti dan, ko so v Stični aretirali Jožeta. Izpod plašča je stresel letake, in medtem ko sta se stražarja ukvarjala s papirji, je pobegnil. Tudi sam sem sodeloval z OF, komaj 15 let sem bil star, ko sem moral v partizane, ker doma ni bilo več varno. Očeta in brata so odpeljali na Rab, sestro Vero so ubili domobranci, ki so leta 1944 aretirali tudi hudo bolno mamo. Na srečo so se vsi vrnili po vojni domov, sam pa sem med vojno delal v partizanski tiskarni v Kočevskem Rogu.«

ime Zdravstveni dom v Ivančni Gorici. Zbrane ob spomeniku sta pozdravila Andrej Krese, predsednik ZB Stična, in Jelka Boštjančič, predsednica ZB Janče - Prežganje, nekaj besed pa je o Kovačiču povedal tudi njegov soborec v 2. grupi odredov, Franc Sever - Franta. Dejal je, da je imel Kovačič »vedno najbolj urejeno četo, njegovi borci pa so ga imeli zelo radi, saj je bil tak klen dolenjski fant«. V kulturnem programu so sodelovali pevec Miloš Genorio s harmonikarjem Janezom Goršičem, Tisa Krese ob spremljavi Vasje Kosa in recitatorka Tatjana Zadel, prireditev je povezovala Nuša Volkar. ●

Na Bledu odkrili spomenik Tonetu Svetini

Pozabljeni pisatelj in kipar

Na Bledu so sredi novembra vnovič postavili kip rojaku pisatelju in kiparju Tonetu Svetini. »Tone Svetina se po mnogih letih neodgovornega izgnanstva vrača domov v svoj rojstni kraj,« je v nagovoru ob odkritju poudaril dr. Borut Rus, predsednik KO ZZB NOB Bled. V nadaljevanju je orisal Svetinovo življenjsko, pisateljsko in kiparsko pot. Tone Svetina se je rodil 15. novembra 1925 na Bledu, kjer je leta 1998 tudi umrl. Pretežen del svojega življenja je preživel v svojem rojstnem kraju.

// PIŠE: Borut Rus

Tone je bil v slovenskem slovtvu s svojim literarnim snovanjem in ustvarjanjem prisoten že od leta 1956, ko se je pojavil v Planinskem vestniku s črtico Nesreča v triglavski steni, posvečeni prijatelju in pisatelju Bučarju, ki je v triglavski steni tragično umrl v navezi z njim. Sledila je Lovčeva hči ob 50-letnici slovenskega lovskega društva. V desetletnem obdobju (1951–1961) je izdal avtobiografske črtice, ki jih je v letu 1963 predstavil v knjigi Orlovo gnezdo, ilustriral jih je akademski slikar Apolonio Zvest. Leta 1965 je zagledala luč sveta Ukana – učna knjiga za obveščevalce, s katero je Svetina postavil spomenik gorenjskim in primorskim partizanom s prepletanjem filozofskih misli Friedricha Nietzscheja. Sledil je drugi del Ukane s prevodom v srbohrvaščino. Vendar Svetina ni bil samo pisatelj. Literarno delo je dopolnil s spomenikom 3. (padlemu) bataljonu Prešernove brigade na Pokljuki. Njegovo delo je tudi grobnica padlim na Poreznu.

Leta 1970 je izdal tretji del romana Ukana, zanj je dobil Prešernovo nagrado Gorenjske in nagrado Prešernovega sklada. Naslednja leta je svoje skulpture razstavljal skoraj po vsej Sloveniji. Leta 1970 je izdal kroniko NOB v blejski in bohinjski kotlini pod naslovom Rdeči sneg Triglava.

Sledil je znameniti roman Stena, ki je posvečen velikemu slovenskemu alpinistu Joži Čopu, njegovim prijateljem in Klementu Jugu. Iskali so svoje sanje s potrjevanjem, da odkrivajo slovenske smeri v stenah v slovenskih gorah slovenski ljudje. Isto leto pa je izšla poseb-

na izdaja s fotografijami Svetinovih kipov in njegovim poetičnim opisom, prevedenim v številne jezike, z naslovom *Poezija odpora*.

Za ponatis romana Stena je dobil Cankarjevo zlato plaketo, pri Planinski zvezki Slovenije pa zlato plaketo Triglava. Leta 1974 je Prešernova družba izdala razširjen avtobiografski roman Ugaslo ognjišče, naslednje leto pa je bila slavnostna uprizoritev Ukane v Drami SNG. Že naslednje leto je začel objavljati ro-

man Volčiči v Dnevniku z opisom otroka na Kozari. Leta 1984 je izdal četrti del Ukane in črtice V kraljestvu zlatoroga. Leta 1992 je izdal knjigo Vojna proti vojni ter roman Med nebom in peklom.

Tone Svetina je bil močno prisoten v Društvu za varstvo okolja, v okviru katerega so dokazano preprečili zajezitev Radovne. Bil je tudi glavni in odgovorni urednik revije Lovec. Pomembna je njegova vloga pri ponovnem rojstvu PEN-a na Bledu. Sloveniji in Bledu je Tone Svetina poklonil svoje življenjsko delo, zato bo ostal prisoten ne le med nami in v svoji domovini, temveč tudi širše. ●

V italijanskem Fiumicellu poimenovali park po partizanu Riccardu Giacuzzu

Pirančan, partizan, komunist in Človek

Na pobudo ANPI Fiumicello je občina Fiumicello (v bližini Ogleja, op. ur.) 8. oktobra poimenovala park nedaleč od občinske stavbe po komunistu in partizanu Riccardu Giacuzzu, rojenem v Fiumicellu. Park se imenuje Area verde Riccardo Giacuzzo (Zeleni park Riccarda Giacuzzo). Dogodka so se udeležili številni prebivalci, med njimi tudi dijaki iz tamkajšnje srednje šole, zbrane pa so pozdravili podžupan občine Fiumicello Alessandro Digust, podžupan občine Piran Bruno Fonda, predsednik sekcije ANPI Fiumicello Gabrio Feresin, predsednik ZB za vrednote NOB Občine Piran Bojan Česnik in hči Riccarda Giacuzzo Myriam ter številni drugi.

// BESEDILO IN FOTO: Bojan Česnik, ZZB Piran

Po odkritju spominske plošče v parku so se udeleženci napotili v dvorano stavbe Bison na predstavitev knjige z naslovom *Quelli della montagna* (delo predstavlja delovanje Tržaške udarne brigade) avtorja **Giacoma Scottija in Riccarda Giacuzzo**. Giacomo Scotti je na kratko orisal udarno brigado, njeno zgodovino in delovanje na območju Julijske krajine in tudi Istre in nekaj besed namenil sedanjemu družbenopolitičnemu stanju v Evropi.

Riccardo Giacuzzo se je rodil leta 1919 v Fiumicellu. Leta 1943 se je pridružil italijanskim partizanom in prišel v bataljon Triestina, ki je bil pod poveljstvom IX. korpusa, v njem se je bojeval na strani partizanov in postal spomladi leta 1944 namestnik komandanta Tržaške udarne brigade Garibaldi, ki je bila ustanovljena 5. aprila 1944 v Lokovcu. Na tem položaju je ostal vse do konca druge svetovne vojne in je med drugim osvobodil Tržič. Pomen Tržaške brigade je bil predvsem v tem, da je predstavljala nadaljevanje dolgega protifašističnega boja italijanskega ljudstva v naši pokrajini na vojaškem področju. Brigada je večinoma delovala na ozemlju s slovenskim prebivalstvom v enotah IX. korpusa, od katerega je bila operativno odvisna in je bila odraz volje italijanskega prebivalstva severne in vzhodne Italije.

V tej brigadi so bili tako Italijani kot Slovenci, pa tudi borci iz Julijske krajine, Benečije, Furlani, Istrani, Dalmatinci, iz Ferrare, s Sicilije, iz Kalabrije in

Park, poimenovan po partizanu Riccardu Giacuzzu

celo s Sardinije, največ delavci in kmetje. Riccardo Giacuzzo se je v Piran priselil novembra leta 1953, si ustvaril družino ter tukaj živel vse do smrti 1. maja 2009, ko je umrl v svojem 90. letu. Več kot 25 let je bil direktor Komunale Piran, poznejšega Okolja, zelo dejaven je bil tudi v družbenopolitičnem življenju na občinski ravni, bil je dolgoletni član upravnega odbora in podpredsednik AMD Pinko Tomažič Piran ter dolgoletni predsednik ZZB za vrednote NOB piranske občinske organizacije, zelo dejaven je bil tudi v italijanski skupnosti v Piranu. Veliko zaslug je imel za vodenje Circola v Piranu, pri zbiranju dokumentacije in obnovi Tartinijeve hiše. Pripomogel je k postavitvi spomenika padlim

Riccardo Giacuzzo kot partizan

iz njegove brigade v Temnici. Sodeloval je pri izdaji knjig *Fratelli nel sangue e itinerario di lotta* (monografija je posvečena Tržaški udarni Garibaldi, op. av.). Kot predsednik ZB je bil zaslužen za izdajo različnih publikacij, med njimi za opis vseh spominskih znamenj v občini Piran in za zlato knjigo, v kateri so natančno opisani vsi borci, tako preživeli kot padli in izgnani.

Pred smrtjo je Riccardo izrazil željo, da bi originalni prapor Tržaške brigade Garibaldi in vso dokumentacijo brigade, ki jo je hranil na domu v Piranu, skupaj z vsemi priznanji prevzela ANPI Fiumicello in jo hranila za prihodnje rodove. Tovariši iz Fiumicella so to s spoštovanjem in zavezo tudi sprejeli, na kar smo Pirančani nadvse ponosni.

V Fiumicellu so mu člani ANPI namenili spominsko sobo in jo opremili z njegovimi priznanji, s titovko z rdečo zvezdo, v njej je bojni prapor (ki ga je izdelala antifašistična mladina iz Kanala, točneje iz vasice Kal pri Kanalu ob Soči, in ga podarila Tržaški udarni brigadi Garibaldi 3. decembra 1944), odlikovanja, ki jih je brigada prejela tudi od maršala Tita (red bratstva in enotnosti z zlatim vencem na Okroglici 6. septembra 1953), red zaslug za narod z zlato zvezdo (v Rimu 22. decembra 1961), odlikovanja, ki jih je prejel Riccardo osebno, pa slike in drugi spominki, ter zelo lepo urejena dokumentacija brigade, ki jo je Riccardo skrbno vodil in shranil. ●

Nemci pri Orehku:

Na Nemcih pri Orehku v občini Cerčno je bila 24. decembra lani zdaj že tradicionalna spominska slovesnost ob 74. obletnici prvih padlih partizanov na Cerkljanskem. Na večer pred božičem leta 1942 je šest partizanov obkloilo kar 200 okupatorskih vojakov. V hudem boju so padli štirje: Bogdan Jeram - Roman, doma s Krtečen, Gabrijel Pajntar - Slavko, doma iz Orehka, Valentin

Eržen - Osvetnik, doma z Nemcev, in Peter Čelik - Zajčev, doma z Reke, ki je bil smrtno ranjen. Rešila sta se komaj 17-letni Gabrijel Peternelj - Jelko, doma iz Planine pri Cerknem, in mitraljezec Taras, doma z Gorenjskega, ki je bil v bitki ranjen.

Letos se je spominske prireditve, ki jo pripravlja domačin Jože Jeram, član ZZB iz Cerknega, udeležilo približno 300 ljudi. Slavnostna govornica je bila pesnica in pisateljica **Valerija Skrinjar**, borka NOB in partizanska učiteljica. V kulturnem programu so sodelovali člani Pevskega zbora Justina Kogejca iz Dolenje Trebuše in ženska pevska skupina Iris z Bukovega. Z izbranimi besedami je zbrane nagovoril tudi pater Bogdan Knavs.

Foto: Jože Jeram

Tisje:

Na dan pred lanskoletnim božičem so na Tisju nad Litijo na tradicionalni slovesnosti počastili spomin na boje 2. štajerskega bataljona, ki so mu povelevali Franc Rozman - Stane, Dušan Kveder - Tomaž in Peter Stante - Skala.

Partizanske enote so v tem spopadu na božični večer leta 1941 nemškemu sovražniku prizadejale velike izgube. Prireditve tradicionalno vedno poteka dan pred božičem, pripravlja jo ZZB za vrednote NOB Litija - Šmartno in je zelo dobro obiskana. Tudi letos so jo počastili številni praporščaki in garda Slovenske vojske, za kulturni program pa so tradicionalno poskrbeli Partizanski pevski zbor, Zasavski rogisti in voditelj Zlato Zavrl. Slavnostni govornik je bil eden od dveh še živečih borca iz te bitke, **Franc Sever - Franta**. Drugi še živeči borec je Ivan Benedik - Matiček.

Foto: Ladislav Zupančič

Suhor:

Občina Metlika, ZB za vrednote NOB Metlika in KO ZB za vrednote NOB Suhor so v Kulturnem domu v Dolnjem Suhorju pri Metliki pripravili slovesnost ob 73. obletnici legendarnega odhoda 14. divizije na Štajersko. Zbrane je pozdravil Darko Zevnik, župan Občine Metlika, nagovoril pa jih je tudi Anton Muc, predsednik KO ZB za vrednote NOB Suhor. Slavnostni govornik je bil

Milan Gorjanc, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Po njegovem prepričanju je zapravljevec in slab gospodar prav država Slovenija. Vprašal se je, kje je premoženje naših ljudi, ki so ga s prostovoljnim delom, samoprispevki in odrekanjem v dobro naših otrok ustvarjali pol stoletja, in odgovoril, da je zdaj večina premoženja v tujih rokah. Govor je končal s pozitivnim prepričanjem, da prihaja čas narodove enotnosti in odločnosti, ko bo ljudstvo spet postalo pokončno in bo spet njegovo tisto, kar mu je bilo pokradeno.

14. divizija je bila ustanovljena 13. julija 1943 na osvobojenem ozemlju. Ob ustanovitvi je imela štiri brigade s približno 2000 borkami in borci. Tik pred pohodom na Štajersko je bila ustanovljena Bračičeva brigada in na pot iz Suhorja v Beli krajini je 7. januarja 1944 krenilo 1112 bork in borcev v treh brigadah: Tomšičevi, Šerčerjevi in Bračičevi. Njihova pot jih je vodila preko tedanje Neodvisne države Hrvaške na Štajersko, kjer je kot prva zavezniška divizija na svetu stopila na območje rajha. Njen pohod se je končal maja 1945 na Koroškem.

Foto: Jožica Hribar

Novo mesto:

1. decembra je minilo 75 let od dogodka, ki so ga italijanskemu okupatorju uprizorili gimnazijci novomeške gimnazije. Mladi, vključeni v skojevske aktivne in mladinsko organizacijo OF, so organizirali odpor zoper okupatorja in z vstajanjem iz klopi in dvominutnim molkom so držali v napetosti italijanske profesorje, ki so od njih zahtevali fašistični pozdrav in govorjenje v italijanskem jeziku. Za dan odpora so dijaki izbrali 1. december kot spomin na združitev v enotno državo leta 1918. Zaradi tega dogodka je bilo izključenih več kot 200 dijakin in dijakov, ki so v večini odklonili vključevanje v italijansko mladinsko organizacijo.

Kar nekaj mesecev je trajalo divjanje Italijanov, sledile so aretacije nekdanjih profesorjev in svobodoljubnih dijakov. V tem obdobju je okupatorju uspel poboj borcev Belokranjske čete na Gornjih Lazah, padla sta Maks Henigman in Ivan Bartolj, prvi novomeški partizan. Vse to ni zlomilo mladih in upornih izključenih dijakov, saj se je več kot polovica teh pridružila partizanskemu boju. Novo mesto je v tem času pomenilo trdnjavo boja proti okupatorju, kar se je izražalo v zbrani hrani, obleki in drugih potrebščinah. Novo mesto je predstavljalo središče vstaje na Dolenjskem. Spomin na ta dogodek, na upor dijakov, so organizatorji proslave ob 270-letnici neprekinjenega delovanja Gimnazije Novo mesto vnesli v svoj program na slavnostni akademiji s skladbami Na svoji zemlji Marjana Kozine, Komandant Stane in s pesmijo Mirana Jarca Skrivnostni romar. Tako je bil del programa posvečen tudi novemu času v zares dolgem delovanju Gimnazije Novo mesto.

V spomin na dogodek leta 1941 so člani ZZB za vrednote NOB Novo mesto, KO Mestne njive-Ločna-Mačkovec, in vodstvo šole položili v preddverju Gimnazije Novo mesto šopek rdečih nageljnov pod spominsko ploščo in v

sebi izrekli verz Severina Šalija: »Mladi ste šli v boj, ste šli umret za nas, za svobodo, za novi svet.«

Besedilo in foto: Jože Pečnik

Žiri:

Občinsko združenje borcev za vrednote NOB Žiri je v soboto, 22. oktobra, pripravilo slovesnost, na kateri so se spomnili 23. oktobra leta 1943, ko so bili iz Žirov izgnani Nemci. S tem je bilo nemške oblasti na Žirovskem koncu, oblast je prevzel NOO, ki je bil prvi NOO na Gorenjskem, in jo zadržal vse do končne osvoboditve. Praznovanja se je udeležilo več kot 200 udeležencev, med njimi tudi prijatelji z Velikega Polja, ki vsako leto obiščejo spomenik svoje krajanke, heroinje Drine, v Žirovskem Vrhu.

Po prihodu praporščakov v dvorano je pozdravnemu nagovoru sledila himna, s katero je Vrhovška vaška godba pod vodstvom kapelnika Jureta Pražlja naznanila začetek slovesnosti, zatem pa je navzoče nagovoril predsednik Občinskega združenja ZB za vrednote NOB Žiri, Jože Zupančič. Slavnostni govornik je bil **Milan Gorjanc**, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Osvetlil je dogodke in okoliščine takratnega dogajanja in predla-

gal, da s podpisom podpremo pobudo dr. Ivana Kristana na njegovi spletni strani za notifikacijo Avstrijske državne pogodbe, v kateri je v 7. členu zapisano varstvo slovenske manjšine v Avstriji. Nekateri tamkajšnji politiki namreč Sloveniji odrekajo pravico, da kot država bedi nad uresničevanjem določil te pogodbe, ker jo je podpisala Jugoslavija, ki je več ni. Svoj govor je končal z besedami: »Ne bom sklenil z znanim partizanskim pozdravom, s puntarsko pesmijo se poslavljam od vas: le vkup, le vkup, uboga gmajna, za staro pravdo naj zdaj bo drajna!«

Mladi recitatorji OŠ Žiri so izvedli svoj izvorni glasbeno-recitatorski program na temo vrednot današnjega časa, kot so svoboda, prijateljstvo in mir. Kulturni program pa je s svojo glasbeno skupino še popestrila Marjetka Popovski iz Izole. Z obiskom spomenika partizanke Drine v Žirovskem Vrhu se je iztekla letošnja slavnostna prireditev.

ZZB za vrednote NOB Žiri

Golišče nad Jevnico:

30. novembra sta KO ZB za vrednote NOB Kresnice in Jevnica ob finančni podpori krajevnih skupnosti Kresnic in Jevnice v športnem parku vrh Golišč pripravila tradicionalno slovesnost v spomin na žrtve zločinov, ki so se zgodi-

li 29. in 30. novembra 1944. Slovesnosti so se udeležili učenci z učiteljicami podružničnih osnovnih šol iz Kresnic in Jevnice pod vodstvom Angelce Koprivnikar in Darje Rajšek. Učenci obeh šol so se med pohodom, ki je trajal dve uri, ustavili pri spomenikih in se poklonili padlim borcem in žrtvam, katerih imena so vklesana na njih. Na spominski slovesnosti so bili podžupanja občine Litija Lijana Lovše, predsednica KS Kresnice Lidija Grešak, predsednik območnega združenja borcev za vrednote NOB Litija **Mirko Kaplja**, ki je bil tudi slavnostni govornik, in predsednik KO ZZB iz Jevnice Jože Godec. Navzoče je pozdravil predsednik KO ZZB Kresnice Bojan Cimerman. Po slavnostnem govoru Mirka Kaplje in pozdravnem govoru podžupanje občine Litija Lijane Lovše so program letošnje prireditve oblikovali Mladinski pevski zbor OŠ Gradec pod vodstvom Ane Tori in kot vsako leto učenci obeh podružničnih šol pod vodstvom mentoric, ki so nam zapeli partizanske pesmi, recital je dramski igralec Jože Mraz. Slavnostne proslave so se udeležili tudi aktivisti in borci, člani ZZB, ter številni krajanje obeh KS.

Srečanje poteka vsako leto v spomin na tragedijo, ki se je zgodila konec novembra leta 1944. Na tem območju so gorele domačije z gospodarskimi poslopji, v teh poslopih in hišah pa so zgoreli tudi ljudje, med njimi otroci, najmlajši je imel komaj šest let. To se je zgodilo na Goliščah v Zgornji Jevnici in na Kresniškem Vrhu.

Besedilo in foto: Bojan Cimerman

Postojna:

Ko se leto poslavlja, se prvo soboto v decembru v ZB Postojna spomnimo naših članov jubilarantov in vseh tistih, od katerih smo se poslovili. Letos je iz naših vrst odšlo kar 19 aktivnih udeležencev NOB, a ostajajo zapisani v našem spominu. Od naših 362 članov je živih še 52, ki so sodelovali pri osvoboditvi domovine. Letos smo v naše vrste sprejeli 30 novih članov, med njimi pet fantov, ki so rojeni leta 2001 in so torej stari 15 let.

Kot predsednica Krajevne organizacije ZB sem na srečanju poročala o našem delu v tem letu. Vsi spomeniki v Postojni so urejeni, manjka nam samo Levičnikov doprsni kip, ki so ga zlikovci odnesli. V Črni jami je bila na občin-

ski praznik 23. aprila odmevna proslava v spomin na pogumne partizane, ki so nemškemu okupatorju uničili skladišče dragocenega bencina. Letos je bil dodan še spomenik Tadeusu Sadowskemu, vodji akcije, postavilo ga je veleposlaništvo Poljske v Sloveniji. Ob nekdanjem prazniku, dnevu borca, pripravimo vsako leto spominsko srečanje v parku Društva upokojencev. V okviru praznovanja priključitve Primorske smo 15. septembra odkrili spominsko ploščo domoljubu, tigrovcu, partizanskemu zdravniku dr. Francu Ambrožiču na njegovi hiši v Postojni. Lojze Maslo se ga je spominjal, kako požrtvovalen je bil tudi do njega, ko je bil ranjen.

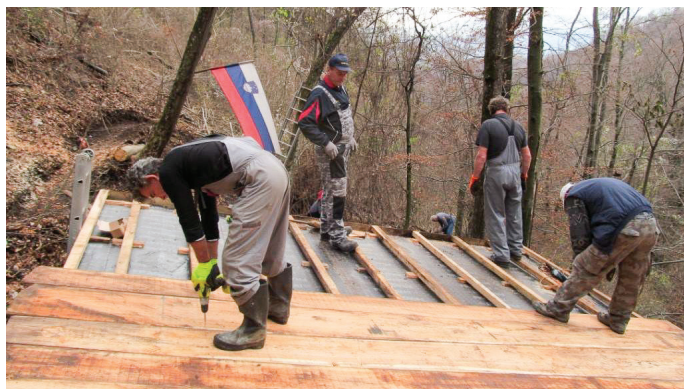
Naše zadnje letošnje srečanje je potekalo v postojnskem kulturnem domu. Zbrane je pozdravil predsednik ZZB NOB Slovenije Tit Turnšek in nam zaželel vse najboljše v prihajajočem letu. Nagovorili pa so nas še dr. Savin Jogan, predsednik Društva TIGR, Bernarda Dodič, predsednica Območne enote TIGR Ilirska Bistrica, Andrej Berginc, podžupan Postojne, in Tina Žigon v imenu Puntarjev.

Kulturni program so oblikovali: Pevska skupina Studenec, učenci Osnovne šole Antona Globočnika in Osnovne šole Miroslava Vilharja, Jožica Perenič, Rafael Zorko in Tone Šepec kot recitatorji. Z venčkom partizanskih pesmi je navdušila Marjetka Popovski.

Bruna Olenik, foto: Atelje Murovec

Krško:

Jeseni leta 1941 se je narodnoosvobodilno gibanje na Kozjanskem precej razširilo. Pokazala se je potreba po ustanovitvi tehnike, v kateri bi tiskali materiale, s katerimi bi Kozjance obveščali o razvoju partizanskega gibanja in jih vabili k uporabi. Nalogo so zaupali Ivanu Luskarju - Dušanu. Prva tehnika je bila postavljena spomladi leta 1942 blizu vasi Planina, spomladi leta 1944 pa so jo preselili na Bohor. Poimenovali so jo Tehnika Franceta Prešerna. Jeseni 1942 so jo zaradi varnosti preselili v kraj pod vasjo Zajsele.

V tehniki je delalo 12 aktivistov, imela je štiri radioaparate, dva rotacijska stroja, en ciklostil ter tri pisalne stroje. V tehniki so trikrat na teden izdajali Radijski vestnik, ki je prinašal številna pomembna poročila. Tiskali so časopisa Novi čas in Mladino ter razne brošure in priložnostno gradivo. V ponatisu so izdajali Slovenski poročevalec in Ljudsko pravico. Voditeljica tehnike je bila Vida Cimerman - Tanja.

Tehnika je bila spomladi leta 1945 izdana in okupatorjevi vojaki so jo odkrili in uničili. Pri napadu je bil en član tehnike ubit, eden je ušel, preostale aktiviste so Nemci ujeli in jih odpeljali v celjske zapore, kjer so dočakali osvoboditev.

Junija leta 1977 je bila Tehnika France Prešeren prvič obnovljena. V zadnjih letih pa so čas in vremenske razmere spet opravili svoje. Zato smo se lani odločili za obnovo, ki smo jo skupaj izvedli člani veteranskih organizacij iz Krškega: ZZB za vrednote NOB, Veterani vojne za Slovenijo, Policijsko veteransko društvo Sever in Zveza slovenskih častnikov ter Turistično društvo Senovo. Tokratna obnova tehnike je bila zelo zahtevna. Ves material smo morali po strmi stezi znesti na ramenih. Streho smo zamenjali v celoti. Do zdaj so bile na njej salonitke, kar je predvsem Zavod za spomeniško varstvo izredno motilo. Nova streha je močna, narejena je iz macesnovih desk.

Predračun za obnovo je bil 3.800 evrov, občina je prispevala 1.985 evrov. Akcijo smo lahko izpeljali samo tako, da smo plačali le strokovna dela in material, nestrokovna dela pa smo opravili prostovoljno. Pri tem so sodelovali predstavniki ZB, veteranov vojne za Slovenijo, policijskega veteranskega društva Sever in združenja slovenskih častnikov. Skupaj je bilo opravljenih približno 200 prostovoljnih delovnih ur.

Obnovljena Tehnika France Prešeren bo lahko naslednjih nekaj desetletij kljubovala času in vremenu.

Besedilo in foto: Lojze Štih

Podgora:

V Podgori (Italija) je bila 11. decembra slovesnost ob odkritju spominske plošče ob 75. obletnici ustanovitve prvega odbora Osvobodilne fronte v Gorici. V decembru leta 1941 so se na do zdaj še ne ugotovljenem kraju zbrali ustanovni člani. Dokumentov o tem dogodku ni, ker so takrat veljala najstrožja pravila za delo v ilegali. Tudi poznejših zapisov ni, saj so tudi po vojni še vedno veljala pravila konspiracije in molka. Politične okoliščine niso dovoljevale odkrivanja imen in medvojnih dejavnosti, saj je bila slovenska narodna skupnost v Italiji dolga leta diskriminirana in zatirana. Z leti so se nekateri akterji prvega sestanka s tega območja odselili, večina pa jih je tudi že umrla. Ostali so le spomini.

Po 75 letih se je na pobudo in pod mentorstvom profesorja Alda Rupla organizirala skupina sedemdeset zavednih Slovencev iz Gorice in okoliških naselij, praviloma mlajših od 50 let, in pod imenom Mreža OF sklenila postaviti ploščo v spomin na ta pomembni dogodek. Zbrali so potrebna sredstva in postavili ploščo na stavbi v Podgori, kjer ima sedež lokalna organizacija italijanskih in slovenskih partizanov (ANPI-VZPI). Za to priložnost je profesor Rupel izdal knjižico z naslovom Osvobodilna fronta v Gorici. Odkritja plošče se je udeležilo približno 60 ljudi, med njimi tudi delegacija Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, ki je Mreži OF kot priznanje za njena prizadevanja podelila spominsko listino.

Miloš Ložič

Opčine pri Trstu:

Sredi decembra je na Opčinah pri Trstu potekala spominska prireditev v spomin na 15. decembra 1941 ustreljene rodoljube: Pinka Tomažiča iz Trsta, Ivana Vadnala iz Žej pri Prestranku, Viktorja Bobka iz Ilirske Bistrice, Ivana Ivančiča iz vasi Rut v Baški grapi in Simona Kosa iz Čezsoče. Prireditve so se udeležili tudi člani delegacije iz Villorbe, kjer so takrat te žrtve tajno zakopali. Šele po drugi svetovni vojni so jih svojci prekopali in pripeljali v svoje domače kraje. Ivan Vadnal je pokopan v Slavni, kjer je društvo TIGR pred tremi leti obnovilo njegov grob.

Proslavo je vodil Dušan Kalc, slavnostna govornica je bila **Tamara Blažina**, poslanka v rimskem parlamentu. Po končani proslavi na strelišču smo se udeležili koncerta Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažiča v Prosvetnem domu na Opčinah. Vsem petim ustreljenim žrtvam so bila uglasbena pisma, ki so jih pisali svojim najdražjim pred ustrelitvijo.

Besedilo in foto: Bruna Olenik

Brežice:

Pohod po poteh Brežiške čete je tudi tokrat potekal konec oktobra v soorganizaciji Športne zveze Brežice, Združenja borcev za vrednote NOB in Planinskega društva Brežice. Pohoda se je udeležilo približno 150 ljudi različnih starosti, ki so krenili na pot takoj po končani proslavi, ki je bila tokrat v Pečicah nad Sromljami. Same proslave se je udeležilo 300 ljudi, na njej je bil slavnostni govornik dr. **France Križanič**, podpredsednik ZZZB NOB Slovenije, pozdravne besede pa so ob sočasnem občinskem prazniku občine Brežice izrekli tudi brežiški župan Ivan Molan, Janez Omerzel, predsednik sveta KS Pečice, in Stane Preskar, predsednik ZZZB NOB Brežice. Za kulturni program so poskrbeli pevci Mešanega pevskega zbora Otona Župančiča iz Artiča in učenci tamkajšnje osnovne šole. Za nekaj koračnic pa je poskrbel pihalni orkester Loče.

Ob tem jubileju je ZZZB za vrednote NOB Brežice izročilo častna priznanja Občini Brežice, planinskemu društvu, Športni zvezi Brežice, KS Pečice ter Ivani Gerjeviču in Idi Ostrelji, ki že desetletja skrbita za organizacijo in izvedbo prireditve. Zahvalo pa je za redno udeležbo prejela spominska Gorjanska četa, prevzel pa jo je komandant 1. dolenskega bataljona Milan Kranjc. Za prisotne so poskrbeli domačini iz Pečic, še posebej njihov aktiv kmečkih žena. Ob jubileju je KS Pečice poskrbela tudi za obnovo spomenika padlim krajanom med NOB, med katerimi je bil tudi narodni heroj Josip Preskar - Boltek.

Stane Preskar

Kovk pri Ajdovščini:

V soboto, 3. decembra 2016, so na Kovku na Majeriji (Občina Ajdovščina) odkrili obnovljeni spomenik, posvečen spominu na boje, ki so potekali od 20. do 31. marca leta 1945 v zadnji ofenzivi nemškega okupatorja in domačih kolaborantov proti enotam 9. korpusa NOV in POS. V bojih za osvojitve strateško pomembnega položaja na Sinjem vrhu so imeli pomembno nalogo borci 2. bataljona Bazoviške brigade, imenovanega tudi Ruski bataljon, ti so po nekaj dneh neuspešnih poskusov drugih enot Sinji vrh tudi osvojili.

Spomenik je bil obnovljen ob sodelovanju z Veleposlaništvom Ruske federacije v Sloveniji, Občino Ajdovščina in ZZZB za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava.

Slovesnosti se je udeležil tudi Doku Zavgajev, veleposlanik Ruske Federacije v Ljubljani (na fotografiji). Bil je slavnostni govornik in skupaj s podžupanom Občine Ajdovščina Mitjo Tripkovičem je odkril obnovljeni spomenik in na njem novo ploščo tudi v ruskem jeziku. Navzoče sta nagovorila še Božo

Novak, predsednik ZB NOB Ajdovščina - Vipava, in Mitja Tripkovič, podžupan Občine Ajdovščina. Orisala sta takratne dogodke in boje enot 9. korpusa z nacističnimi vojaki in njihovimi kolaboranti v zadnji ofenzivi pred koncem druge svetovne vojne, ki je potekala na območju Trnovske planote in je imela za cilj uničiti najpomembnejšo enoto partizanske vojske na zahodnem delu Slovenije – 9. korpus in si tako izbojevati možnost umika iz Italije in z Balkana. K spomeniku je veleposlanik Zavgajev položil venec, prav tako so venec položili tudi predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij.

Po zaigrani primorski himni Vstala Primorska in ruski pesmi Sveta vojna so navzoči k spomeniku v spomin in zahvalo padlim sinovom Rusije na tem območju položili rdeče nageljne. V kulturnem programu, ki ga je vodila Manuela Polanc, je sodeloval Oktet Castrum. Poleg domačinov in uglednih gostov so se slovesnosti udeležili tudi garda Slovenske vojske ter praporščaki ZZZB NOB, TIGR, ZVVS in Društva Sever.

Besedilo in foto: Vid Šibelja

Brežice:

Tudi letos smo za prvi november v Brežicah pripravili osrednjo občinsko komemoracijo, ki se je vedno udeležijo predstavniki občine ter veteranske, častniške in izgnanske organizacije. Vedno je navzoča tudi častniška straža 15. polka vojaškega letalstva iz Cerklj ob Krki. Kratek kulturni program so tudi letos pripravili učenci Osnovne šole Brežice, žalostinke ob polaganju vencev na grob padlih borcev NOB ter padlemu v osamosvojitveni vojni leta 1991 Jerneju Molanu pa so letos igrali glasbeniki iz kvarteta pihalnega orkestra Kapele. Nekaj aktualnih misli je k programu dodal **Stane Preskar**, predse-

dnik ZZZB NOB Brežice. V delegaciji za polaganje venca je bil med drugimi tudi poslanec Igor Zorčič. Komemoracije se je kljub hudemu mrazu udeležilo približno 150 ljudi. Podobne komemoracije so potekale še na Bizeljskem, v Globokem, Dobovi, Krški vasi, Cerkljah ob Krki in Veliki dolini, ki pa so bile bolj lokalno naravnane.

Stane Preskar

Celje:

Lani 17. decembra je Društvo pohodnikov Stari pisker v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Celje pripravilo tradicionalni pohod izpred muzeja v Starem piskru v Celju do Šmartnega v Rožni dolini. Pohoda se je udeležilo veliko pohodnikov, simpatizerjev in ljubiteljev pohodništva in narave. Pohod je trajal dobri dve uri in pol po lepi sončni poti, delno po gozdu, delno po tratah. Končal se je na igrišču OŠ Vojnik – Podružnične šole Šmartno v Rožni dolini. Po krajšem uvodnem nagovoru podpredsednika ZB za vrednote NOM Celje Branka Verdeva je sledil krajši kulturni program, ki ga je izvedla osnovna šola. Podelili smo tudi priznanje OŠ Vojnik – Podružnični šoli Šmartno v Rožni dolini za dolgoletno sodelovanje in pomoč pri vsakoletnem pohodu. **Na fotografiji:** Branko Verdev in Janez Oman, predsednik Društva pohodnikov Stari pisker.

Pohod tradicionalno pripravljamo v spomin na osvoboditev političnih zapornikov iz zapore Stari pisker v noči s 14. na 15. december 1944. Dan pred pohodom je v dvorani Narodnega doma v Celju potekala slovesna akademija v spomin na te dogodke, slavnostna govornica na njej je bila obrambna ministrica Andreja Katič.

Branko Verdev

Tržišče:

Člani Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Tržišče smo se 3. decembra lani zbrali na predprazničnem srečanju v Tržišču. Poleg velikega števila članov sta se srečanja udeležila tudi predsednik ZZZB za vrednote NOB Slovenije Tit Turnšek in podpredsednik ZB za vrednote NOB občine Sevnica Jože Žnidarič.

Predsednica Vladka Blas je predstavila dejavnost organizacije v letu, ki se je iztekalo. Tudi lani smo uspešno soorganizirali proslavo ob dnevu upora na

Malkovcu, izvedli pohod v Čehnarjevo dolino in poskrbeli za spomenike NOB na našem območju. Poleg tega smo pripravili izlet na Primorsko z ogledom Muzeja vojaške zgodovine v Pivki in skupaj s primorskimi tovariši uredili spomenik in grob padlega partizana Janeza Leniča - Rudarja. Delovanje Duletove čete, ki je bila tudi v minulem letu zelo zavzeta in se je udeležila številnih prireditev po vsej Sloveniji, je predstavil njen član in

član krajevne borčevske organizacije Janez Valant. Poseben aplavz smo namenili dobitnikom občinskih bronastih priznanj Cirilu Flajsu, Janezu Virantu, predsedniku KS Tržišče ter Janezu Valantu, ki mu je bilo priznanje izročeno na tem srečanju.

Članice, ki so odlične kuharice, in člani, ki so odlični vinogradniki, so poskrbeli, da nismo bili lačni in žejni. Vsem kot tudi društvu Hrast, ki nam je prijazno odstopilo prostore, iskrena hvala.

Alojz Povšič, KO ZB za vrednote NOB Tržišče, foto: Tomaž Kužner

Golo:

Sredi decembra je bil v kulturni dvorani na Golem tradicionalni novoletni koncert Partizanskega pevskega zbora pod vodstvom prof. Franca Gornika. Poleg zbora so nastopili še gostje: Jasna Martinjak, Tanja Zalokar, Val Wostner, Timotej Gregorič, Matic Virant in Bor Gros. Program je pripravila

in povezovala Mojca Poredoš. V imenu ZZB za vrednote NOB je prisotne nagovoril podpredsednik mestnega odbora ZZB NOB Ljubljana Stane Dovgan.

Partizanska pesem je odmevala po dvorani, polni do zadnjega kotička, in navduševala poslušalce, ki so pri zadnjih dodanih pesmih še sami zapeli skupaj z zborom. Občinstvo je z aplavzom nagradilo tudi druge izvajalce. Po končanem programu so recitatorji Timotej Gregorič, Matic Virant, Bor Gros in Val Wostner – harmonika dobili priznanje Društva DOM za večkratno sodelovanje na proslavah, Mojca Poredoš pa je v imenu odsotnega predsednika društva Jurija Kogejja zaželela vsem v prihajajočem letu 2017 trdnega zdravja in obilo uspehov.

Marjana Rojec; foto: Peter Žitko

Medvode:

V spominskem parku v Medvodah se v opuščeni gramozni jami na Svetjah vsako leto 30. decembra zberejo članice in člani ZB Medvode in drugih organizacij ZB, da se poklonijo spominu na 25 talcev, ki jih je nemški nacistični okupator leta 1943 pobil na tem mestu. Medvode so bile v času druge svetovne vojne zelo prizadete, tako v samem jedru kot tudi na obrobju. V bližini

ni se dviga Šmarna gora, kjer so se zbirali prvi uporniki proti okupatorju, v bližini je potekala 171 kilometrov dolga okupacijska meja, ki je našo deželo začela tukaj razdeljevati na dva dela. Prebivalce Medvod pa na streljanje prvih petih talcev 22. avgusta 1941. leta v Smedniku spominja spomenik. Na območju Polhograjskega hribovja je bila ustanovljena Dolomitska republika, žrtve so padle v Belški grapi, 11. novembra 1944 so v dolini Ločnice izgubili

življenje partizani. Pozabiti ne smemo na graščino v Goričanah, ki je postala objekt za zbiranje in pošiljanje Slovencev v taborišča. Več kot štiri tisoč ljudi, mladih in starih, je bilo iz naših krajev izgnanih na prisilno delo. Številni od njih se niso nikoli vrnili. Vse to je v svojem govoru strnil tokratni slavnostni govornik, sekretar ZZB za vrednote NOB Medvode **Matevž Barle**, ki so ga z umetniško besedo dopolnili še Bojan Ore, Lovski pevski zbor in Godba na pihala Medvode. To tradicionalno srečanje končuje vsakoletno množico spominskih prireditev, ki jih ZZB za vrednote NOB Medvode organizira na območju Občine Medvode.

Besedilo in foto: Vladimir Bertonec

Tomišelj:

Pred 76 leti, 22. decembra leta 1941, so Italijani v Rantah pri Tomišlju ustrelili narodnega heroja Ljuba Šerčerja in njegove tovariše. Njihovemu spominu

smo se poklonili 30. decembra lani. O Šerčerjevem domoljubju in življenju je spregovoril nekdanji komisar Šerčerjeve brigade in partizanski poveljnik Franc Sever - Franta. Ljubo Šerčer se je rodil 1. avgusta 1915 v Braniku in je bil poročnik kraljeve vojske, po kapitulaciji je Jugoslavije izjavil, da se bo vojna zanj končala šele, ko bo Jugoslavija svobodna. Vrnil se je v Ljubljano in se takoj pridružil NOV, vstopil je v krimsko enoto in hitro napredoval do komandanta Krimskega polbataljona. Veljal je za izredno sposobnega oficirja, po naravi pa je bil vljuden in med vojaki in pozneje borci zelo spoštovan in priljubljen. Po napadu na Lož 19. oktobra 1941 je Šerčer ob umiku na poti izgubil svoj osebni dokument, ki je prišel v roke sovražniku. Tako so ga decembra 1941 v Ljubljani aretirali Italijani in ga 22. decembra skupaj s šestimi tovariši iz ljubljanskih zaporov ustrelili pri Tomišlju. V spomin na Ljuba Šerčerja so partizani notranjskih enot ustanovili Šerčerjev odred in zatem Šerčerjevo brigado. Ljubo Šerčer je bil za narodnega heroja razglašen leta 1943.

Slovesnosti se je udeležil tudi Albin Pibernik, najmlajši udeleženec igmanskega marša, ki je nekje za Krimom, na Blokah, izgubil še očeta. Padle smo počastili s prapori, ob spomeniku pa je zadonela tudi partizanska pesem.

S. J.

Še imamo pravico do brezdelja in sprostitve?

O brezdelju in lenobi danes ne razmišljamo – sodobni čas preživljamo in doživljamo kot nekakšni zasvojenici z delom ali kar kot deloholiki. Toda tudi v starodavni preteklosti ni bilo drugače, saj Heziod (700 pr. n. š.) v svojem spisu z naslovom *Dela in dnevi*, ki se je na srečo ohranil in ga imamo v slovenskem prevodu (2009), poudarja, da »delo ni nikdar sramota; brezdelje pa prinaša sramoto«. Poznejši svetopisemski Pavlov rek »Kdor noče delati, naj tudi ne jé«, smo docela ponotranjili, vendar nas danes kapitalizem sooča s tem, da številni, ki garajo, nimajo več kaj jesti. Brezposelnost pa marsikje postaja družbeno zlo, ki že ni več obvladljivo.

// PIŠE: **Cvetka Hedžet Tóth**

Biti brez dela, ne imeti dela je kot izključenost iz družbe, posameznik celo doživlja očitke, da je nekakšen »sociopat«. Družabno življenje je okrnjeno in ljudje se soočajo s potrptostjo, ki pogosto preide v bolezensko stanje.

Kot ugotavlja sodobni nemški esejist in literat Manfred Koch (rojen 1955) v svoji tudi v slovenščino prevedeni knjižici kar z naslovom *Lenoba* (2013), je lenoba v marsičem kritika civilizacije, v kateri živimo. Lenoba je mir in Koch nas opozarja na vrsto literarnih del, v katerih ima lenoba oziroma mirovanje prizvok nečesa pozitivnega, celo plemenitega. Je po tej plati nedelo nekaj pozitivnega in spodbudnega? Morda bi bilo bolje govoriti o mirovanju kot pa o lenobi, kajti vsak človek bi moral imeti možnost za delo in počitek, za uravnoteženje med napetostjo in sprostitvijo. Potem bi bilo mnogo manj agresivnosti, tudi te, ki jo gledamo na televizijskih ekranih, ko se pretepajo nogometni navijači, in se sprašujemo, od kod ta potreba po množičnem sproščanju agresivnosti.

V preteklosti je bilo brezdelje privilegij in celo nekakšna vrednota bogatih, kajti delati je pomenilo, da je človek nesvoboden. Od tod za delo beseda *douleia*, v kateri tiči *doúlos*, suženj, in svoboden pomeni biti onkraj dela, toda da ne bo nesporazuma, onkraj telesnega dela. Kulturna, duhovna, politična in vojaška dejavnost, ki je pripadala višjim slojem, so bile vse prej kot brezdelje. Kot nas opozarja Koch, sta delo in ustvarjanje pove-

zana s časom, kajti »vse do novega veka je imelo nedelo kulturno višji status kot delo«. Tudi zgodovinarji pravijo, da prosti čas izginja, izginil je »z uveljavitvijo nove, kapitalistične gospodarske etike, v kateri je, prvič v zgodovini, za najpomembnejši ekonomski cilj veljalo nenehno povečevanje donosov«, skratka pridobivanje in povečevanje dobička. Stare družbe niso poznale tako imenovane »gospodarske rasti«, ustvariti je bilo treba toliko, kolikor je bilo nujno za preživetje, toda: »Za prehod iz 'samooskrbnega gospodarstva', ki je usmerjeno v 'idejo zadostnega živeža', h gospodarstvu maksimiranja, ki stavi na brezmejno povečevanje produktivnosti in dobička, je bila potrebna silovita mobilizacija delovne sile. Na tem ozadju je potekala sprememba miselnosti, zaradi katere se je delo iz nujnega zla povzpelo v najvišjo vrednoto. Rečeno s priljubljeni rekom: človek ne dela več zato, da bi živel, ampak živi, da bi delal.«

Nedelo je ne vrednota, delo čedalje bolj postaja moralna obveznost in prihaja do kaznovanja najrevnejših, iz katerih je treba izganjati »hudiča lenobe«. Tako so najprej v kalvinističnih deželah, s časom pa povsod po Evropi nastajali »prevzgojni domovi«, »prisilne delavnice«, kamor so zapirali reveže in berače. Silili so jih delati in jih pretepali, če so se delu upirali, in konec je bil dolge »krščanske tradicije dopuščanja beračenja, celo njegovega spoštovanja«. O tem zagonu discipliniranja beremo, da je reformacija prinesla še tole: »Beračič in beračev«, piše Luther v svojem traktatu *Odredba o skupni blagajni za revne*, »naj ne bi več trpeli

niti v mestih niti v vaseh; če jih ne pestita starost ali bolezen, morajo delati ali pa bodo pregnani iz našega občestva.«

Brezdelje zato dobi oznako lenoba, ki je kot taka družbeno grajana; celo do temeljitega etično-vzgojnega zasuka prihaja, do tako imenovanega družbenega discipliniranja, in izid tega je »skoraj popolno ponotranjenje delovne morale«, na katero se je francoski socialist kubanskega rodu Paul Lafargue (1842–1911), sicer zet Karla Marxa (1818–1883), porgljivo odzval v polemičnem spisu z naslovom *Pravica do lenobe* (1883), spis je preveden v slovenščino (1985). Toda kaj, če delo ne pomeni potrjevanja, ampak zanikanje in odtujevanje človeka samemu sebi, kajti delo ni vedno ustvarjalna dejavnost, skratka, človeka in ljudi lahko razoseblja? Zdaj razumemo, zakaj je Lafargue v *Pravici do lenobe* moral zapisati še, da je naša doba, »kot pravijo, stoletje dela; dejansko pa je stoletje bolečine, bede in pokvarjenosti«.

Nobelov nagradjenec (1950) Bertrand Russell (1872–1970) je nekoč napisal krajši sestavek z naslovom *Brezdelju v čast* (1932) in si upal smelo zapisati, »da je na svetu opravljenega preveč dela; da je povzročena ogromna škoda z vero, da je delo krepostno« in da je »evangelij brezdelja« mogoč samo z marljivostjo in garanjem drugih ljudi. Med obema je politika, ki omogoča, da eni ukazujejo, drugi izvršujejo, revni pa morajo delati, niti prazniki niso primerni zanje.

Brezdelje še ni lenoba. Več prostega časa nas bo razbremenilo marsičesa odvečnega, celo agresivnega. Russell tako izrecno poudarja prednosti prostega časa s tole ugotovitvijo: »Predvsem bosta namesto razrvanosti živcev, zaskrbljenosti in prebavnih motenj sreča in življenjska radost. Zahtevano delo bo zadoščalo, da naredi brezdelje radostno.« Russell je imel v mislih štiriurno delo na dan. Po njegovem bi skrajšanje delovnega časa pomenilo temeljito preusmeritev še v povsem antropološkem smislu, izčrpanost bo izginila.

Kaj imamo danes ponuditi kot alternativo diktatu nenehnega in garaškega dela? In kakšne antropološko-etične temelje bi potrebovali za to, da bi bili ljudje zares svobodna, ustvarjalna in predvsem sproščena bitja? Skrajševanje delovnega časa, še posebej v razvitem delu sveta, nas sili, da na novo razmišljamo o postavkah antropologije dela, o ustvarjalnosti in hkrati še o pravici ljudi do počitka ali kar brezdelja, to je do sproščenosti. ●

Pojasnilo poslanki SDS Evi Irgl

Predsednica komisije DZ za peticije in človekove pravice Irglova Eva bi se rada na vse mogoče načine dokopala do imen zločincev, ki so pobijali nedolžen slovenski narod. Tako jo seveda jaz razumem. Zgodovina ni ravno vaša najmočnejša tema, čeprav vas je vaša stranka SDS kadrovala za ta »resor« in že dolgo časa meljete to zgodbo – sicer zelo neuspešno.

Če sem pravilno razumel, vas je nekdanji poslanski kolega Andrej Čuš povabil na pivo in vam predlagal, da za božjo voljo nehate iskati zločince izpred dobrih sedemdeset let. V zadnjem času ste si spretno izmislili tudi novo besedo – morišče. Pri tem pa se z vami popolnoma strinjam. V Sloveniji in sosednjih državah je bilo na stotine morišč za slovenski narod. Zaradi prostorske omejenosti je nemogoče naštetati vse. Preden začnem naštevati tista najhujša morišča, je treba imenovati predvsem zločince. To je zelo pomembno in podpiram vaše težnje, da jih poimenujemo. V

prvi vrsti so bile to okupatorske zločinske enote Nemčije, Italije, Madžarske. Tem so se leta 1945 pridružili še ustaši in četniki, ki so bežali iz Hrvaške, Srbije ter Bosne in Hercegovine, in na koncu še naši domobranci, ki so 20. aprila 1944 prisegli okupatorju. Poslanka Eva Irgl, da si boste enkrat za vselej zapomnili, to so bili pravi in največji zločinci slovenskega naroda!

In kje so bila glavna morišča? Po vsej Sloveniji, v Celju v Starem piskru, v Mariboru, Begunjah, v Stranicah pri Frankolovem, v Dražgošah, na Pohorju, kjer je padel cel bataljon, na Rabu, kjer so italijanski zločinci zverinsko mučili in pobijali na tisoče slovenskih družin, v Jasenovcu na Hrvaškem, v Gonarsu, na Kureščku, pri Sv. Urhu itd. Si lahko zamislite, poslanka SDS Eva Irgl, kako je bilo materam, ki jim je zločinska okupatorjeva roka iztrgala iz objema otroke in jih odpeljala v neznano? Se sprenevedate ali res ne veste, da so pri teh zločinah na veliko sodelovali tudi domači izdajalci? Izvirna greha kaznovanja zločincev sta bila izdaja in sodelovanje z okupatorsko vojsko. Tak sklep so

že med vojno sprejeli »veliki trije«: Roosevelt, Stalin in Churchill. Za človeka, ki izda svoj narod in pristopi k agresorju, je to najbolj gnusno in sprevrženo dejanje. Tu ni opravičila in ni čistila, ki bi opralo ta krvavi madež. V tem delu pa dajem nepovezanemu poslancu Andreju Čušu še kako prav, ko pravi, da naj s tem že končamo in se ozrimo v prihodnost. Vi tega ne zmorete, poslanka Eva Irgl, ali še ne smete?

Srečko Križanec, Štore

*»Bodite usmiljeni drug z drugim,
kakor Stvarnik vekomaj je z vami!«
Frančišek iz brezbriznosti
otroke božje drami.
In z uzde božje že se trgajo
orkani neugnani
in potresi iz globin kot zlobni besi;
tam daleč v oceanih pa z valovi
in z otroki božjimi
se v divji ihti, glej, igra cunami!
Bodimo usmiljeni,
kot Stvarnik vekomaj je z nami ...*

Edo Tomc, Radovljica

ZVEZA KOROŠKIH PARTIZANOV IN PRIJATELJEV PROTIFAŠISTIČNEGA ODPORA
VERBAND DER KÄRNTNER PARTISANEN UND FREUNDE DES ANTIFASCHISTISCHEN WIDERSTANDES

VABILO / EINLADUNG

Spominska proslava za padle partizane na pokopališču v Svečah
Gedenkfeier für die gefallenen Partisanen am Friedhof von Suetschach

Nedelja / Sonntag, 5. 2. 2017 • 11.00

- ★ Pozdrav / Begrüßung: Danilo Prušnik, podpredsednik ZKP
- ★ Slavnostni govornik / Festredner: prof. mag. Stefan Schellander
- ★ Glasbeni okvir / Musikalische Umrahmung: Moški pevski zbor »Bilka«, vodi Marjan Gasser
- ★ Recitali / Rezitationen

BUNDESKANTLERAMT ÖSTERREICH

Sledovi spomina / Spuren der Erinnerung
Gedenkveranstaltung / Spominska prireditev ARIHOVA PEČ
75 LET PREGONA KOROŠKIH SLOVENCEV

Koncert
upor

PRAPROTNICE

CD-PREDSTAVITEV / PRÄSENTATION
Pe/Fr 10. 2. • 19.30
FAROVŽ/PFARRHOF
St. Jakob i. R./Šentjakob

PRISKOČE / VERANSTÄLTER
Zveza koroških partizanov in prijateljev protifašističnega odpora
Zveza karinskih partizanov / Verband der Karintner Partisanen
Zveza slovenskih partizanov / Verband der Slowenischen Partisanen
Zveza slovenskih partizanov / Verband der Slowenischen Partisanen

Upor proti krivicam sveta je najbolj glasen takrat, ko se naseli v pesmi. Skozi pesem upora ljudje postajamo močnejši, solidarnnejši, bolj povezani in opolnomočeni.

Skupina Praprotnice izhaja iz okolja, ki že stoletja neguje tradicijo petja kot obliko upora proti kulturni in etnični hegemonizaciji.

S svojim petjem in z močjo pesmi, ki jih prepevajo, Praprotnice ohranjajo spomin na pretekle jezikovne in politične boje svojih prednikov in prednic, obenem pa s svetovljanskim repertoarjem in angažiranim sporočilom komunicirajo s človečnostjo v vseh nas.

Gradijo skupnost pogumnih in srčnih ljudi ter nas vabijo, da tudi mi postanemo del nje.

Katarina Juvančič

• Slovensko prosvetno društvo Ruz
• Slovensko planinsko društvo Celovec
• Slovenska športna zveza

39. Zimski pohod
Winterwanderung

Arihova peč

NE SO **5. 3. 2017** Start: 9.00 / 12.00

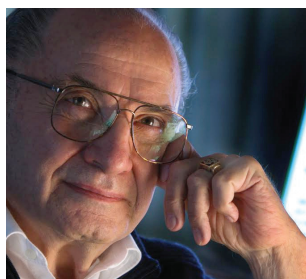
Šentjakob v Rožu/St. Jakob i. R. • Čemernica/Ischemernitzen

POSODILNICA SPZ

Saša Vuga

Tridesetega decembra smo se na Mostu na Soči z državnimi častmi in v prisotnosti predsednika države Boruta Pahorja poslovili od rojaka, pisatelja, dramaturga, radijskega napovedovalca, televizijskega urednika, akademika, Prešernovega nagrajenca, pa tudi nepozabnega strastnega govornika in do zadnjega diha zavednega Primorca in Slovenca, Saše Vuge.

Rodil se je leta 1930 na Mostu na Soči v narodnozavedni gostilničarsko-trgovski družini. Njegov oče je bil v času fašistične prepovedi slovenske besede duša kulturno-prosvetnega življenja v domačem kraju in se je družil z umetniki, kulturniki in tigrovci. V Vugovo hišo so se naselili Italijani. Mali Saša je očetovo bolečino in upor zaznaval v njegovih besedah: »Kar z mojim sinom naredi v enem tednu italijanski učitelj, jaz popravim v enem samem deževnem popoldnevu.«

Kljub italijanskim šolam se je Vuga po vojni odločil za študij slavistike in primerjalne književnosti. To so bili zanj težki časi. Moral je nadomestiti zamujeno znanje slovenščine, še hujši udarec so bile gmotne razmere doma. Teh dni se v svojih zapisih dotakne takole:

»Na Tolminskem je šlo po vojni

bolj kot za ljudsko – za bebasto oblast, ki naj bi zavoljo (tudi tragičnega) streljanja kozlov sama strahovito vse bolj brez ugleda sistematično uničevala – na primer ugled partizanstva. Redkim izobražencem, obrtnikom (gostilničarjem, trgovcem) pa uničevala pokončne značaje, jim jemala imetje in jih zapirala.«

To slednje se je zgodilo tudi Milutinu Vugi, kar ga je strlo. Sin Saša je bil kot študent prisiljen delati. Začel je kot govorec, nato kot napovedovalec na Radiu Ljubljana. Dodobra je izbrusil svojo slovenščino, zamera do tolminske oblasti pa je v njegovem srcu ostala do konca življenja. Bila je tako močna, da se je zase celo odrekel besedi Tolminec. Ko smo ga Mostarji ob njegovi 80-letnici hoteli predlagati za častnega občana Občine Tolmin, se je temu nazivu vljudno odpovedal.

Pozneje je Saša Vuga zašel v televizijske, kmalu pa v pisateljske vode. Dobili smo mojstra slovenske besede, ki je celih šest desetletij v svojem izvirnem stilu bogatil in burkal slovensko književnost. Stroka mu je za njegove literarne stvaritve podelila številne nagrade, tudi veliko Prešernovo, postal je akademik in predsednik države ga je leta 2010 odlikoval z zlatim redom. Preveč sreče pa je ob še nedoraslih otrocih skalila mnogo prezgodnja ženina smrt.

Na svoje pisanje je bil Vuga sila ponosen, čeprav se je zavedal, da ni pisatelj za širše ljudske množice. Zahtevnost, ki jo je terjal od bralcev, je bila namreč velika in s končnim zadovoljstvom so bili nagrajeni le redki izbranci.

Bil je pravi človek obsoških hribov, kot ga je sam pojmoval: »V svojem duhu bojevit in svojeglav. Uporen kakor dedje, ki so se s trmo ohranili skozi vojne, lakote in kuge. Sovražnik sleherne ponarejenosti in nenaravnosti in zaradi tega pogosto celo sam s sabo sprt. Pri svojem delu neugonobljiv v pridnosti in svojemu kraju in domovini zvest do zadnje misli.«

Do konca je ostal zvest svojemu rojstnemu kraju, čeprav se ta navezanost ni vidno kazala tudi navzven. Po odselitvi prijateljev in smrti sorodnikov se je Vuga na Mostu družil le še z dirigentom Markom Munihom in redkimi domačini. Ni bil ljudski človek in dajal je vtis, da ga na njegovem Mostu poleg večernih sprehodov s psičko in ženo ter nočnega pisa-

nja nič drugega ne zanima. Le redki smo vedeli, da je ta navidezna odmaknjenost nujna, če hoče zvečer z lahkoto sestri za računalnik in pisati v rano jutro.

Preobrat se je zgodil leta 2000, ko smo ga na šolo povabili kot slavnostnega govornika na prireditvi o pomembnih osebnostih šolskega okoliša. Nepozaben ostaja njegov nagovor mostarskim učencem o nujnosti šolanja ter o spoštovanju maternega jezika in domovine. Kultura je poslej ob pomembnejših obletnicah v kraju z Vugovimi imenitnimi govori prihajala do vseh domačinov. Pokazal se je čisto drugi Saša Vuga: nasmejan, zgovoren, prešerno razpoložen se je z domačini do ranega jutra zadržal v sproščenem klepetu. Nekateri učitelji pa smo z njim ustvarili pristne vezi in do konca pisno komunicirali.

Zadnjič je v kraju spregovoril junija leta 2015 v spomin ob 70. obletnici smrti njemu tako ljubega narodnega heroja Dušana Muniha. Govorno je bil še vedno neprekosljiv, ob pesmi Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič pa tako ganjen, da si je pustil teči solze po licu. Partizani so bili namreč poleg tolminskih puntarjev in tigrovcev njegove svetinje.

Še januarja lani je gromko trkal na vest Slovencev v partizanskih Dražgošah, 1. novembra je še prišel na domačo žalno komemoracijo, konec decembra pa je za vedno odšel.

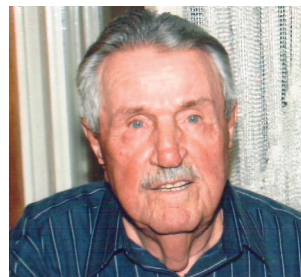
Ob odhodu rojaka, pisatelja Ivana Preglja, je Vuga zapisal: »Človek je odšel. Ampak veter vsakdana ni vrgel peska čez njegove stopinje v pesku.« Mi ga bomo kratko dopolnili z besedami, ki bi jih bil gotovo vesel: »Tudi čez tvoje stopinje jih ne bo, dragi Saša Vuga. Naj ti bo mirno in toplo med svojimi na mostarskem pokopališču. Tudi do njega je mogoče slišati, kakor si zapisal: »Soča teče, kot je tekla. Z Idrijco nizdol kraj skal. Prav.«

Danica Taljat, KO ZZB za vrednote NOB Most na Soči

Martin Košir

Pred dobrim mesecem smo z izrazi zadovoljstva predstavili 90-letno življenjsko pot tovariša Martin Koširja, tokrat pa moramo z žalostjo napisati, da se je njegova pot skozi čas iztekla.

Ko napišeš poslovilne besede prijatelju, somišljeniku in sodelavcu, veš, da boš v prihodnje prikrajšan za prijazno in spodbudno besedo, skupno delo in tudi veselje, torej bo nekaj manjkalo in se ne bo vrnilo. To velja tudi za slovo od našega tovariša in prijatelja Martina Koširja. Ne najdem pravih besed, s katerimi bi lahko izrazil vse tisto, za kar se je tovariš Martin razdajal in ustvarjal, gradil za vse nas ali za vsakega posebej, za slovensko družbo in ne nazadnje za slovenski

narod. Toda življenje gre naprej in ustvarjajo ga novi ljudje, novi sodelavci in verjetno tudi novi prijatelji.

Življenje je Martin Košir začel in otroška leta preživel v družini malega kmeta v Goricah. Spoznal je trpljenje in garanje svojih staršev, da so lahko preživljali družino, ob

tem pa je občutil, kako malo je vredno otroško delo pastirja. Toda to ni bilo dovolj. V deželo je prihrumel okupator, življenje je bilo še težje, in kar je bilo še huje, »ljudje so bili oropani slovenstva in dostojanstva«, je zapisal Martin v svojih spominih. Vključil se je v odpor in kot 16-letni fant odšel v partizane. Bojeval se je v različnih enotah, bil udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko in konec vojne dočakal v

partizanski enoti na Koroškem. Dvakrat je bil tudi ranjen, najprej v Škocjanu pri Cerknici leta 1943 in v Solčavi leto dni pozneje.

Po osvoboditvi je končal šolanje in se z mladostno zagnanostjo pridružil obnovi domovine. Njegovo delovanje je bilo osnova za napredovanja v delovnem okolju. Dobival je vse bolj zahtevne naloge, ki jih je izvajal z veliko vnemo in odgovornostjo. Znal se je približati ljudem, poznal je njihove potrebe in hotenja, znal je motivirati sodelavce, da so skupaj z njim zagotavljali razmere za uresničitev spoznanih in opredeljenih hotenj. To je bila odlika, ki jo je tovariš Martin izkazoval povsod, kjer je deloval: na vasi, v občini, republiki ali takratnih zveznih organih. Verjamem, da ni treba naštevati vseh nalog, ki jih je opravljal, ker jih je bilo veliko in so bolj ali manj znane.

Omeniti pa velja, da je bil zadnji minister za obrambo Slovenije v nekdanji Jugoslaviji in hkrati prva civilna oseba na tej funkciji.

Tovariš Martin Košir je napisal spomine z naslovom *Moja pot skozi čas*. V njih podrobno spoznamo njegovo domače okolje, njegovo gospodarsko razvitost in socialno razvejanost. Številne akcije za hitrejši razvoj Gorič, Golnika, Trstenika, in Tenetiš, torej krajev pod Zaloško goro, kot jih imenuje Martin, je opredelil in organiziral, nekatere tudi vodil. Zato so ga te krajevne skupnosti imenovala za častnega krajana. V tem času je izredno zavzeto deloval v Združenju borcev za vrednote NOB, in to tako v krajevni skupnosti kot tudi v občini in na republiški ravni. Bil je tudi častni predsednik krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Goriče. Posebej si je prizadeval, da je uspešno delovala Skupnost borcev gorenjskih partizanskih odredov in enot, ki jo je v zadnjem obdobju tudi vodil.

Tovariš Košir je bil vrsto let opazno dejaven v družbenopolitičnem življenju v Kranju in Sloveniji. S številnimi med nami je bil sodelavec in prijatelj in vsem nam je bilo v čast in ponos, da smo bili njegovi sodobniki. Zdaj se žal ne bomo več srečevali. Martinovih 90 let poti skozi čas je minilo. Hvala, Martin!

Jože Kavčič

v imenu Skupnosti borcev gorenjskih partizanskih odredov in enot Kranj

Peter Macuh

V dnevu, ko je leto 2016 jemalo slovo, smo se v občini Podvelka poslovili od Petra Macuha, cenjenega in spoštovanega častnega občana, dolgoletnega predsednika občinske organizacije ZZB, podpredsednika Lackovega odreda,

člana odbora za priznanja ZZB za vrednote NOB Slovenije ter skrbnega moža in očeta in iskrenega prijatelja. Prof. Peter Macuh je življenje posvetil vzgoji in izobraževanju ter ohranjanju spomina na vrednote NOB.

Peter Macuh se je rodil 23. julija 1937 v Hošnici pri

Poljčanah. Otroštvo je preživel na podeželju, v kmečki družini ob še treh bratih in sestri. Po osnovni šoli se je odločil za študij na učiteljskišči v Mariboru. Ko je mladega učitelja službena pot iz Poljčan pripeljala v Zgornjo Dravsko dolino, zagotovo ni slutil, da bo tukaj ostal za vse življenje. Delovno mesto učitelja v odmaknjeni hribovski vasi, na Brezovcu, je bilo zanj gotovo izziv in pred izzivi nikoli ni bežal. Ob delu

je leta 1966 na Pedagoški akademiji Maribor končal študij slovenščine in postal predmetni učitelj. Prvega septembra istega leta je prevzel delovno mesto ravnatelja osnovne šole v Podvelki. Tu si je z družino ustvaril dom in kar 31 let pisal zgodovino šolstva v tem kraju ob Dravi. Bil je zagrižen zagovornik podružničnih šol. Tako je nekoč povedal: »Če vzameš kraju šolo, si mu iztrgal srce.« Po njegovi zaslugi je bilo leta 1978 v Breznu postavljeno novo šolsko poslopje. Šola je dobila leta 1978 ime Osnovna šola Lackovega odreda, ki ga je obdržala do leta 1992. Bil je pobudnik graditve podružničnih šol v Lehnu in na Kapli. Pod njegovim vodstvom so učenci šole doživljali in spoznavali zgodovino in vrednote NOB. Ideje, kako ohraniti zgodovino o naših krajih in načinu življenja v preteklosti, je uresničil v knjigah, katerih urednik je bil: *Drava nekoč in danes* in *Tu smo doma – Vaška skupnost Lehen na Pohorju*. V slednji nam je ohranil zgodovino in delovanje Lackovega odreda.

Drugo področje, ki je zaznamovalo njegovo življenje in delo, je bilo ohranjanje vrednot NOB. V borčevsko organizacijo se je vključil leta 1997 in postal predsednik Občinske organizacije ZB NOB Podvelka. Bil je član glavnega odbora ZZB za vrednote NOB Slovenije in član odbora za priznanja pri ZZB za vrednote NOB Slovenije, predsednik medobčinskega odbora ZZB za Koroško, član izvršnega odbora ZZB NOB Radlje ob Dravi. Podpredsednik Lackovega odreda je postal leta 1999. Bil je pobudnik postavitve in obnove številnih spomenikov in spominskih znamenj, kot so Župank nad Radljami, pred šolo na Kapli, obnova partizanske bolnišnice Tevakin. Med njegovimi najpomembnejšimi uspehi pa je vsekakor pomnik NOB – Urbančeva lovska koč, od koder je Prva pohorska četa 12. avgusta 1941 napadla orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Koča je bila med vojno porušena. Leta 1982 je na pobudo partizanov Maksa Gašpariča in Iva Skrvlovnika ob pomoči delovnih organizacij, Občine Radlje in Krajevne skupnosti Podvelka vodil obnovo koč in postavitve pomnika NOB. Od tedaj na tem mestu zadnjo julijsko soboto v letu poteka spominska slovesnost, posvečena prvim pohorskim partizanom.

Za strokovno in družbenopolitično delovanje je prof. Peter Macuh dobil številna priznanja, med njimi najvišji možni strokovni pedagoški naziv svetnik, ki mu ga je leta 1992 kot prvemu na območju Zavoda za šolstvo za Koroško podelilo ministrstvo za šolstvo. Občina Podvelka mu je leta 2002 kot prvemu podelila naziv častni občan. Za svoje življenjsko delo je leta 2011 prejel zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Bil je tudi skrben mož in oče. Z ženo Mihaelo sta ustvarila veličastno zgodbo, v kateri ga je ljubeča žena vsa leta skupnega življenja podpirala dobesedno do zadnjega diha. Tovariš Petre Macuh nam je zapustil spoznanje, da je vredno vztrajati in da je prav imeti rad dobre stvari.

Slavica Pečovnik Urh in Borut Končnik

Ana Tomec

Šestnajstega oktobra lani nas je v 101. letu starosti zapustila Ana Tomec iz Starega trga pri Ložu. Rodila se je v znani Janežičevi družini v Vrhniku pri Ložu. Ko je bila stara dva meseca, je v prvi svetovni vojni padel oče Andrej, skrb za družino šestih otrok in kmetijo z mlinom ter žago pa je padla na mater Ivano, rojeno Tomšič leta 1885 v Zagorju pri Pivki. Mati je bila izredno vitalna, ustvarjalna in tudi socialno čuteča ter zelo narodnozavedna. To je dokazala med NOB, ko je od partizanskega napada na Lož skrivala hudo ranjenega

borca Pavlico in ga na saneh peljala skozi več sovražnih postojank v bolnišnico v Ljubljani. Pri delu ji je bil v veliko pomoč sin in Anin brat Andrej, ki se je med okupacijo že pred napadom na Lož vključil v OF. Njihov dom je bil tudi javka za tiste, ki so prihajali v partizane iz Ljubljane in od drugod – med drugim tudi za predsednika IO OF Josipa Vidmarja in doktorja Marjana Breclja.

V NOB je sodelovala vsa družina. Hči oziroma sestra Zora je bila partizanska učiteljica in leta 1944 ravnateljica partizanske nižje realne gimnazije v Starem trgu pri Ložu.

Pokojna Ana je bila v mladih letih članica Sokola. Leta

1939 se je poročila s trgovcem Lojzatom Tomcem iz Starega trga. Rodila je hčer in sina.

Po razpadu jugoslovanske vojske in italijanski fašistični okupaciji je moža Lojzeta v OF vključil Vinko Šumrada - Radoš, ki je po nalogu OF prevzel občinski prehranjevalni urad ter nabavljal hrano za partizane.

Trгоvec Lojze Tomec je prevzemal hrano in material, ki so ga terenci odnašali v posamezne odbore, od marca leta 1942 pa je Anin brat Andrej po hrano in material prihajal kar z vozom. Fašistična oblast je posumila o delu Aninega moža Lojzeta, zato so ga leta 1942 zaprli in internirali v Perudio di Spoleto. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in nadaljeval delovanje v OF. Poleti leta 1944 je postal upravnik Civilne partizanske bolnice v Starem trgu pri Ložu.

Ana je na začetku poletne italijanske ofenzive izvedela, da sta mati Ivana in brat Andrej na seznamu za ustrelitev. Pravočasno ju je opozorila, da sta oba zapustila dom in se umaknila v Racno goro. Do kapitulacije Italije sta bila v partizanih v skupini Vrhničanov. Italijani so 6. avgusta 1942 prazno hišo požgali. Brat Andrej je šel leta 1944 na Primorsko in deloval v organih ljudske oblasti. Po vojni je znova odšel na Pivko in bil zaslužen za razvoj in razmah lesnoindustrijskega podjetja Javor Pivka.

Po vojni se je Ana zaposlila, nato pa skrbela za dom in družino. Ves čas je spremljala dejavnosti ZB za vrednote NOB. Redno se je do zadnjih let udeleževala spominskih slovesnosti pri Sveti Ani. Teh nekaj podatkov je skromna zahvala članov ZB za vrednote NOB Loška dolina za njen prispevek in domoljubno držo.

Anton Avsec

Osvald Močnik-Valdi

Leto 2016 se je poslavljalo, ko smo izvedeli za žalostno novico, da nas je 28. decembra za vedno zapustil naš tovariš, prijatelj, borec 1. prekomorske brigade Osvald Močnik - Valdi. Težka življenjska pot mu je bila položena že v zibelko, mati je namreč umrla med njegovim porodom. Tako je oče ostal sam s petimi otroki. Že v rani mladosti je moral Osvald poprijeti za delo, najprej kot pastir, pozneje kot gozdni delavec in delavec na žičnici za spravilo lesa. Tu so ga italijanski vojaki zajeli in kot številne slovenske fante s Primorskega poslali v Battaglinne speciale. Tako so jih izolirali, da se ne bi mogli pridružiti partizanskemu gibanju. Kapitulacijo Italije je Osvald dočkal v Kalabriji.

V okolici Barija, kamor so jih premestili Angleži, so se predvsem zavedni primorski fantje odločili, da se bodo pridružili partizanskemu gibanju in z orožjem pomagali pri osvo-

boditvi domovine. Ustanovljena je bila 1. prekomorska brigada, v katero se je vključil tudi Osvald. Konec novembra so se izkrkali na Korčuli, kjer so imeli svoj ognjeni krst 23. in 24. decembra 1943, tam je padlo veliko soborcev. Svojo pot je Osvald nadaljeval po jadranskih otokih in se izkrcal na obali Hrvaške pri Pakoštanah. Ves čas so se bojevali, imeli so veliko žrtev, tako je bila njegova 1. prekomorska brigada razpuščena pri Drvarju. Tam pa so se njeni ostanki združili z ostanki 2. prekomorske v novo, 3. proletarsko brigado, z njo je Osvald bil neštete bitke na ozemlju BiH, Črne gore in Srbije. Sodeloval je v bitkah pri osvoboditvi Valjeva in vseh

krajev do Beograda, ki so ga skupaj z Rdečo armado prav tako osvobodili.

Klic doma v Baški grapi ga je gnal naprej, bojno pot je nadaljeval na Sremski fronti in pozneje pomagal osvobajati kraje vse do Zagreba. Ko je padlo povelje za osvoboditev

Trsta, je to za Osvalda kot zavednega Primorca pomenilo izpolnitev želje, da bi pomagal pri njegovem osvobajanju. Kapitulacijo Nemčije je dočkal nad Trstom. Na vsej bojni poti je bil tudi štirikrat ranjen.

Po osvoboditvi je nekaj časa ostal v Jugoslovanski armadi, pozneje se je demobiliziral, dobil službo na železnici v Baški grapi in si ustvaril družino. Tudi tu se je nadaljevala njegova težka pot: najprej mu je umrla žena Angela, po nekaj letih še hči Donata. Borec je ostal vse do svoje smrti, bojeval se je za ohranjanje vrednot NOB. Pred desetimi leti se je pridružil skupini Avnoj Slovenija in se udeleževal vseh njenih dejavnosti, predvsem so mu bili ljubi obiski krajev po državah nekdanje Jugoslavije, kjer se je med vojno bojeval. Kot pravi borec je kljub svoji starosti čutil dolžnost, da se pridruži gibanju Puntarji, in se z njimi udeleževal protestov za pravično in pravno državo. Od njega smo se poslovili v njegovi Grapi.

Darko Žnidarčič v imenu ZB Tolmin, skupine Avnoj Slovenija in Puntarjev

Jure Galić

Na začetku novembra lani so se v Sarajevu poslovili od Jureta Galića, dolgoletnega predsednika Zveze protifašističnih borcev NOB Bosne in Hercegovine. Galić je bil nosilec partizanske spomenice 1941, dobitnik številnih najvišjih državnih in republiških nagrad in najvišje jugoslovanske knjižne nagrade 4. julij ter prejemnik številnih drugih nagrad in priznanj.

Jure Galić se je rodil 20. septembra leta 1921 v Bijači pri Ljubuškem. Med drugo svetovno vojno je bil med drugim eden od ustanoviteljev partizanskega odreda Biokovo, ki so ga ustanovili leta 1942, in njegov zvesti borec.

Umrli članci KO ZB za vrednote NOB Cajnarje - Žilce:

V letu 2016 smo se v naši KO ZB poslovili od dveh naših članic: **Ljudmila Rudolf Modic**, rojena 2. decembra 1922, je umrla v aprilu 2016; **Valentina Žnidaršič**, rojena 10. julija 1927, je umrla 18. novembra 2016.

Nataša Zakrajšek, za KO Cajnarje - Žilce

Prenos predsedovanja KoDVOS z ZZB NOB Slovenije na ZDVIS

ZZB NOB Slovenije je 9. januarja 2017 na sedežu Zveze prenesla predsedovanje Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije na drugo članico, to je na Zvezo društev vojnih invalidov Slovenije (Hacquetova 4, Ljubljana, tel. 01 3006960, e-naslov: zdvis@siol.net), ki bo v letu 2017 skrbela za usklajevanje delovanja in komuniciranje KoDVOS z javnostjo.

Domoljubne in veteranske organizacije Slovenije (TIGR – društvo TIGR Primorske, ZDCIVS – Zveza društev civilnih invalidov vojne Slovenije, ZDGM – Zveza društev generala Maistra, ZDK MORiS – Zveza društev in klubov MORiS, ZDVIS – Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, ZPVD Sever – Zveza policijskih veteranskih društev Sever, ZSČ – Zveza slovenskih častnikov, ZVVS – Zveza veteranov vojne za Slovenijo, ZZB – Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije) smo se s podpisom Dogovora o sodelovanju 16. septembra 2008 zavezale, da bomo usklajevale svojo dejavnost pri uresničevanju ciljev in nalog skupnega pomena ter interesa na različnih področjih, zlasti pri:

- skrbi za veterane in vojne invalide,
- ohranjanju in uveljavljanju domoljubja in domoljubnih vrednot,
- ohranjanju in negovanju spomina na prelomne trenutke v boju za slovenski narod in domovino,
- ohranjanju vrednot, ustvarjenih v bojih za osamosvojitve Slovenije skozi zgodovino,

- prizadevanju za mir v svetu,
- prizadevanju za uveljavljanje splošne deklaracije o človekovih pravicah.

V letu 2017 se bomo zavzemali za izpeljavo skupno dogovorjenih dogodkov, predvsem pa bomo svoje delovanje usmerili v priprave na zgodovinsko osvetlitev in praznovanje petdesete obletnice ustanovitve slovenske Teritorialne obrambe, ki bo leta 2018. Sodelovali bomo pri dejavnostih, ki so zgodovinskega pomena za slovensko državnost in samobitnost, kot so 500. obletnica reformacije na Slovenskem, 100. obletnica konca prve svetovne vojne na Slovenskem, 90. obletnica ustanovitve organizacije TIGR in 20-letnica

sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih (vojaških in policijskih) operacijah in misijah.

Prav tako bomo 21. septembra, na svetovni dan miru, pripravili Pohod za mir.

Še naprej bomo kritično spremljali odnos javnosti do našega dela, prav tako pa se bomo hitro odzivali na polemike in razprave v zvezi s potvarjanjem zgodovine v slovenski družbi ter branili družbene in moralne vrednote, za katere se zavzemajo organizacije v KoDVOS.

Tit Turnšek,
predsednik ZZB NOB Slovenije
Janez Podržaj, predsednik ZDVIS

SKLEPI GLAVNEGA ODBORA ZVEZE – 5. seja 20. decembra 2016

Na 5. redni seji Glavnega odbora Zveze v mandatnem obdobju 2015–2019 sta bili glavni točki program dela Zveze za leto 2017 in predlog finančnega načrta. V uvodnem referatu je Tit Turnšek, predsednik Zveze, spregovoril o stanju v slovenski družbi. Opozoril je na pojave fašizma v Sloveniji in na potvarjanje zgodovine. Dotaknil se je tudi migrantske krize, vloge Amerike v svetovnem »miru«, EU in brexita.

Člani Glavnega odbora so sprejeli naslednje SKLEPE:

1. Glavni odbor sprejema poročilo in ugotovitve iz referata dr. Tita Turnška, predsednika Zveze. Povzetek bo objavljen v reviji Svobodna beseda.

2. Glavni odbor sprejema program dela Zveze za leto 2017 z dopolnitvami, ki jih bo določilo predsedstvo po predlogih iz razprave.

3. Glavni odbor sprejema finančni načrt Zveze za leto 2017 v predloženem besedilu in predlaganih zneskih: predvideni prihodki Zveze 761.087 EUR, odhodki 755.101 EUR in presežek prihodkov nad odhodki 5.986 EUR.

Pri uresničevanju tega finančnega načrta morajo organi Zveze ravnati po načelu racionalnosti in zakonitosti. Spremembe med postavkami so med letom mogoče po sklepu predsedstva na predlog finančne komisije, vendar s tem skupni odhodki

ne smejo biti preseženi. Zaradi racionalizacije poslovanja bodo v letu 2017 iz sredstev Zveze dani prispevki le za proslave in prireditve Zveze.

Predsednica delovnega predsedstva
Meta Mencej

KOLENDAR DRŽAVNIH PROSLAV ZA LETO 2017

Praznik oziroma slovesnost	Termin in kraj
Prešernov dan, slovenski kulturni praznik 8. februar	torek, 7. februar 2017, ob 20. uri Gallusova dvorana Cankarjevega doma v Ljubljani
dan upora proti okupatorju 27. april	sreda, 26. april 2017, ob 20. uri Delavski dom Trbovlje
dan državnosti 25. junij	sobota, 24. junij 2017, ob 21.15 Ljubljana
praznik vrnitve Primorske k matični domovini, 70. obletnica 15. september	petek, 15. september 2017, ob 20. uri. Nova Gorica (predlog v obravnavi)
dan reformacije – 500 let od začetka reformacije 31. oktober	ponedeljek, 30. oktober 2017, ob 20. uri. Linhartova dvorana Cankarjevega doma v Ljubljani
dan samostojnosti in enotnosti 26. december	petek, 22. december 2017, ob 20. uri. Gallusova dvorana Cankarjevega doma v Ljubljani

AKCIJSKA ODPRODAJA KNJIG IZ ZALOGE PO UGODNIH CENAH

Po simboličnih cenah, že od **1 €** dalje, vam nudimo možnost nakupa knjig, izdanih med leti 1992 - 2014 in rahlo poškodovanih knjig starejših letnikov (prašne, odrgnjene).

Tematika: NOB, partizanske enote, vrednote NOB, Jugoslavija, Tito, biografije

Popis in prodajne cene knjig so objavljene na spletnih straneh www.zzb-nob.si in www.svobodnabeseda.si.

Knjige lahko kupite na sedežu **ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, vsako sredo med 13. in 15. uro**, lahko vam jih pošljemo tudi po pošti (stroške poštne zaračunamo po veljavnem ceniku Pošte Slovenije).

Za druge informacije smo na voljo na tel. št. 01 434 44 45 ali po e-pošti: romana.jemec@zzb-nob.si.

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. DO 31. JANUARJA 2017

1. Predsedstvo

10. 1. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, pobude in sklepi Glavnega odbora, dopolnitev pravilnika o sistematizaciji delovnih mest v strokovni službi ZZB NOB Slovenije, dopolnitev sklepa o vrednotenju delovnih mest v strokovni službi ZZB NOB Slovenije, razpis za delovno mesto generalnega sekretarja Zveze, informacija o sestanku s SABA Hrvaške 7. decembra 2016 v Samoborju, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se (se bodo) udeležili:

- 7. 1.** slovesnosti ob 74. obletnici padca Pohorskega bataljona na Osankarici,
- 7. 1.** spominske slovesnosti ob 73. obletnici odhoda 14. divizije na Štajersko v Suhorju pri Metliki,
- 8. 1.** osrednje slovesnosti in sklepa prireditve Po stezah partizanske Jelovice ob 75. obletnici dražgoške bitke pri spomeniku v Dražgošah,
- 9. 1.** predaje vodenja KODVOS ZZB NOB Slovenije Zvezi društev vojnih invalidov Slovenije,
- 12. 1.** dneva vojaškega letalstva Slovenske vojske na letališču Cerklje ob Krki,
- 13. 1.** odprtja razstave »Migracije« slikarke Eji Štih v Galeriji Kresija v Ljubljani,
- 16. 1.** sestanka na Ministrstvu za kulturo o državni proslavi »Priključitev Primorske k matični domovini 2017«,
- 27. 1.** žalne slovesnosti ob obletnici poboja 47 slušateljev partijske šole na Brdcah v Cerknem,
- 27-29. 1.** dogodkov ob 75. obletnici igmanskega marša v BiH,
- 28. 1.** prireditve »Partizanske smučine Cerkno« na Črnem vrhu nad Cerknim,
- 29. 1.** slovesnosti ob mednarodnem dnevu holokavsta v Kinu Šiška v Ljubljani.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek razen prvega v mesecu

3. Svet

- 19. 1.** Razmerje med Cerkvijo in državo

Dr. Martin Premk

zgodovinar, kustos v Muzeju vojaške zgodovine, na slovesnosti v Dražgošah 8. januarja 2017

»Štirje bazoviški junaki, prva skupina žrtev fašističnega zatiranja in raznarodovanja Slovencev na Primorskem, so simbolično izrazili pomembnost tedaj že razvejenega odpora, hkrati pa že tudi nakazovali njegovo preraščanje v neizprosen boj kot edino mogočo obliko obstanka in preživetja naroda, obsojenega na izbris iz zgodovine. Občutki krivic in brezizhodnosti, ki je bila napovedana temu 'prekletemu plemenu' (po dučeju), so od prvih desetih bojevnikov tigrovcev že zgodaj prerasli tudi v neštete druge oblike povezovanja in ozaveščanja ljudi, ki so jim bili odvzeti slovenske šole, društva, knjige, možnosti normalnega preživetja. Tako široko in dosledno zamišljen boj je ne glede na posledice mogel pozneje prerasti v naravno podlago in spodbudo za močno in široko narodnosvobodilno gibanje.

Ob današnjih občutkih spoštljive hvaležnosti za vse te prvine tigrovskega boja je nedvomno smiselno, da nadaljujemo dejavnosti in oblike ohranjanja sistematičnega spomina na to zgodovinsko dogajanje. Vendar je to premalo – ob pritiskih in izzivih novih metod nasilja, tlačenja in odrekanja temeljnih pravic posameznikom in celim ljudstvom se bo treba odgovorno, premišljeno in odločno opredeljevati do vprašanj obstoja in razvoja našega naroda v svetu, ki nas obkroža, do naše vloge in vpliva v njem. Protifašistični boj za svobodo, narodovo in slehernega posameznika, za dejavno narodno suverenost, in ne tekmovanje, kje in kdaj bomo prvi priklonili zahtevam, porojenim iz interesov velikih sil in vsak dan močnejših finančnih krogov, postaja hkrati z bojem za kruh znova aktualen. Ob privatizaciji in poceni razprodaji bogastva, ki ga je naš narod ustvarjal desetletja in še daleč nazaj v zgodovino, ob vedno bolj omejeni rabi slovenskega jezika, brez jasne usmeritve in trdne povezave vseh, ki so pripravljeni iskati pot in pripomoči k uveljavitvi naroda na drugačni podlagi, nas bo zgodovina hitro naplavila na opustela obrežja. Naše društvo za negovanje tigrovskih

rodoljubnih tradicij se želi s polnim angažiranjem svojih sicer skromnih moči, a ob ponosnih in odločnih zgledih zgodovinskih predhodnikov, vsem takim prizadevanjem pridružiti in jih soustvarjati.

Brezkompromisen boj junakov, katerih spominu se danes klanjamo, nam je kot narodu pokazal, da je smiselno in nujno iti v boj že tudi takrat, ko na obzorju še ni dodelanih rešitev.«

Franc Sever - Franta

partizanski poveljnik, na slovesnosti ob 75. obletnici bitke na Tisju nad Litijo 24. decembra 2016

»Vam, povojnim generacijam, posebno pa vam, dragi mladi, bi rad položil na srce: združite se, zaupajte drug drugemu, vzemite vajeti odločanja v svoje roke z enotnostjo, tako kot smo mi storili leta 1941, samo nikar z orožjem! Ne, nikoli več orožja in vojne! Poiščite ideje, cilje in vizije svojega razvoja, prizadevajte si za pomiritev in ugled našega naroda in države v Evropi in svetu. Naša prihodnost je v vaših rokah. Tega se morate resno zavedati in na tej osnovi ukrepati. Izpolnite svoj dolg, dolg do sebe, do svoje generacije, do svojega naroda in države; pa tudi dolg do naše generacije, ki odhaja, in do generacije za vami, in to tudi z odrekanjem nepomembnim osebnim privilegijem, ki zagotovo nimajo trajnih vrednot. Te dolžnosti morate prevzeti že zaradi tega, ker ste naša in narodova prihodnost.

Ostanimo zvesti resnični preteklosti in njenim vrednotam. Z njo ne obremenjujmo sedanjosti in prihodnosti. Bojujmo se za pomiritev in mir. Kar pa so nam skuhalo politiki in nekateri menedžerji po naši osamosvojitvi, pa mora čim prej izginiti skupaj z njimi in za vedno iz našega političnega in gospodarskega življenja, še posebej zaradi razprodaje narodovega premoženja in slabljenja sociale in zdravstva. Naj bo resno opozorilo: nikoli več vojne! Kajti vojna je instrumentalizirano zlo. Je vulkan zla in gorja. Vojna ni kavbojski film. Vojna je katastrofa. In ne pozabimo: narod, ki je na svoji življenjski poti ustvaril, pridobil ali dosegel tako izjemen uspeh, kot je bil naš uspeh v drugi svetovni vojni in v spopadu za osamosvojitve države leta 1991, je dolžan poskrbeti, da te dosežke ohranja

in razvija dalje. Da jih ceni, pravilno uporablja in ohranja ter resnično pošteno in pravično zapiše v svojo zgodovino. To se v celoti nanaša tako na naš upor v drugi svetovni vojni kot tudi na spopad za osamosvojitve naše domovine leta 1991.«

Stane Kocutar

odgovorni urednik Radia Maribor, na slovesnosti ob občinskem dnevu spomina na Pohorski bataljon v Rušah 6. januarja 2017

»Ko je žal prezgodaj umrli glavni tožilec deželnega sodišča v Celovcu, doktor Mirko Borotschnik, aprila pred štirimi leti spregovoril pred odkritjem spominske plošče na celovškem sodišču, kjer je nacistično sodišče med vojno obsodilo na smrt 47 slovensko in nemško govorečih upornikov – zadnjih deset celo 5. januarja 1945 – je strnil zanimivo misel:

»Spominjanje živi predvsem iz neposrednosti doživetega. Z odhodom prič tedanjega dogajanja se nam zapira tudi neposredni dostop do preteklosti. Tem bolj pomembne so nove oblike spominjanja in iz njega izhajajočega pomnjenja.

Elie Wiesel, nobelovec, ki je sam preživel holokavst, je to zahtevno nalogo opisal tako: 'Vzgojiti velja generacijo pričevalcev o pričah, ki so pričevale.' Tudi filozof Avishai Margalit poudarja v svojem spisu Etika spominjanja, da kultura spominjanja izraža, katere vodilne etične predstave priznava določena družba za zavezujoče.

In v tem tiči ključno vprašanje naše stvarnosti, namreč: katere vodilne etične predstave priznava določena družba za zavezujoče? Katere priznava slovenska družba? Tiste, da se bojazljivo vzdrži obsodbe nacizma in zavestno pozabi, da je na trpki učni uri z milijoni žrtev zgrajeno pojmovanje povezane Evrope? Odgovor je žal pritrdilen.«

SVOBODNA
B E S E D A

**Vsi govori so v celoti
objavljeni na spletni strani
www.svobodanabeseda.si**

95 let Zore Konjajev

// PIŠE: Živa Vidmar

Na decembrski zimski solsticij je prof. dr. Zora Konjajev dopolnila 95. let. Zdravnico, družbeno aktivistko in partizanko v civilni saniteti je širša javnost konec minulega leta spoznala tudi po pismu predsedniku države Borutu Pahorju, v katerem je vljudno in z naštevanjem argumentov in zgodovinskih dejstev zavrnila prisostvovanje slovesnosti umrlim iz Hude jame.

Zora Konjajev se je rodila v učiteljski glasbeni družini Stritar 21. decembra 1921 na Ptujju. Njeno življenje je dolgo in bogato. Družina ji je dala obilno pevsko in glasbeno izobrazbo, njeno življenjsko delo pa je bila medicina, kar ji je morda nehote priljubila mama, saj si je vse življenje želela, da bi postala veterinarica, kar pa je bilo za žensko na začetku 20. stoletja povsem nemogoče. V Ljubljani je Zora obiskovala osnovno šolo in klasično gimnazijo, 1940 pa se je vpisala na medicinsko fakulteto.

Prvič se je Zorino življenje skoncentriralo med NOB. Kot medicinka se je poročila s Cvetom Močnikom - Florijanom, narodnim herojem, ki je padel 26. aprila 1943 na Golubarju. Rodila je hčerko in se ob možu vključila v NOG, zaradi česar je bila tudi zaprta v italijanskem zaporu. Po kapitulaciji Italije je prekinila študij in odšla s hčerko iz Ljubljane ter pristala kot medicinka februarja leta 1944 v bolnici OF v Kanižarici pri Črnomlju, kjer je asistirala kot inštrumentarica pri operaciji Franca Rozmana - Staneta.

V Beli krajini je bila priča raznovrstnemu kulturnemu življenju in nastajanju nove republike Slovenije. Zanja je bilo sodelovanje večine kulturnikov v slovenskem odporiškem gibanju edinstven pojav, ki ga je označila takole: »Kulturniki so se dejavno bojevali za svobodo, za socialno prenovo in kulturno preobrazbo slovenske narodne skupnosti. Njihovo delo ni bilo vrednoteno samo kot umetniško izražanje, temveč kot uporniško početje, za katero je okupator določil enako kazen kot za upor z orožjem.« Še danes opozarja na izvrstno in izvirno urejenost partizanskega zdravstva, saj podobne organizacije ni bilo nikjer na svetu. »Humanost se je odražala v vseh slojih prebivalstva, ki je sodelovalo z OF, predvsem v solidarnosti, tovarištvu, izjemni požrtvovalnosti in pripravljenosti darovati svoje življenje, kar je najvišja mogoča mera človekovega svobodnega odločanja,« trdi še danes.

Konec vojne je Zora Konjajev dočakala v Dalmaciji. V Ljubljani se je spet podala med študente medicine in postala

pediatrinja, nato pa se je specializirala za zdravljenje nedonošenčkov in bolnih novorojencev. Strokovno se je izpopolnjevala v Parizu, Zürichu in Moskvi. Doktorsko disertacijo je zagovarjala na Medicinski fakulteti v Ljubljani leta 1974 in bila leta 1979 imenovana za redno profesorico. Kot redna profesorica je poučevala neonatologijo na dodiplomski in podiplomski ravni, pri tem pa je na študente dosledno prenašala etična načela.

Drugič se je njeno življenje skoncentriralo ob njenem strokovnem delu. Najprej je bilo treba postaviti ustanovo in organizirati njeno delovanje za nedonošenčke in bolne novorojence. Leta 1956 je na predlog predstavnice WHO dr. Mary Cross ustanovila demonstracijski center za območje Jugoslavije, v katerem so se izšolali številni neonatologi, pediatri, medicinske sestre in babice. Že leta

1954 je postala pionirka hospitalne higijene. Bila je med pionirji, ki so uvedli v bolnišnico sobivanje mater (tudi očetov) in novorojencev, hkrati pa bila neizprosna zagovornica dojenja. Uvedla je novosti, kot je specifična nevrološka preiskava za novorojence, vpejljala je načela preprečevanja hude zlatenice pri novorojencih in hospitalizacijo za otroke, ki so potrebovali kirurške posege, zato

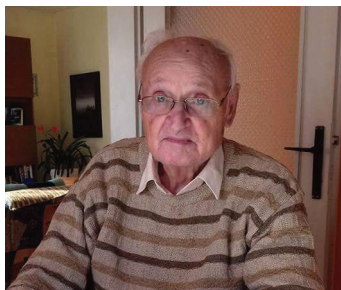
je zanje uvedla diagnostiko, predoperativno in postoperativno nego.

Če bi imela ob sebi visoko specializiran virusni laboratorij, bi bila v svetovnem merilu poznana kot odkriteljica citomegalovirusa in bi jo uvrščali ob bok odkriteljem virusa zika. Brez ugotavljanja virusa je diagnosticirala in zdravila bolne novorojenčke. Ker ni imela virusnega laboratorija, je vzorce citomegalovirusnih obolenj nekaj let dostavljala Mirku Jungu v Švico, ki ima danes primat na tem področju v svetovnem merilu.

Objavila je številne strokovne in znanstvene članke, tri strokovne knjižice in biografijo dr. Franca Novaka Zvestoba Hipokratu. Njena knjiga Nega dojenčka je pomembna v zdravstveni prosveti. Je mati treh otrok (po vojni se je poročila drugič), dobitnica državnega odlikovanja srebrni častni znak svobode in častna meščanka Ljubljane.

Ob visokem jubileju smo ji voščili vse najboljše in obilo zdravja – je pa hudomušno ugotovila, da ji nismo voščili še na mnogo let.

90 let Francija Korelca

// PIŠE: Jasmin Rizvić

Častni občan Kočevja Franci Korelc je 8. decembra lani praznoval 90 let. Rodil se je v Mokronogu, v družini je bilo sedem otrok. Še ne 15-letnega fantiča je presenetila druga svetovna vojna, tako kot njegova celotna družina se je tudi on povezal s partizani. Oče Janez je bil z njimi terensko povezan in je bil leta 1943 izvoljen za poslanca na znamenitem kočevskem zboru.

Tovariš Franci je bil najprej aktivist, povezan z rajonskim odborom Mokronog. Njegova naloga je bila poleg kurirske tudi opazovanje in obveščanje o gibanju sovražnika. Tako je spomladi leta 1942 rajonski odbor pravočasno obvestil

o prihodu domobrancev. Leta 1944 pa je odšel v partizane v 12. štajersko brigado, kjer je deloval kot bataljonski intendant. Marca leta 1945 so v hudi zimi in snegu odšli v vas Ambrus po nekaj hrane. Ko so se ustavili pri neki hiši, je pravočasno opazil, da je v njej skupina domobrancev, in se hitro oddaljil od hiše, da bi soborce opozoril o položaju sovražnika. Njihov komandant se je odločil, da se vrnejo v vas, kjer se je vnela bitka. V boju je bil Franci ranjen v nogo in je nemočno obležal ter se pred sovražnikom skril v grmovje ob cesti. Dva sovražnika sta opazila, kam se je skril, in ga odšla iskat, vendar ga na srečo nista našla. Sam se je s kraja bitke odplazil po njivi, čez čas opazil dva partizanska soborca in ju poklical na pomoč. Težko ranjenega sta na ramenih odpeljala v brigado, ki je bila nastanjena zunaj mesta.

Odpeljali so ga v Kočevski Rog, kjer so ga pripravili za operacijo. Zaradi strahu pred sepsom so mu hoteli amputirati nogo, česar pa ni dovolil. V zelo kratkem času so ga odpeljali v Italijo, kjer so mu ameriški zdravniki uspešno rešili težko ranjeno nogo. Julija 1945 so ga odpeljali v Split in od tam v bolnišnico Mladika v Ljubljano, kjer je ostal do konca zdravljenja.

Bisernoporočenca Ivanka in Janez Sedej

// PIŠE: Franc Auguštin

je opravil župan občine Apače Franc Pižmoht in jima ob tej priložnosti podelil svečano listino v imenu občine.

Ivanka se je rodila leta 1936 v Radovici pri Metliki, Janez pa leta 1935 na Cerkljanskem. Ta del Slovenije je po prvi svetovni vojni pripadel Italiji. Že leta 1942 je italijanski okupator Ivankinega očeta odpeljal na Rab, od koder se ni vrnil. Janezov oče pa je bil kot partizan interniran v Dachau, od koder se prav tako ni vrnil. Od treh Janezovih bratov, ki so bili v partizanih, je najmlajši padel aprila leta 1945, njegovo rojstno vas pa so Nemci novembra 1943 požgali. Ker je bil Janez brez mame, umrla je namreč že leta 1940, je bil po požigu domače hiše vse do konca vojne pastir v Davči.

Ivanka in Janez Sedej iz Žepovca pri Apačah sta konec prejšnjega leta praznovala biserno poroko, kar 60 let skupnega življenja. Zakonsko zvestobo sta znova potrdila ob civilni poroki, ki jo

Ivanka in Janez sta tako kot številni, ki so ostali brez domov, prišla kot kolonista v Apaško dolino. Ivanka je prišla z družino leta 1946, Janez pa s sestro. Oba sta obiskovala nižjo gimnazijo v Apačah, kjer sta se spoznala. Po končani šoli je Janez odšel v vojaško šolo, ki jo je uspešno končal, ter se zaposlil v Bileći v Bosni, z Ivanko sta se poročila leta 1956 v Apačah. Nato je družina preživljala dobre in slabe strani vojaške službe po tedanji Jugoslaviji. Kot sta nam povedala, sta najlepša leta z družino preživela v Splitu. Imata sinova Darka in Bojana, tri vnukinje in vnuka. Sin Bojan je z družino ostal v Splitu, Darko pa z družino živi v Sloveniji.

Pravita, da sta srečna, da lahko jesen življenja preživljata v njima ljubljeni domovini Sloveniji in v lepi vasi Žepovci. Njun dom je hiša pokojnega Ivankinega brata Martina, obkrožena sta z dobrimi sosedi in prijaznimi vaščani. Ob vrnitvi v Apaško dolino sta se vključila organizacijo Rdečega križa, v Združenje borcev za vrednote NOB ter v Društvo upokojencev Apače. In četudi sta veliko let živela v »tujejezičnem okolju«, sta oba ohranila čist slovenski jezik.

SVOBODNA B E S E D A

Obvestilo avtorjem

Avtorje prispevkom naprošamo, da nam za rubriko *Dogodki* pošljete kratke zapise o dogodkih, dolžina do 2500 znakov skupaj s presledki ter do 1 do 2 fotografiji v osnovni velikosti in v jpg formatu. Tudi prispevki v rubriki *Imeli smo ljudi* in *Jubileji* naj ne presegajo 2500 znakov skupaj s presledki. Če bodo prispevki daljši, jih bomo krajšali v uredništvu. Sprejemamo le zapise v elektronski obliki, ki jih pošljite na naš e-naslov: svobodna.beseda@gmail.com do 15. v mesecu. Prispevkov in fotografij ne honoriramo. Za daljše zapise se dogovarjamo posebej.

Uredništvo

Dražgoše: tonska vaja pevk in glasbenikov iz zbora Kombinat v ostrem jutranjem mrazu

Alenka Bratušek redno prihaja v Dražgoše, kjer je v imenu stranke položila tudi venec

Dražgoše: Martin Premk z vodstvom Društva TIGR

Borci na Tisju, z desne general Lado Kocjan, Franc Sever Franta in Mirko Mirtič (Foto: Ladislav Zupančič)

Dražgoše: Policijski kvintet trobil - bodo inštrumenti in prsti ubogali, kljub hudemu mrazu?

Janez Stanovnik z Vero Velebit, ženo diplomata Vladimira Velebita, in njenim vnukom na predstavitvi Velebitove knjige v Zagrebu

Milan Kučan in Geza Vogrinčič sta med najzvestejšimi udeleženci slovesnosti v Dražgošah

Stane Kocutar, slavnostni govornik v Rušah, v ozadju Moški pevski zbor Slava Klavora (Foto: Olga Malec)

Škofja Loka:

Občina Škofja Loka in Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka vljudno vabita na slovesnost v spomin petdesetim ustreljenim talcem pri spomeniku za Kamnitnikom, ki bo **v četrtek, 9. februarja 2017, ob 16. uri**. Skupaj se spomnimo nedolžnih žrtev.

Prireditve v spomin na prihod 14. divizije

Podčetrtek:

Občina Podčetrtek in ZZZB za vrednote NOB Šmarje pri Jelšah vabita na slovesnost ob 73. obletnici prihoda 14. divizije na Štajersko in ob 72. obletnici prihoda brigade, ustanovljene v Sovjetski zvezi, v Slovenijo 9. maja 1945. Prireditve bo **v petek, 10. februarja 2017, ob 10. uri**, pri spomeniku v Sedlarjevem. Na proslavi bodo prisotni tudi udeleženci Društva za ohranjanje spomina na pohod štirinajste divizije na Štajersko – Laško, ki bodo ob 11. uri krenili na pohod do Gračnice. Kulturni program bodo pripravili učenci OŠ Podčetrtek in OŠ Bistrica ob Sotli. Slavnostni govornik bo minister za gospodarstvo Zdravko Počivalšek, program pa bo povezoval Darko Pepevnik.

Laško:

Občini Laško in Radeče, ZZZB za vrednote NOB Laško, Društvo za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije Laško in veteranske organizacije občine Laško vabijo na spominsko slovesnost ob 73. obletnici pohoda XIV. divizije na Štajersko, njenega preboja čez dolino Gračnice in spomina na »živi zid«. Prireditve bo **v nedeljo, 12. februarja 2017, ob 11. uri** pri spomeniku narodnemu heroju Iljici Badovincu in otrokom »živega zidu« v Gračnici pri Rimskih Toplicah. Slavnostni govornik bo Milan Wutte, predsednik Zveze koroških partizanov in prijatelj protifašističnega odpora iz Avstrije. V kulturnem programu bodo sodelovali Godba na pihala Laško, Moški pevski zbor Laško in kulturniška skupina pohodne enote.

Velenje:

V spomin na 73. obletnico prihoda 14. divizije na Štajersko bo ZZZB za vrednote narodnoosvobodilnega boja Velenje skupaj s krajevnimi organizacijami ZB pripravilo spominske slovesnosti, ki bodo potekale v Paki, Cirkovcah, Ravnah in Zavodnjah.

V **petek, 17. februarja, ob 15. uri** bo slovesnost pri spomeniku v Paki. Na njej bo slavnostni govornik Bojan Voh, podpredsednik ZZZB za vrednote NOB Velenje, v programu pa bodo nastopili otroci DPM iz Pake, učiteljice Osnovne šole Šalek z recitali in pevski zbor Paški veseljaki.

V **petek, 17. februarja, ob 16.30** pa bo slovesnost pri spominski plošči na osnovni šoli v Cirkovcah. Slavnostni govornik bo Srečko Meh, predsednik IO ZZZB NOB Velenje, v programu bodo nastopili Pevski oktet iz Doliča, učenci osnovne šole Cirkovce, harmonikar in Ansambel bratov Avbreht.

V **soboto, 18. februarja, ob 11. uri** bo potekala slovesnost v Ravnah pri Osreških pečeh, slavnostni govornik bo predsednik ZZZB za vrednote NOB Velenje Bojan Kontič, v programu pa bodo sodelovali še Moški pevski zbor KUD Ravne, Ženski pevski zbor KUD Ravne, Vaška godba in recitatorji.

Občinska organizacija Socialnih demokratov Šoštanj skupaj z ZB NOB Velenje pa pripravlja v **soboto, 18. februarja, ob 11.30** v Lajšah pri domačiji Kodrun zbor pohodnikov, ki bodo krenili na pot k Žlebniku v Zavodnje, kjer je padel naš borec in pesnik Karel Destovnik - Kajuh. Ob 14. uri pa se bo začela proslava, na kateri bo slavnostni govornik Jan Škoberne, poslanec v Državnem zboru RS, nastopili pa bodo tudi Moški pevski zbor Kajuh in učenci osnovne šole z recitalom.

Na vseh prireditvah bo prisotna tudi Šaleška konjenica, ki bo prehodila celotno pot 14. divizije od Sedlarjevega do Žlebnika v Zavodnjah, na pot pa bo krenila že v petek, 10. februarja, iz Sedlarjevega.

Ljubljana:

Ob 27. januarju, dnevu holokavsta, bodo v Muzeju novejših zgodovine Slovenije odprli razstavo *Slovenci v nemških koncentracijskih taboriščih – predmeti v zbirkah Muzeja novejših zgodovine Slovenije*. Zgodbo slovenskih taboriščnikov dopolnjujejo predmeti, ki jih muzej hrani v sedmih zbirkah. Najobsežnejša zbirka predmetov iz zaporov in taborišč obsega 1077 predmetov iz nemških in italijanskih zaporov in taborišč. Predmeti so v zbirki razvrščeni v tri sklope: predmeti, odvzeti taboriščnikom ob prihodu, predmeti, ki so jih taboriščniki izdelali ali

uprabljali v taborišču, in predmeti, ki jih je imelo taboriščno osebje.

Že leta 1952 je glavni odbor Rdečega križa predal takratnemu Muzeju narodne osvoboditve predmete taboriščnikov, ki so jim bili odvzeti ob prihodu v nemška taborišča. Ob odhodu domov so jih prevzeli nacionalni taboriščni odbori in predali Štabu za repatriacijo. 528 predmetov, za katere niso našli lastnikov, pa so predali muzeju. Veliko gradiva je muzej pridobil tudi ob pripravi občasne razstave Okupatorjevi zapori in taborišča leta 1960. Rdeča nit razstave so žepne ure, ki so jih odvzeli pripornikom ob prihodu v taborišče. Ure so se ustavile ob različnem času. Nepremične kazalke tako simbolično kažejo čas v vojni, čas trpljenja, čas smrti in čas odhoda domov. Velikokrat se njihovi lastniki niso vrnili, ampak so prišle v domovino samo ure. Razstava bo odprta do 12. februarja 2017 v Muzeju novejših zgodovine Slovenije v Ljubljani. Na fotografiji je ura, ki jo je v KT Dachau oddal Anton Beleš.

Radenci:

Dan pred 74. obletnico (8. januar 1943), ko je pri Treh žeblih na Pohorju v svojem poslednjem boju z vojsko nemškega okupatorja, junaško padlo 69 bork in borcev 1. pohorskega bataljona, je bila spominska slovesnost na kraju herojske bitke. Našo udeležbo na spominski slovesnosti so organizirale tudi štiri krajevne organizacije Območnega združenja ZZZB za vrednote NOB Gornja Radgona: Apače, Gornja Radgona, Radenci in Sveti Jurij ob Ščavnici.

Samo dan pozneje, v nedeljo, 8. januarja, pa so se članice in člani Krajevne organizacije Zveze združenj borcev za vrednote NOB Radenci udeležili spominske slovesnosti v Dražgošah na Gorenjskem, kjer je pred 75 leti, med 9. in 11. januarjem 1942, potekal srdit boj 240 bork in borcev Cankarjevega bataljona s 4000 pripadniki različnih oboroženih enot nemškega okupatorja. Na foto-

grafiji: tri udeleženke slovesnosti iz KO ZZZB NOB Radenci na Osankarici.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Postojna:

V postojnskem domu upokoencev je bila vesela prednovoletna prireditve za stanovalce doma. V kulturnem programu sta nastopili dve folklorni skupini. Najmlajša, Otroci z Majlonta, je simpatično prikazala kmečko delo v času košnje in otroške igrice. Otroci vedno izvajajo vesel nasmeh pri starejših, saj se v mislih vrnejo v otroška in mlada leta na vasi.

Člani postojnske folklorne skupine Torbarji pa so zaplesali, zapeli in zavriskali v veselje vseh prisotnih. Ko sem bila povabljen, da jim spregovorim nekaj besed, in pogledala zbrane, ki se bližajo koncu svojih poti, sem spoznala, da so ti ljudje del generacije, ki je največ pretrpela.

Svoje otroštvo in mladost je večina preživela v vojnem času, v strahu in pomanjkanju. Domovina je bila porušena, polja neobdelana. Zahvalila sem se jim za sodelovanje v uporu in pri obnovi domovine. Zdaj jesen življenja preživljajo v prijaznem okolju doma, lepo urejenem in toplem. Med njimi je tudi 90-letni partizan Janez Bajc, ob njem pa njegova sosedka Ina (na sliki).

Besedilo in foto: Bruna Olenik

Začel se je Festival Tolstoj, iskalec resnice

Razstava, predavanja in gledališka uprizoritev

V Cankarjevem domu prve mesece novega leta posvečajo enemu največjih romanopiscev vseh časov, ruskemu pisatelju Levu Nikolajeviču Tolstoj (1828–1910). V ospredju bo koprodukcijška uprizoritev *Vojna in mir*, ob njej pa bodo ruskega literarnega velikana z več zornih kotov osvetljevali razstava, predavanja in drugi dogodki.

Tolstojevo delo bodo domači in tuji poznavalci osvetljevali z nizom predavanj, na katerih bodo med drugim skušali odgovoriti na vprašanje, kaj nam lahko Tolstoj pove danes. Na ogled bosta tudi dve razstavi, s Tolstojevim delom pa bodo na glasbeno-pripovedovalski predstavi seznanili tudi otroke.

Festival *Tolstoj*, iskalec resnice se je začel sredi januarja z odprtjem razstave, ki bo do 24. marca v predverju Cankarjevega doma osvetljevala Tolstojevo literaturo in njegov svetovni nazor. Postavitev, ki jo je zasnovala **Jasna Andrić**, bo osvetlila Tolstojevo življenje in delo. Razstava poleg pisateljevih fotografskih portretov predstavlja tudi ambient njegovega bivališča v Jasni Poljani.

Razstavljeni so portreti pisateljevih prednikov, ki so postali prototipi njegovih likov, pisalna miza in črnilnik ter legendaren usnjeni kavč, na katerem so se rodili pisatelj, njegovi bratje in sestra ter njegovih 13 otrok in dva vnuka. Med eksponati je tudi stoletja stara stoječa ura z nihalom. Obiskovalci bodo lahko pogledali v obsežno knjižnico, rokopise njegovih knjig, vključno z romanoma *Vojna in mir* in *Ana Karenina*, ter videli lastnoročno podpisane dokumente in pisma. Razstavo so pripravili z Ruskim centrom v Ljubljani, gradivo pa sta posodila Tolstojev državni spominski in naravni rezervat muzej - posestvo v Jasni Poljani ter Državni muzej L. N. Tolstoja.

Osrednji dogodek festivala bo velika koprodukcija SNG Drame Ljubljana, Mestnega gledališča ljubljanskega (MGL) in Cankarjevega doma *Vojna in mir* v režiji **Silvia Purcareteja**, ki bo na ogled do 13. marca. Po režiserjevih besedah ne gre za preprosto prevajanje romanesknega v gledališki jezik, ampak

la *Sodobnost Tolstoja*. V okviru festivala bodo gostili še tematsko razstavo z naslovom *Vojna in mir* in *Kurdi v Siriji in pletnja omrežja*.

Lev Nikolajevič Tolstoj je najbolj znan po svojem delu *Vojna in mir*, ki je prvič izšlo med letoma 1865 in 1869. Delo nedvomno spada med najpomembnej-

za na novo izumljeni način interpretacije zgodbe. Ob tem velja omeniti še niz osmih predavanj antropologinje **Svetlane Slapšak**, ki je cikel naslovlila *Osvobojen bremena vrednot*, do 3. marca pa bodo potekali večeri s **Carmen L. Oven**, ki bo gostila različne goste.

Sredi februarja bo v okviru festivala v Cankarjevem domu gostoval profesor ruske književnosti na ženevski univerzi in na pariški Sorboni **Michèle Aucouturier** s predavanjem *En Tolstoj ali dva*, pet dni pozneje pa še profesorica in poznavalka Tolstojevega dela **Lubo Jurgenson**, ki je predavanje naslovi-

ša dela svetovne literature, nekateri ga postavljajo celo na prvo mesto. Roman govori o ruski družbi v času Napoleona in njegovih vojaških osvajanj, predvsem se osredotoča na Napoleonov napad na tedanje carsko Rusijo; na njen vpliv na rusko družbo in ruske aristokratske družine. Njegovo v širši javnosti bolj priljubljeno delo pa je roman *Ana Karenina*, tragična ljubezenska zgodba, ki so jo lani igrali v SNG Drama v Ljubljani, v naslovni vlogi je nastopila Polona Juh.

Vir: www.rtvsllo.si;

foto: Peter Uhan, MGL/CD/SNG Drama

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

.....

Kraj, ulica, poštna številka:

.....

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €,

letno

36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

						SVOBODNA BESEDA	GESLO	PRIPADNIK OSVOBODILNE FRONTE, OFAR	PSEVDONIM EDVARDA KARDELJA	STRUJA	ŽENSKO POKRIVALO	EDO MURIČ	NOVINAR-KA TVS (ERIKA)	DVODELNA ŽENSKA KOPALNA OBLEKA	STAROGRSKI JUNAK (AKADEMIJE)
PRINAŠANJE HRANE IN PIJAČE GOSTOM															
POZNAVALEC LEPEGA O UMETNOSTI															
UČINEK											KRAJ PRI OPATIJI				
ŠARM										PRIPADNIK ANDSKE RASE					
FLAVTA S KLJUNASTIM USTNIKOM, KI SE MED UPORABO DRŽI NARAVNOST PREDSE, KLJUNASTA FLAVTA						MORALA					NAŠ PESNIK ZAJC				
JUNAK POVESTI O DIVJEM ZAHODU						LILI NOVY									
PRIBITEK PRI MENJAVI DENARJA, AZIJA															
ŠIROKO VRHNJE OBLACILO MUSLI-MANK															
MESTO NA SEVERO-ZAHODU SLOVAŠKE (IZ: AVILA)															
PREBIVALCI BRAZILIJE												LIV ULLMANN	GL. MESTO ITALIJE		
LEŽALNI STOL													FINSKO MESTO TURKU		
PREPREKA						VRSTA IGLAVCA								IME PARTIZANA ŠTUPARJA	ANGLO-AMERIŠKA PLOSKOVNA MERA
AMERIŠKA IGRALKA STARK (IZ ČRK: OKO)						LES ZA KURJAVO			MAJHNA GUBA						
FRAN LEVSTIK									BRITANSKI PISATELJ (ELIAS)						
MESTO V ZAHODNI UKRAJINI, LVIV												OTROŠKO OKO			
ANTIČNO IME HRVAŠKEGA KRAJA NIN												NEM. KOMPONIST (HERBERT)			
GRMIČASTA RASTLINA, RESA													SIMON AŠIČ	NIKOLAJ ERDMAN	
TAKTIČNO RAVNANJE														ČISTOČA, SNAŽNOST	
ANDREJ ŠIFRER															
ITALIJANSKA RADIOTELEVIZIJA; TUDI ZVRST ALŽIRSKE GLASBE															
TITAN															
SMUČIŠČE NA POHORJU															
TRAVNATA MANJŠA POVRŠINA															

Rešitve križanke pošljite do 17. februarja 2017

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Izžrebanim reševalci križanke iz
14. številke revije Svobodna beseda 2016:

1. Branka Černigoj, Ul. 1. maja 5, 6230 Postojna
2. Edvard Lah, Spodnja Rečica 171, 3270 Laško
3. Drago Mohorko, Jamova ulica 9, 2310 S. Bistrica

Rešitve križanke:

ZBIRKA, ŠE, ARNOLDSON, ŽEZLO, IKS, ENDOFIT, LAR, USAIN, DOLENJCI, AVTORKA, EROTIZEM, VRAN, SR, LIČAN, VOLJA, ZLAT, OSEN, SEAT, OISE, VOKAL, FIS, AP, ČT, NV, LESOMER, LAKET, IAN, DINI, ORIGANO, DLAKAR, RATINE, OM, AKTIVA, ULOV, NEGA, NAOČAR, KRA, TREN.

Geslo: Zaželimo si miru in zdravja

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 17. februarja 2017.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 15. številke SB: _____